

A. Müller & E. Kautzsch

The Book of Proverbs

in Hebrew

6
462
001

THE present edition of the *Sacred Books of the Old Testament* in Hebrew exhibits the reconstructed text on the basis of which our new Version in the *Polychrome Bible* has been prepared by the learned contributors mentioned on the inside page of the back cover.

Departures from the Received Text are indicated by critical marks: — *v* (*i. e.* *V* = *Versions*) designate a reading adopted on the authority of the Ancient Versions (*a*, *b*, &c. indicate that the respective glosses relegated to the foot of the page are omitted in the Versions, esp. *6*, cf. Prov. 25, 21); — *c* (*i. e.* *c* = *conjecture*) are used for Conjectural Emendations; and *n* (*i. e.* *n* = נקוד, for changes involving merely a departure from the Masoretic points, or a different division of the consonantal text (*e. g.* 30, 1). A פסוק indicates transposition of the Masoretic סוף פסוק; — *q* are used in cases where the קרי has been adopted instead of the כתוב, and *p* for changes introduced by reason of Parallel Passages. A small note of exclamation, (*e. g.* 24, 31) calls attention to readings deliberately preferred on the strength of some Heb. MSS or early printed editions of good authority. Doubtful Words or Passages are enclosed in notes of interrogation (?). Occasionally two critical marks are combined, *e. g.* *av*, *i. e.* Deviations from the Received Text suggested by the Versions as well as by Parallel Passages; or *cp*, *i. e.* Departures from the Masoretic points, supported by the Versions, &c. [] calls attention to transposed passages, the traditional position of the words in the Received Text being marked by [] while the transposed words are enclosed in []. In addition to these brackets, [], braces, { }, and parentheses, (), are used if there are two or three transpositions on the same page (*e. g.* 23, 2. 8). In cases where two or three consecutive words are transposed the traditional sequence is indicated by 1 2 3 &c. respectively prefixed to the individual words (*e. g.* 10, 31. 32). Transposition of consonants is indicated by figures above the respective letters (*e. g.* 14, 32). Passages corrupted beyond emendation are indicated by . . . , while * * * point to *Lacunæ* in the original.

Headings (1, 1; 10, 1; 24, 23; 25, 1; 30, 1; 31, 1) and *Introductory Lines* (1, 2-7; 22, 17-21) have been printed in RED, also the *Acrostic Letters* in the Alphabetical Poems (24, 1. 3. 5; 31, 10-31).

The Ancient Versions are referred to in the *Notes* under the following abbreviations: — *M* = Masoretic Text; *L* = LXX; *T* = Targum; *S* = Peshita; *A* = Arabic Version; *V* (*i. e.* Jerome) = Vulgate; *E* = Ethiopic Version; *A* = Aquila; *Θ* = Theodotion; *Σ* = Symmachos. *GA* means Codex Alexandrinus (*A*), *GP* = Codex Ephraemi Syri rescriptus Parisiensis (*C*); *GS* = Sinaiticus (*8*), *GV* = Vaticanus (*B*). The symbol *ca* &c. in connection with *GS* denotes corrections in the version of the poetical books, supposed to have been inserted in the 7th cent. A.D.

The heavy-faced figures in the left margin of the *Notes* (1, 2, 3, &c.) refer to the chapters, the numbers in () to the verses of the Hebrew text. The mark [^] means *omit(s)* or *omitted by*; *alt.* = *as an alternative*; 1°, 2° = *first* or *second occurrence*, respectively. AV = Authorized Version; RV = Revised Version.

14
D
12

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

The Book of Proverbs

MÜLLER & KAUTZSCH

THE SACRED BOOKS
OF
The Old Testament

A CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS, WITH NOTES

PREPARED

by eminent Biblical scholars of Europe and America

UNDER THE EDITORIAL DIRECTION OF

PAUL HAUPT

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

PART 15

The Book of Proverbs

BY

A. MÜLLER AND E. KAUTZSCH

Leipzig

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1901

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London, W. C.
DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE

THE
Book of Proverbs

CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

WITH NOTES

BY

THE LATE **AUGUST MÜLLER, PH. D.**

PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF HALLE

AND

EMIL KAUTZSCH, D. D.

PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF HALLE

English translation of the Notes

BY

DUNCAN B. MACDONALD, B. D.

PROFESSOR IN THE THEOLOGICAL SEMINARY, HARTFORD, CONN.

Leipzig

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1901

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London, W. C.
DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE

PRINTING BY W. DRUGULIN

PAPER FROM FERD. FLINSCH

Leipzig

BS

1462

1901

[All rights reserved]

The Polychrome Bible

in Hebrew

EDITED BY

Paul Haupt.

Now ready:

1. Genesis, by C. J. BALL, Oxford. 120 pp. in eight colors, 1896. . .	<i>M.</i> 7.50
3. Leviticus, by S. R. DRIVER, Oxford. 32 pp. in three colors, 1894. .	<i>M.</i> 2.50
4. Numbers, by J. A. PATERSON, Edinburgh. 67 pp. in 8 colors, 1900	<i>M.</i> 5.50
6. Joshua, by W. H. BENNETT, London. 32 pp. in eight colors, 1895	<i>M.</i> 3.00
7. Judges, by Geo. F. MOORE, Andover. 72 pp. in seven colors, 1900	<i>M.</i> 6.00
8. Samuel, by K. BUDDE, Marburg. 100 pp. in nine colors, 1894. .	<i>M.</i> 6.50
10. Isaiah, by T. K. CHEYNE, Oxford. 208 pp. in seven colors, 1899. .	<i>M.</i> 12.50
11. Jeremiah, by C. H. CORNILL, Breslau. 80 pp. in black and red, 1895	<i>M.</i> 5.00
12. Ezekiel, by C. H. TOY, Cambridge, Mass. 118 pp., 1899. . . .	<i>M.</i> 7.50
14. Psalms, by J. WELLHAUSEN, Göttingen. 96 pp. in black and red, 1895	<i>M.</i> 6.00
15. Proverbs, by E. KAUTZSCH, Halle. 86 pp. in black and red, 1901	<i>M.</i> 5.50
17. Job, by C. SIEGFRIED, Jena. 50 pp. in four colors, 1893. . . .	<i>M.</i> 3.50
18. Daniel, by A. KAMPHAUSEN, Bonn. 43 pp. in black and red, 1896	<i>M.</i> 3.00
19. Ezra-Nehemiah, by H. GUTHE, Leipzig. 72 pp. in ten colors, 1901	<i>M.</i> 6.00
20. Chronicles, by R. KITTEL, Leipzig. 82 pp. in five colors, 1895. .	<i>M.</i> 6.00

In press:

5. Deuteronomy, by GEORGE ADAM SMITH, Glasgow.
9. Kings, by B. STADE and F. SCHWALLY, Giessen.

These volumes may also be had in substantial and attractive cloth bindings, in uniform style, with gilt tops. The price of these bindings is *M.* 1.50 net.

Edition de luxe.

In compliance with a desire expressed by several distinguished bibliophiles, an *édition de luxe* has been prepared, printed on the most costly heavy plate paper, in folio, with broad margins, limited to 120 copies signed and numbered by the General Editor. Special prospectus of this large-paper edition with sample pages will be sent free on application. The prices of the *édition de luxe* are *M.* 20 per volume for *Leviticus*, *Numbers*, *Joshua*, *Judges*, *Jeremiah*, *Proverbs*, *Daniel*, and *Ezra-Nehemiah*; *M.* 30 for *Psalms* and *Chronicles*; *M.* 40 for *Genesis*, *Samuel*, and *Ezekiel*; and *M.* 60 for *Isaiah*.

Of *Jeremiah*, *Ezekiel*, *Psalms*, and *Daniel* there is also a large-paper edition, limited to 50 copies, printed on *hand-made paper*. The prices of these copies on hand-made paper are the same as the prices of the copies on plate paper.

Subscriptions for the *édition de luxe*, at the special price of *M.* 400 for the entire work, may be left with any bookseller at home and abroad.

PUBLISHED BY

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

Leipzig

THE JOHNS HOPKINS PRESS
Baltimore

DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE
London, W. C.

The Polychrome Bible

in English

EDITED BY

Paul Haupt.

Now ready:

- The Book of Leviticus.** Translated by The Rev. S. R. DRIVER, D. D., Regius Professor of Hebrew, and Canon of Christ Church, Oxford. viii and 107 pages, printed in three colors (55 pages of Translation and 52 pages of Notes). With four full-page illustrations (one of them in colors) and four illustrations in the Notes. Cloth, (*M* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net*.)
- The Book of Joshua.** Translated by The Rev. W. H. BENNETT, M. A., Professor of Old Testament Languages and Literature at Hackney and New Colleges, London, formerly Fellow of St. John's College, Cambridge. viii and 94 pages, printed in nine colors (43 pages of Translation and 51 pages of Notes, including an illustrated Excursus on the el-Amarna Tablets and an Alphabetical List of Geographical Names). With eleven full-page illustrations (one of them in colors) and 25 illustrations in the Notes. Cloth, (*M* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net*.)
- The Book of Judges.** Translated by The Rev. G. F. MOORE, D. D., Professor of Hebrew, Andover Theological Seminary. xii and 99 pages, printed in seven colors (42 pages of Translation and 57 pages of Notes). With seven full-page illustrations (including a Map of the Twelve Tribes, in colors) and 21 illustrations in the Notes. Cloth, (*M* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net*.)
- The Book of the Prophet Isaiah.** Translated by The Rev. T. K. CHEYNE, D. D., Oriel Professor of the Interpretation of Holy Scripture at Oxford, and Canon of Rochester. xii and 216 pages, printed in seven colors (128 pages of Translation, 88 pages of Notes). With nine full-page illustrations and 28 illustrations in the Notes. Cloth, (*M* 10.00; 10/6; \$ 2.50 *net*.)
- The Book of the Prophet Ezekiel.** Translated by Prof. C. H. TOY, D. D., LL. D., Professor of Hebrew and other Oriental Languages, and Lecturer on Biblical Literature in Harvard University. viii and 208 pages (89 pages of Translation and 119 pages of Notes). With nine full page illustrations (including a Map of Western Asia, time of Nebuchadnezzar) and 102 illustrations in the Notes. Cloth, (*M* 10.00; 10/6; \$ 2.50 *net*.)
- The Book of Psalms.** Translated by Prof. JULIUS WELLHAUSEN, D. D., Professor of Hebrew and other Oriental Languages, University of Göttingen, and Dr. HORACE HOWARD FURNESS, Philadelphia. xii and 238 pages (161 pages of Translation and 77 pages of Notes, including an Illustrated Appendix on the Music of the Ancient Hebrews). With eight full-page illustrations (one of them in colors) and 58 illustrations in the Notes. Cloth, (*M* 10.00 *net*.)

Each in a substantial and attractive cloth binding in uniform style.

PUBLISHED BY

DEUTSCHE VERLAGS-ANSTALT

Stuttgart.

JAMES CLARKE & CO.

13 & 14 FLEET STREET

London, E. C.

DODD, MEAD, & CO.

372 FIFTH AVENUE

New York.

Addenda.

PP. LL. CC. VV.

31, 36

[Add:—J. D. MICHAELIS, *Lesearten der Consonanten sowohl als der Punkte, welche er in der deutschen Übersetzung dem gedruckten Text vorgezogen hat oder gleich schätzet* in *Neue orientalische und exegetische Bibliothek*, Part 7, pp. 168 ff. — P. H.] 5

32, 26 (1, 1)

On the strophic division of the Prologue to Proverbs *cf.* the views of D. H. MÜLLER in his *Strophenbau in den Proverbien* (Vienna, 1901) pp. ii ff. He divides 1, 8-19 into a two line introduction and two five line stanzas, substituting for **אם יאמרו** [אליך] ¹⁰ **אל תבא** in 10^b from 10^c. It is true that **אל תבא** is an awkward anticipation as it is not stated to what end the sinners try to mislead us. This warning is not introduced before the beginning of the second stanza (vv. 15 ff.).

Ibid., pp. 4 ff. c. 5 is divided into three seven line stanzas and 15 one final three line stanza, the introduction (vv. 1.2) being considered a part of the first stanza.

Ibid., pp. vii ff. c. 8 is divided into three double stanzas and one final single stanza, each of five lines. To obtain this he omits v. 11 (as the gloss of a reader from 3, 14 f.), 13^a (so, too, BICKELL), 20 29^{aβ}, 30^{ba} ('ואהיה שועש'), 33^b ('ואל-תפרי'). 33^a follows 32^a, then 34^a and 32^b, then 34^{b.c} & c.

33, 13 (6)

[Contrast my paper *The Beginning of the Babylonian Nimrod Epic* in vol. 22 of the *Journal of the American Oriental Society* (New Haven, 1901). 25

40 (8)

Cf. DUHM's commentary on Jeremiah (Tübingen, 1901) p. 365.

35, 22 (2, 7)

See Dr. K. J. GRIMM's paper on **תושיה** in 38, 21 (5, 18) *Cf.* p. 75, l. 36. JAOS 22.

52, 15 (19, 8)

Cf. also Hos. 12, 3 **כדרכיו על יעקב ולפקר עם ישראל**; see Dr. K. J. GRIMM's dissertation *Euphemistic Liturgical Appendixes in the OT* (Baltimore, 1901) p. 76; *cf.* also GES.-KAUTZSCH, § 114, p. 30

62, 16 (26, 8)

GEO. BEER in his review of TOY's Commentary on Proverbs (*Theol. Literaturzeitung* 26, 287 (May 25 '01) suggests **מרגליתא** = **μαργαρίτης** *pearl* for **מרגמה** (he who honors a fool is like a man who mixes up pearls with stones). He raises the question whether **μαργαρίτης** is not a Semitic loanword. 35

48 (23)

The Syriac term for *litharge* is **ܡܫܝܬܐ**. — P. H.]

- 29 (7) **Θ** translates **מ** 7^b twice (JÄG.): the second translation καὶ πτωχῷ οὐχ ὑπάρχει νοῦς ἐπιγνώμων and *a beggar has no judicious understanding* presupposes **ש** in the beginning for **מ** **ש**ר. This change, however, must not be considered, with JÄG., as a transcriptional error, but, with LAG., as an intentional alteration (cf. above, p. 70, l. 16). It is an example of the frequent playing with texts on the formula, *Read not this but that*, and does not involve any real textual variant. We may therefore pass over BAUMG.'s remark that **ש**ר may be a misunderstanding of the abbreviation **ש**ר for **ש**ר, and that the second rendering is in accordance with the translator's usual method rather than the first.

- (25) The third and fourth hemistichs in **Θ**:

ἀσέβεια ἀνδρὶ δίδωσιν σφάλμα,

ὃς δὲ πέποιθεν ἐπὶ τῷ δεσπότη σωθήσεται.

are evidently a parallel to v. 25^{a,b}:

φοβηθέντες καὶ αἰσχυνθέντες ἄνθρωποις ὑπεσκελίσθησαν·

ὁ δὲ πεποιθὼς ἐπὶ Κυρίῳ εὐφρανθήσεται.

According to LAGARDE both translations are by the first translator who, after having joined 25^a to 25^b, translated the whole v. 25 a second time. But it is difficult to see what led him to do anything of the kind. It is much more natural to suppose that the object of the second translation, i. e. **Θ** 25^{c,d}, was a more exact rendering of **מ**. LAG. himself admits that ἀσέβεια is intended to render **א**רם **ה**ררת *fear of man* as opposed to θεοσέβεια.

- 26 In the recently found Hebrew fragments of Sir. these words run as follows:—

כי יש בשת מִשְׁאֵת עֵוֹן ויש בשת כבוד וָחֵן

SCHECHTER and TAYLOR, *The Wisdom of Ben Sira* (Cambridge, 1899) print on p. 4 of their Hebrew text: — כי יש בִּשְׁאֵת וָחֵן. In the original manuscript the א is crossed out and not simply marked as *delendum* by a superimposed dot (*cf.* Crit. Notes on the Psalms, p. 80, l. 33). This א is, of course, nothing but a transcriptional error due to the א in the following מִשְׁאֵת. I would therefore read simply בִּשְׁת. The two dots above the ש and ב in the original are placed a little more toward the left; they represent, of course, the חולם of the initial ב and the diacritical point of the ש (contrast GES.-KAUTZSCH, § 8, g). Both dots as well as the טוֹל under the ש were added by a later hand to avoid all possible misunderstanding. SCHECHTER and TAYLOR translate this מִשְׁל on p. xviii:—

*For there is a shame (?) that ladeth with iniquity;
and there is a shame that is honor and grace.*

For מִשְׁאֵת עֵוֹן they refer (on p. xviii) to Lev. 22, 16: והשיאו אותם עֵוֹן אִשְׁמָה and 15 to Zeph. 3, 18: מִשְׁאֵת עֲלֶיהָ חֲרָפָה, or rather מִשְׁאֵת, *cf.* above, p. 34, l. 44) is fem. part. Hif. of נִשָּׂא to pronounce (*cf.* Crit. Notes on Numbers, p. 57, l. 8) for מִשְׁאֵת = *mansī' tu, mansī' (a)tu*; *cf.* GES.-KAUTZSCH, § 53, o. — P. H.] In the Notes on the Text (p. 41) SCHECHTER and TAYLOR remark on מִשְׁאֵת: "The dot indicates that the letter is to be canceled. For כבוד וָחֵן, *cf.* ש 84, 12." *Cf.* also RYSEL in 20 *Theol. Studien und Kritiken*, 1900, p. 375. We cannot explain why this quotation was introduced in this passage; TOY suggests that it may be due to a Christian scribe.

- 27 (20) After v. 20, and in very loose connection with it, ⑥ adds:—

βδέλυγμα Κυρίου στήριζων ὀφθαλμόν,
καὶ οἱ ἀπαίδευτοι ἀκρατεῖς γλώσση.

*He who stares with his eye is an abomination to JHVH;
and fools are of impudent tongue.*

Ew. (p. 235) and DEL. agree in retranslating (*cf.* 16, 30):—

תועבת יהוה עצה עיניו וכסילים עי לשון

Here and in v. 21, if anywhere, we may have some original lines of Proverbs which have been lost in ④.

- (21) After v. 21 ⑥ adds: — καρδία ἀνόμου ἐκζητεῖ κακά,
καρδία δὲ εὐθὺς ζητεῖ γνῶσιν.

*The heart of the wicked seeks evil;
but an honest heart seeks after knowledge.*

Ew. (p. 236) retranslates these lines as follows:—

לב רָשָׁע יבקֶשׁ רָעוֹת וּלֵב יִשְׂרָאֵל יִרְשֶׁת דַּעַת:

while DELITZSCH renders:—

לב רָשָׁע מִבְקֶשׁ רָע וּלֵב יִשְׂרָאֵל מִבְקֶשׁ דַּעַת:

On the probable genuineness of this מִשְׁל *cf.* above on v. 20 (l. 32).

- 28 (10) On the fourth hemistich which ⑥ adds, καὶ οὐκ εἰσέλουσιν εἰς αὐτὰ, *cf.* above, p. 65, ll. 25 ff. So much is certain that this hemistich is not "a third corruption 45 of ④ 10^c" but an expansion of v. 10^c into a מִשְׁל, which may be even original.

- (17) After v. 17 ⑥ adds a variant of 29, 17 and 18^a. But the difference between the third hemistich in the addition here (28, 17^c) and 29, 18^a is so great that it is doubtful whether they are renderings of the same original. In ⑥V 28, 17^c runs as follows: — οὐ μὴ ὑπακούσης (⑥^{Sc.a} ὑπακούσει, which DEL. translates: *לא ישמע* 50 *עם* 29, 18^a runs: οὐ μὴ ὑπαρξῇ (⑥^A ὑπάρξει) *ἐξηγητῆς* *ἔθνεϊ* *παρὰ νόμῳ* *give thyself not away as a leader for godless people.*

- 24 Several indications, like $\nu\acute{\iota}\omicron\varsigma$ in the first hemistich and $\acute{\omega}\sigma\pi\epsilon\rho\ \phi\lambda\acute{\omicron}\xi$ = קָאָשׁ in the tenth, point to a Hebrew original, which is restored by DEL., beginning from the third hemistich, as follows:—

כל לשון אל תאמר שקר למלך ומלשונו אל יצא כל שקר;
 חרב לשון מלך ולא בשר וכל אשר נתן בידה ישבר;
 אם יקרה אפו יאכל אדם עם גיריהם
 ויגרם עצמותיהם ויקרח כשלהבת
 עד כי יהיו מאכל לבני נשר;

5

But the last line here says the opposite of the Greek text; we should probably render: לבלתי היות.

10

In his *Jahrbücher für Bibl. Wiss.*, 11 (1863) pp. 18 ff., Ew. regarded these verses as an original element in Proverbs, adding a retranslation into Hebrew; but in the second edition of his *Salomonische Schriften* (Göttingen, 1867) there is not a word about them, so he seems to have himself given up all belief in their originality. Certainly, both the structure, with its lack of exact parallelism 15 or clean cut antithesis, and the thought, with its wild and in part absurd exaggerations in the sixth hemistich, are at variance with the spirit of the Hebrew Book of Proverbs. BAUMG. finds additional arguments against the originality of this section in the prolix development of the same thought and in the fact that these verses are omitted in the other Versions. 20

- 25 (9) The omission of γ^a in Θ is to be explained by *homoteleuton*: the translator passed over from רַעַך at the end of v. 8 to רַעַך at the end of v. 9.

- (10) Θ adds after 10^b, *The hostility and enmity to thee will not pass away*, four hemistichs:—

ἀλλ' ἔσται σοί ἴση θανάτῳ.

25

χάρις καὶ φιλία ἐλευθεροῖ,

ὅς τήρησον σεαυτῷ, ἵνα μὴ ἐπονείδιστος γένη,

ἀλλὰ φύλαξον τὰς ὁδοὺς σου εὐσυναλλάκτως.

but will be to thee like unto death.

Favor and friendship make free;

30

preserve them for thyself, that thou mayest not incur reproaches.

Guard thy ways rather, easy of intercourse.

Ew. thinks from the bad Greek of these verses that they have been translated from Hebrew, but attempts no retranslation. According to DEL. the original ran as follows:—

כי תהיה לך כמות:

35

ותנצנצן מן תבלם:

חן ורעות יעשו חורים

אך שבר ררכיך בצרבות נפש:

- (20) After v. 20 Θ adds this משל:—

ὥσπερ σῆς ἐν ἱματίῳ καὶ σκώληξ ἐξύλῳ,

οὕτως λύπη ἀνδρὸς βλάπτει καρδίαν.

40

As the moth in a garment and the worm in wood,

so grief eats out the heart of man.

It can hardly be doubted that this משל is based on a Hebrew original, though it may have been added later on account of its affinity in thought with v. 20.

EWALD (p. 224) translates:— וְחֹנֶת אִישׁ מִכֹּת לְבוֹ מִסְּבִיב רָקָב בָּעַץ 45
 and DELITZSCH:— כֵּן חֹנֶת אִישׁ מִכֹּלֵל לְבוֹ כֶּשֶׁשׁ בְּבִגְדוֹ וְכִרְקָב לְעֵץ

- 26 (11) After v. 11 Θ adds a משל which was recognized by JÄG. to be identical with Sir. 4,21 (in Sir., however, these lines are joined to v. 20 with ἔστιν γὰρ):—

ἔστιν αἰσχὺνὴ ἐπάγουσα ἁμαρτίαν,

50

καὶ ἔστιν αἰσχὺνὴ, δόξα καὶ χάρις.

There is a shame which brings sin,

and there is a shame which leads to honor and favor.

- 22 as Hebrew original: — הוֹר וְהָרָר לְאִישׁ מֶתֶן, but considered this hemistich a variant translation of v. 19^b; BAUMG., on the other hand, thinks it is a gloss to 18, 16. Following HITZ, the second hemistich has been generally regarded as a variant translation of 1, 19 (אֵת נַפְשׁוֹ בְּעָלָיו יִקַּח). But this cannot possibly mean *and conquers the soul of him who receives the gift* (Ew.); it can only mean *but (μέντοι) it snatches away the life of its possessor* (Θ wrongly takes בְּעָלָיו as a real plural; see, however, above, p. 34, l. 31). In 1, 19 this is at once plain, for there the seeking of illegal gain is the grammatical subject; בְּעָלָיו refers to him who is guilty of this striving after unjust lucre. In this passage, on the other hand, it must refer to him who seeks to give bribes and thus endangers his life, viz., if he is caught by a just judge. It cannot refer to him who receives bribes; cf. above, Ew.'s translation (p. 81, l. 52) and 3 *animam autem aufert accipientium*. It cannot be denied that this interpretation is somewhat artificial; nevertheless it is far more probable than to supply, with DEL., as subject to ἀφαιρείται, *covetousness* in opposition to munificence.

(11) For the hemistich missing in A after v. 11^a cf. above, p. 54, ll. 44 ff.

(14) After v. 14 all texts of Θ read the following addition:—

εἰσὶν ὁδοὶ κακαὶ ἐνώπιον ἀνδρός,

καὶ οὐκ ἄγαπᾷ τοῦ ἀποστρέψαι ἀπ' αὐτῶν·

ἀποστρέφειν δὲ δεῖ ἀπὸ ὁδοῦ σκολιᾶς καὶ κακῆς.

There are evil ways before a man | and he hates to turn from them; | but from a crooked and evil way one ought to turn. Form and thought show that we have here no verse but a prosaic gloss (to v. 14?). Nevertheless it is probable, especially on account of ἐνώπιον ἀνδρός, that the gloss lay before Θ in a Hebrew garb. According to DEL. the Hebrew original ran: —

יש דרכים רעים לפני איש ולא יחפץ לפנות מהם אך היה לו לפנות בדרך נהפך ורע:

- 23 (23) V. 23 is lacking in Θ. Its originality, at least in the present context, is certainly dubious, since it breaks the connection between vv. 22 and 23 ff. In Θ^{Compl. &c.} this verse is added as usually from Θ.

- 24 (22) After v. 22 Θ adds several hemistichs, ten to eleven in number according as the verse is divided:—

λόγον φυλασσόμενος υἱὸς ἀπωλείας ἐκτὸς ἔσται,

δεχόμενος δὲ ἐδέξατο αὐτόν.

μηδὲν ψεύδος ἀπὸ γλώσσης βασιλεῖ λεγέσθω,

καὶ οὐδὲν ψεύδος αὐτοῦ ἀπὸ γλώσσης μὴ ἐξέλθῃ.

μάχαιρα γλῶσσα βασιλέως καὶ οὐ σαρκίνη·

ὃς δ' ἂν παραδοθῇ, συντριβήσεται.

ἐὰν γὰρ ὀξυνθῇ ὁ θυμὸς αὐτοῦ,

σὺν νεύροις ἀνθρώπους ἀναλίσκει,

καὶ ὁστὰ ἀνθρώπων κατατρώγει,

καὶ συγκαίει ὥσπερ φλόξ,

ὥστε ἄβρωτα εἶναι νεοσσοῖς ἀειτῶν.

A son who keeps the word of God will be kept from destruction.

..... (beyond translation)

By no tongue shall a lie be said to the king,

and no manner of lie shall pass his tongue.

The king's tongue is a sword and not of flesh,

and whoever is given over to it will be shattered.

For when his wrath is violently excited,

it consumes men and their sinews.

And gnaws in pieces the bones of men,

and burns them up as with fire,

so that they are uneatable for young eagles.

- 19 The first משל forms an independent whole which no doubt goes back to a Hebrew original. Ew.'s restoration of that original (p. 183) runs:—

רעה טוב ליוע תקרב ואיש תבונה ימצאנה:

DEL.'s rendering probably comes nearer the original text:—

שכל טוב יקרב ליועיו ואיש תבונה ימצאנו:

5

The second משל is very difficult, and the above translation is only an attempt. The text is evidently very corrupt. Only one thing seems certain, namely that the last hemistich is intended to correspond to the superfluous third hemistich in *Al* v. 7, although the corruption of לא ימלט into לא תפוז can hardly be explained. But the principal difficulty lies in the fact that this last hemistich contains 10 neither a sequel nor an antithesis to the preceding, probably owing to the corruption of the latter. Ew. (p. 184) conjectured that the original ran:—

רעה רבים ירוע ומרדף אמרים לא ימלט:

He who has too many friends has much evil;

and he who pursues words will not be saved.

15

i. e., *he who pursues the empty words of hypocritical friends*. But this interpretation is artificial and forced in the highest degree. Nor is DEL.'s restoration, proposed on p. 14 of the introduction to his Commentary, any better:—

מרדף רבים ישלם רע מרדף אמרים לא ימלט

He who is the friend of many will be rewarded with evil;

he who pursues words will not be saved.

20

On p. 307 of DEL.'s Commentary this last hemistich is explained to mean that courting the friendship of as many as possible is a pursuit of words which mean nothing and lead to nothing. On p. 545 DEL. gives as a literal translation of the last but one hemistich: — ומרבה רעה ירע ער-תפוזו.

25

- 20 (14) VV. 14-19 are lacking in *6*; in Cod. 23 of H-P and some minuscules (*cf.* above, p. 80, l. 41) they are added from *Θ*. The omission of these verses is probably due to the insertion of vv. 20-22 in *6* after v. 9 (so TOY).

30

- 21 (5) V. 5 is lacking in *6* for no apparent reason; the addition in Cod. 23 of H-P and 6 minuscules is taken again from *Θ* (*cf.* above, l. 28).

- (18) V. 18^b *6*; the addition in Cod. 23 of H-P and some minuscules καὶ ἀντὶ εὐθέων ἀσύνθετος (*alii* ἀσύνετος or παρόνομος), which corresponds exactly to *Al*, is according to LAG. due to a later hand.

35

- 22 (6) V. 6, *6*, is added again from *Θ* in Cod. 23 of H-P and some minuscules.

- (8) After v. 8 *6* adds two hemistichs:—

ἄνδρα ἱλαρὸν καὶ δότην εὐλογεῖ ὁ θεός,

ματαιότητα δὲ ἔργων αὐτοῦ συντελέσει.

40

The first hemistich is a more exact (and therefore probably later) though not entirely literal translation of v. 9^a, i. e., a doublet of the freer translation which follows. The second hemistich, on the other hand, is a doublet of the translation of v. 8^b, the only difference being that the translator read, and rendered by ματαιότητα, some other word than *Al* שבת. LAG. conjectured that he read חבט, 45 which, however, is unknown to the OT; BAUMG. thought that it was תביל, which is graphically difficult; Ew. was probably right in supposing that it was שוא; *cf.* ψ 25 (*Al* 26), 4 &c.

- (9) After v. 9 *6* again has two additional hemistichs:—

νίκην καὶ τιμὴν περιποιεῖται ὁ δῶρα δούς,

50

τὴν μέντοι ψυχὴν ἀφαιρεῖται τῶν κεκτημένων.

The first hemistich, according to Ew. (p. 201), ran in the original: נצח וכבוד יקנה נתן מתן *He who gives gifts, gains honor and glory*. DEL. (p. 354) presupposed

16

נבחר ליהוה מִזְבַּח: ראשית היטב עשות צדק
ומישרי לבקש שלום: מבקשי יהוה ימצאו דעת

DEL's rendering of the three last משלים is:—

כל מעשי עניו נלוים לפני יהוה והרשעים ביום רעה יאבדו: כל מעשי עניו נלוים לפני יהוה
ראשית דרך הטוב עשות צדק: ונבחר לאלהים מִזְבַּח וכן:
הרש יהוה ימצא דעת בצדקה ודרשיו בישר ימצאו שלום:

5

[For *נבחר* preferable see above, p. 44, l. 16. — P. H.]

(17) After 17^a 6 adds three hemistichs:—

μηκος δὲ βίου ὁδοι δικαιοσύνης.
ὁ δεχόμενος παιδείαν ἐν ἀγαθοῖς ἔσται,
ὁ δὲ φυλάσσων ἐλέγχους σοφισθήσεται.
and ways of righteousness bring long life.
He who accepts chastisement will be happy,
and he who heeds rebukes will become wise.

10

Ew. regarded this as the original text, out of which the present text was shortened 15
ed by 17^{b,c,d} being dropped because the combination of the first and the last hemi-
stichs (17^a and ^c) formed a suitable משל. That the intervening lines in 6 are based
on a Hebrew original can hardly be doubted. DEL. raised the objection against
their genuineness in the present context that all the ideas in the additional
hemistichs had already occurred, but this argument would apply to many passages 20
in 31. A more valid objection might be found in the fact that we have in 6 a
double translation of 31 17^b. Consequently 6's arrangement of v. 17 in three
double hemistichs could only be made when the double translation of 17^b was
already in existence; otherwise one hemistich would have been lacking. Ac-
cording to Ew. (p. 167) the Hebrew original of 6 17^{b,c,d} was:— 25

וארך ימים דרך צדקה
לקח מוסר יהיה בטוב ונצח תוכחות יחם

Similarly DEL.:— ארך ימים דרכי צדק לקח מוסר יהיה בטוב ושמע תוכחת יחם: 30
The original translation of 17^b was, as LAG. recognized, the hemistich standing
second in all texts (17^c in 6): — ἀγαπῶν δὲ ζῶν αὐτοῦ φείσεται στόματος 30
αὐτοῦ, (for στόματος αὐτοῦ = דִּבְרוֹ instead of דִּבְרוֹ cf. Sir. 14, 1). The immediately
preceding, more exact translation certainly read originally δὲ before φυλάσσει,
but this had to be struck out when the three preceding hemistichs had been in-
serted after 17^a so that δὲ φυλάσσει came to stand at the beginning of the first
hemistich of a משל (BAUMG.). 35

(26) In place of 26^b 6 has two hemistichs, the first of which, καὶ ἐκβιάζεται αὐτοῦ 40
τὴν ἀπώλειαν (*i. e.*, as was pointed out by HITZIG, פִּדְיוֹ instead of 31 פִּיּוֹ), is to
be regarded as the translation of 31. According to LAG. the following hemistich
(ὁ μὲντοι σκολιὸς ἐπὶ τῷ αὐτοῦ στόματι φορεῖ τὴν ἀπώλειαν) also emanated from
the first translator, "who, in the fashion of a midrash, developed statement and 40
contradiction out of the hemistich." But there is no contradiction in the exact
sense in this case; besides, the same translator, after having read פִּדְיוֹ for 31 פִּיּוֹ
in 26^b, could not read פִּיּוֹ in 26^c. This third hemistich can, therefore, only be
the gloss of some one who intended to give a more exact translation of 26^b,
based on the reading פִּיּוֹ. 45

(30) The superfluous third hemistich, οὗτος κάμνός ἐστιν κακίας (= כָּר הרעה), originally 45
belonged, it may be supposed, to v. 27^a, where it was superseded by ὀρύσσει
αὐτῷ κακὰ, *i. e.* כרה רעה (JÄG., LAG.).

17 (5) After v. 5^b 6 reads a third hemistich: — ὁ δὲ ἐπισπλαγχνιζόμενος ἐλεηθήσεται. 50
In this case the addition of an antithesis after the fashion of a midrash is con-
ceivable (see above, l. 40), and it may even, perhaps, have stood already in the
Hebrew text of the translator (according to DEL. = וְנָקָם עָלָיו יְהוָה).

- 15 (1) The beginning of this verse in **Θ**, ὁργὴ ἀπόλλυσιν καὶ φρονίμους, is, in reality, a parallel translation of 14,35^b (LAG.); only the translator read מְבִי instead of מְבִישׁ (JÄG.). DELITZSCH, on the other hand, presupposes as the Hebrew original: — חַמַּח נֶחֱמַד נִכְוִנִים.
- (6) **Θ** read originally: ἐν πλεοναζούσῃ δικαιοσύνῃ ἰσχὺς πολλή, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὀλορίζοι 5
ἐκ γῆς (מַחֲבֵל, LAG.) ἀπολούνται, i. e., according to JÄG., מְבִישׁ, the translator con-
fusing עָכָר with קָרַע *uproot, pluck up* (Eccl. 3,2), or מְבִישׁ, which TOY also holds
to have been the original reading. The younger and more exact version, which
is not yet in **Θ**^S, reads: — οἴκοις δικαίων ἰσχὺς πολλή,
καρποὶ δὲ ἀσεβῶν ἀπολούνται. 10
- (18) Of the two translations in **Θ** of this verse the first, by its greater exactness, shows
itself to be the younger which was subsequently added by a reviser. The second
μακρόθυμος ἀνὴρ κατασβέσει κρίσεις,
ὁ δὲ ἀσεβὴς ἐγείρει μᾶλλον.
transposes the two hemistichs. BAUMG. holds that this was done first by a 15
clumsy compiler; but if this conjecture were correct this verse would have a
different form. Further, the second translation read מְבִישׁ for חַמַּח. For ἀσεβεία
= מַחֲבֵל cf. ψ 72 (M 73), 6; Jer. 6,7; Ez. 12,19; Hab. 2,17.
- (31) This verse was originally lacking in **Θ**, but a reason for its omission cannot be
discovered. In Cod. 23 of H-P and in a number of minuscules it is inserted ac- 20
cording to the rendering of the other Greek translators: — οὓς ἀκοῦον ἐλέγχους
(מְבִישׁ, not מַחֲבֵל as LAG. supposes) ζωῆς ἐν μέσῳ σοφῶν αὐλισθήσεται.

- 16 (1) In place of the first three verses of this chapter **Θ** reads in some MSS after
15,33:— 25
ὁσω μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπείνου σεαυτόν.
καὶ ἔναντι Κυρίου [τοῦ θεοῦ] εὐρήσεις χάριν.

Then in all MSS:—

πάντα τὰ ἔργα τοῦ ταπεινοῦ φανερά παρὰ τῷ θεῷ,
οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐν ἡμέρᾳ κακῇ ὀλοῦνται.

Finally after v. 5 (which however, according to LAG., is a subsequent addition 30
in **Θ**, put together from 11,20^a and 21^a):—

ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια,
δεκτὰ δὲ παρὰ θεῷ μᾶλλον ἢ θύειν θυσίας.
ὁ ζητῶν τὸν Κύριον εὐρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης,
οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν εὐρήσουσιν εἰρήνην. 35

*The greater thou art, the more do thou humble thyself;
then wilt thou find grace before JHVH.*

*All the works of the humble are open before God,
but the godless will perish on an evil day.*

*The beginning of the good way is the doing of that which is right;
this is better pleasing to God than slaughtering of sacrifices. 40*

*He who seeks JHVH, will find knowledge and justice,
and they who seek Him uprightly, will find peace.*

The substitution for M 16,1-3.5 of four entirely different משלים was evidently
due to the confusion which must have existed in the Hebrew text from which **Θ** 45
was translated. In **Θ** these verses are arranged as follows (but with several
variations in different MSS): — 15,27; 16,6; 15,28; 16,7; 15,29; 16,8.9; 15,30;
32,33; then the two first of the above משלים; then 16,5 and thereafter the two
other משלים. Nevertheless we cannot doubt that these four משלים are based on
a Hebrew original, though it may have been somewhat younger than M 16,1-3. 50
According to EW. this Hebrew text may have run as follows:—

וּלְפָנַי יְהוָה תִּמְצָא חַן; כִּנְדֹלֶךְ עֲנֵה נַפְשְׁךָ
וּרְשָׁעִים בְּיוֹם רָעָה יֵאָבְדוּ; כָּל דְּרָכֶיךָ עֲנֵה בְּנֵחַ יְהוָה

- 12 (26) After v. 26^a Ⲭ^A &c. (but not Ⲭ^V) add:—

αὶ δὲ γινώμει τῶν ἀσεβῶν ἀνεπεικεῖς *but the plans of the godless are unfair*.
LAG. sees in this, no doubt rightly, the original translation of v. 10^b. Then follows in Ⲭ^{AV} and, in brackets, also in Ⲭ^{Sac}: — ἀμαρτάνοντας (Ⲭ^V + δέ) καταδιώξεται κακά. That this hemistich comes from 13,21^a is certified by the fact 5 that in Ⲭ^S and some minuscules 13,21^b is further added.

- 13 (6) The omission of this verse in Ⲭ^V can only be accidental, Ⲭ^A &c. read δικαιοσύνη φυλάσσει ἀκάκους ὁδῶ, τοὺς δὲ ἀσεβεῖς φαύλους ποιεῖ ἀμαρτία. The second hemistich here takes ⲛⲁⲙⲉⲛ erroneously as subject; nevertheless it may be the 10 work of the first translator (so LAG.).

- (9) After this verse Ⲭ^{AV} (3 after v. 13) add:—

ψυχαὶ δόλιαὶ πλανῶνται ἐν ἀμαρτίαις,
δίκαιοι δὲ οἰκτεῖρουσιν καὶ ἐλεῶσιν.^a (a) Ⲭ^A ἐλεοῦσιν.

For the second hemistich cf., with LAG., ψ 37 (Ⲭ 36), 21^b: — ὁ δὲ δίκαιος οἰκ- 15 τεῖρει καὶ διδοῖ. Ew. (p. 148) translates this addition:—

נפש מרמה תועה בחטאת וצדיק חונן ומלך

DEL. renders:— נפש רמיה חשנה בקטא וצדיק חנן ומלך

A connection with vv. 9 or 10 cannot be established, TOY remarks, The couplet is not improbably a combination of glosses. 20

- (11) Ⲭ reads as a third clause in the verse: δίκαιος οἰκτεῖρει καὶ κυχρᾶ = וצדיק חנן ומלך, evidently only a misplaced variant to 9^a (see above), following ψ 112 (Ⲭ 111), 5:— 25 χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτίρων καὶ κυχρῶν.

- (13) After v. 13 Ⲭ^S add three hemistichs:—

υἱὸς δολίῳ οὐδὲν ἔσται ἀγαθόν·
οἰκέτῃ δὲ σοφῶ εὐοδοὶ ἔσονται πρᾶξεις,
καὶ κατευθυνθήσεται ἡ ὁδὸς αὐτοῦ. 25

Ew. (p. 149) translates: — ועבר משכיל יצליח דרכו: בן מרמה אין לו טוב

and DEL.:— ועבר חכם יצליח מעשיו ויאשר דרכו: בן מרמה אין לו טוב

The content suggests 17,2 (Ew.), and a Hebrew original is very probable. TOY 30 says, This is apparently a scribal addition, taken, perhaps, from some current collection of proverbs.

- (15) Between 15^a and ^c Ⲭ reads τὸ δὲ γινώμει νόμον διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς, word for word the addition in 9,10. The addition here is intended to explain what is 35 meant by σύνεσις ἀγαθῇ in 15^a.

- 14 (22) All MSS offer a double translation. First, a younger:—

πλανώμενοι τεκταίνουσι κακά,
ἔλεον δὲ καὶ ἀλήθειαν τεκταίνουσιν ἀγαθοί·

then:— οὐκ ἐπίστανται ἔλεον καὶ πίστιν τέκτονες κακῶν,
ἐλεημοσύναι δὲ καὶ πίστεις παρὰ τέκτοσιν ἀγαθοῖς. 40

which can be recognized again as the older by its deviating further from ⲛ. In this second case the translator probably read:—

לא ידעו חרשי רע חמד ואמת וחמד ואמת לחרשי טוב:

Can we regard this as the original text, or is it merely due to dittography of 45 ⲛⲁⲙⲉⲛ? The latter view is the more probable one, unless ⲛⲁⲙⲉⲛ were arbitrarily supplied from the second hemistich in order to provide an object for ידעו. On the other hand, לחרשי may possibly be original (cf. above, p. 47, l. 42).

- (23) Instead of 23^b Ⲭ gives an antithesis to 23^a (LAG.), reading קצב for קצב (HITZ). According to LAG. this antithesis, ὁ δὲ ἡδὺς καὶ ἀνάλγητος ἐν ἐνδεῖᾳ ἔσται, was due 50 to a Christian who had in mind Luke 16, 19–31; 10, 42. For ἐν ἐνδεῖᾳ LAG. conjectured ἐν ὁδῶν; it may have come from the lost second hemistich (למחזור). That ἡδὺς καὶ ἀνάλγητος is a free translation of דבר שפתיים (so TOY), is impossible.

- 9 best escaped, and thereafter (perhaps by another hand) a positive admonition is added on the model of 5, 15 ff., strengthened with the promise of 9, 11.

- 10 (4) After 10, 4 (but in Cod. 23 of H-P and in some minuscules before the addition to 9, 12) **Θ** adds:— υἱὸς πεπαιδευμένος σοφὸς ἔσται, 5
τῷ δὲ ἄφρονι διακόνῳ χρήσεται.
A well trained son will be wise, and the fool will use as a servant. According to Ew. the Hebrew original ran perhaps as follows:—
בן מוסר חכם יהיה ואויל כעבר בירו
The connection of this משל with v. 4 is loose, but it probably had a Hebrew 10 original which was added by some transcriber on the margin.
- 11 (3) VV. 3^b and 4 are lacking in **Θ**; in their place v. 10^b is inserted (JÄG., LAG.); in most MSS (**Θ**AS &c.) the gap is filled by an insertion after v. 2 (in some before v. 5) from **Θ**. Since **מ** צדקה, according to the parallelism, seems to mean 15 *alms* (so LAG.) the omission of v. 4 may be regarded, with HEIDENH. and BAUMG., as a protest against the doctrine of merit from good works; cf. above, p. 41, l. 36.
- (10) For the omission of vv. 10^a and 11^b in **Θ** (10^b was inserted in the place of v. 4; see above l. 13) and the filling of the gap from **Θ**, cf. above p. 44, ll. 44 ff.
- (16) The *plus* in **Θ** between **מ** 16^a and ^b has been accepted in our text; see p. 9, 20 ll. 39 and 41 and cf. p. 44, ll. 50 ff. BAUMG., however, explains it as an addition by the translator who, not recognizing the parallelism between 16^a and ^b in **מ**, tried to help it out. TOV also doubts the originality of **Θ**'s text on the ground that *throne* is used nowhere else of a person. In this, however, he has not taken account of Is. 22, 23 (כסא נכר) which was probably in the mind of the author of 16^{b,c}. 25

- 12 (11) After v. 11 **Θ** adds:— δς ἔστιν ἡδὺς ἐν οἴνων διατριβαῖς,
ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ὀχυρώμασιν καταλείπει ἀτιμίαν.
I renders this literally, *qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam.* According to Ew. (p. 141) the Hebrew original was 30 perhaps:—
מתנעם בהליכות יין בציתנו יעזב קלון;
DEL. (p. 543) renders:— מתענג במשתי יין יעזב קלון במצורתי;
The strangeness of the Greek expressions point to a Hebrew original, *i. e.* to an illustrative quotation on the margin of the MS from which the Greek was translated. This was not, however, an exemplifying gloss on v. 11^b but stood in some 35 relation or other to v. 12. BAUMG. rightly finds it noteworthy that ἐν ὀχυρώμασιν occurs again in v. 12^b, and DEL. is certainly on the right track in presupposing (cf. **מ** מצור in v. 12) as its Hebrew equivalent. But whether **Θ** 11^{c,d} is an attempt to restore v. 12 in **מ** after it had become illegible and unintelligible (cf. above, p. 71, l. 28), or is simply a gloss caused by מצור, we cannot venture 40 to decide.
- (13) After v. 13 **Θ** adds:— ὁ βλέπων λεῖα ἐλεηθήσεται,
ὁ δὲ συναντῶν ἐν πύλαις ἐκθλίψει ψυχάς.
According to Ew. (p. 143) the Hebrew original was:—
רַךְ עֵין יֶרֶחַם וּמִקְרָם בְּשַׁעְרִים יֵצִיל נַפְשׁוֹ: 45
He who is kind-hearted, will find compassion; he who is helpful in the gates, will deliver souls. But the rendering of ἐκθλίψει by יֵצִיל is very arbitrary, and we should rather expect an antithesis. DEL.'s rendering is certainly better, which runs:—
טוב עין ירחם ונגש בשערים ירכא נפשו:
Here DEL. takes ונגש בשערים in the sense *he who carries on a law-suit* and re- 50 gards נפשו (*crushes himself*) as possible in place of נפש. The proverb is most probably based on a Hebrew original, but how it came into its present context is inexplicable.

9

διαπορεύεται δὲ δι' ἀνύδρου ἐρήμου
καὶ γῆν διατεταγμένην ἐν διψώδεσιν,
συνάγει δὲ χερσὶν ἀκαρπίαν.

*Who props himself on lies hunts the wind, | he pursues fluttering birds; || for
he abandoned the ways of his vineyard | and wandered from the paths of his
farmland; || he strays through waterless wastes | and a land in regions of thirst; |
and he gathers with his hands unfruitfulness.* According to Ew. (p. 125) the
Hebrew original ran:—

נשען על שקר רעה רוחות והוא ירדה צפרת כנף;
כי עוב דרכי כרמו ומעגלי שדהו תעה;
ויעבר בשימון בלי מים וארץ שמשת צייים;
ואסף בידיו נלמוד

DEL., on the other hand, rendered it:—

הנשען בשקר ירעה רוח והוא ירדה צפרים עפות;
כי עוב שבילי כרמו ותועה בנתיבות שדהו;
ועובר מדבר אין מים וארץ יסודה לצמאון;
ואסף בידו שרפה

Here, too, the possibility of a Hebrew original cannot be denied. In form and content these verses have real life and weight. But they are certainly not the original sequel of *M* v. 12. They appear to have been added (perhaps as an illustrative quotation) by a later sage in order to warn the disciples of that true wisdom, which springs from the fear of JHVH (*cf.* v. 10), to keep aloof from false and lying wisdom (above all, probably, from heathen philosophy), which promises satisfaction but brings only sad disappointment.

(18) *G* adds four double hemistichs:—

ἀλλὰ ἀποπήδησον, μὴ χρονίσῃς ἐν τῷ τόπῳ,^a
μηδὲ ἐπιστήσῃς τὸ σὸν ὄμμα^β πρὸς αὐτήν·
οὕτως γὰρ διαβήσῃ ὕδωρ ἀλλότριον
καὶ ὑπερβήσῃ ποταμὸν ἀλλότριον·
ἀπὸ δὲ ὕδατος ἀλλοτρίου ἀπόσχου,
καὶ ἀπὸ πηγῆς ἀλλοτρίας μὴ πίης,
ἵνα πολὺν χρόνον,
προστεθῇ δέ σοι ἔτη ζωῆς.

—:3-3:—

—:3-3:—

(x) *G*^{S.c.a}+א'τ'ה'— (β) So all except *G*^V which reads ὄνομα. — (γ) This hemistich in *G*^{S.c.a}, *G*^V Λ.

*But flee, linger not in the place, | nor let thine eye dwell on her; || for so passest
thou through strange water | and over a strange river. || From strange water
abide thou far | and from a strange fountain drink not, || that much time thou
mayest live | and that years of life may be added to thee.* The Hebrew original
ran according to Ew. (p. 126):—

כי אם נד אל תאחר במקמה
כי כן תעבר בנהר זר
ומים זרים הנצל מהם
למען תחיה ימים רבים
ולא תשית עיניך בה;
ותפסח על מים נכרים;
וממען נכרי אל תשת;
ויסופו לך שנות חיים;

DEL. renders (p. 543):—

אך סור ממנה ואל תאחר במקומה
כי כן תעבר מים זרים;
ותקדנא ממים זרים
למען תחיה ימים רבים
ואל תשא עיניך אליה;
ואל תשת ממקום זר;
ויסופו לך שנות חיים

The last line agrees exactly with Ew.'s translation.

That these lines are based on a Hebrew original must be admitted. But they are certainly the addition of some one who missed an express statement of how dangerous the counsel of Folly in v. 17 must be. Advice is therefore first given in four hemistichs how the danger of being led astray by the adulteress may be

- 6 μηδὲ ἄγρ. is only a free rendering of **א** and does not presuppose **ה**, as BAUMG. thinks. The second rendering, μηδὲ συναρπασθῆς ἀπὸ τῶν αὐτῆς βλεφάρων, which subsequently pushed its way into the text, is later and more exact.
- 7 (1) Between vv. 1 and 2 **Θ** adds:— 5
 υἱέ, τίμα τὸν Κύριον καὶ ἰσχύσεις,
 πλὴν δὲ αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον.
 DEL. (p. 543) renders this:— **בני כבד את יהוה ותחזק** ואל תירא וולתו;
 This verse has undeniably a Hebrew flavor, and EW. held that its original ran:— **בני כבד את יהוה וחזק** ומבצריך אל תירא;
 He was inclined to insert this after v. 3 on account of its breaking the connection 10
 so badly between vv. 1 and 2. More probably this verse is a protest on the part of some reader, Hebrew or Greek, against the overemphasis upon a human command as opposed to the fear of God which should alone be considered.
 (25) The second hemistich in this verse, which is lacking in **Θ^V**, is supplied by **Θ^{Sc.aA}** &c. in the form καὶ μὴ πλανηθῆς ἐν ἀνθρώποις αὐτῆς from **Θ**; cf. MIDDELDORPF, 15
Cod. Syr.-Hexapl., p. 576.
- 8 (21) **Θ** adds:— 20
 ἐὰν ἀναγγείλω ὑμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα,
 μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἀριθμήσαι.
If I declare to you what takes place from day to day,
I must remember to recount the things that have been from eternity.
 This may be based on a Hebrew original. According to EWALD (p. 122) it ran:— **ואזכרה אשר לעולם לספר** ואם אניד לכם אשר ליום יום
 while DEL. (p. 543) renders it:— 25
כי אניד לכם את אשר יקרה יום יום אוכר מה לספר מעולם;
 But it is certainly only an addition for the purpose of facilitating the transition from the section which described τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα (vv. 1-21) to that on τὰ ἐξ αἰῶνος (vv. 22ff.); so BAUMGARTNER.
 (29) The omission of v. 29^a in **Θ** can be due to accident only. The insertion in **Θ^{Sc.aA}** ἐν τῷ τιθέναι τῇ θαλάσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ καὶ ὕδατα οὐ παρελεύσονται στόμα- 30
 τος αὐτοῦ is derived from **Θ**.
- 9 (6) **Θ** renders v. 6^a ἀπολείπετε ἀφροσύνην (reading **פתי** with all other Versions, and apparently rightly, instead of **פחמים**) ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε (a free rendering of **והיו**, influenced by Wisd. 6,20 ἐπιθυμία ἄρα σοφίας ἀνάγει ἐπὶ 35
 βασιλείαν). The further addition καὶ ζητήσατε φρόνησιν and seek after insight may be explained on the supposition that to the above free rendering, as so often, a correction καὶ ζήσατε was added. From this arose by error ζητήσατε, and then the necessary object was added in the form of φρόνησιν. This hypo- 40
 thesis would seem to be simpler than LAG.'s that φρόνησιν, originally a gloss to σύνεσιν in the third hemistich, had come to stand after ζήσατε, and that ζήσατε had then, for the sake of sense, been changed by a reviser to ζητήσατε.
 (10) The addition in **Θ** τὸ γὰρ γνῶναι νόμον διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς for to know the *Law is* (the test of) *true knowledge* (according to DEL., p. 543, = **ידעת תורה שכל** 45
שכל) cannot be regarded as a second, and still less, with LAG., BAUMG., as the 45
 authentic translation of **א** 10^b. It is rather the gloss of some transcriber for whom all wisdom and knowledge of God was comprised in the study and know-
 ledge of the Law.
 (12) Between vv. 12 and 13 **Θ** adds:— 50
 ὃς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους,
 ὃ δ' αὐτὸς διώξεται ὄρεα πετόμενα.
 ἀπέλιπεν γὰρ ὁδοὺς τοῦ ἑαυτοῦ ἀμπελῶνος,
 τοὺς δὲ ἄξονας τοῦ ἰδίου γεωργίου πεπλάνηται.

4 and on p. 543 he renders more literally:—

דרכי ימין יודע יהוה ודרכי שמאל נעקשו;
והוא ישר מענלותיך ומצערדיך בשלום יכינם:

According to EWALD (*Sprüche Salomo's*², p. 94) the Hebrew text read as follows:—

כי דרך מימין לך יהיה והפכות הם משמאלך:
והוא ישר מעגליך והליכותיך בשלום ינחם:

We doubt, however, whether these two verses are derived from a Hebrew original: the first contains a gloss on **M** 27^a in which *right and left* is interpreted ethically and made to apply to the right and to the crooked ways; the second, on the other hand, is a dogmatic correction (cf. above, p. 70, l. 16) of **M** 26 where man is commanded to *remove his foot from evil*, and consequently looked upon as capable of molding aright his own ways. LAG.'s suggestion deserves consideration that it was a Greek speaking Christian who, having in mind the much discussed doctrine of the *two ways*, first added these words.

5 (3) Ὁ prefixes μή πρόσεχε φαύλη γυναῖκα *heed not an evil woman*. This is evidently not based on a Hebrew original but is an imitation of v. 1, ὑλέ, ἐμὴ σοφία πρόσεχε, freely expanded in order to bridge the chasm between vv. 2 and 3 of A1.

(23) Θ has two translations of v. 23^a. The first, οὗτος τελευτᾷ μετὰ ἀπαιδευτων, which is probably the original rendering, takes \beth in the sense *among* and יִשְׁרָאֵל as paraphrase of a personal adjective, *dissolute* (cf. GES.-KAUTZSCH, § 152, u). The second, καὶ (evidently substituted for the original οὗτος in order to obtain a better connection) ἀπώλετο δι' ἀφροσύνην, is a later correction which was subsequently inserted after 23^b.

6 (8) After v. 8 **Θ** has a long addition which may perhaps be divided, with SWETE, into seven hemistichs:— ἡ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν

καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστίν,
τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται.

ἥς τοὺς πόνοὺς βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγείαν προσ- 30
ποθεινὴ δέ ἐστιν πᾶσιν καὶ ἐπίδοξος· [φέρονται,
καίπερ οὕσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενής,
τὴν σοφίαν τιμῆσασα προήχθη.

Or go to the bee, | and learn how diligent she is, | and how nobly she does her
work. || Kings and people use her labors for their health, | and with all she is 35
honored and beloved. || Although weak in strength, she is highly esteemed, | be-
cause she honors wisdom. There can be no question of a Hebrew original for
this addition (HITZ., LAG., TOY). It originated with some Greek who thought
that the bee was at least as well suited as the ant to be an example of diligence
and prudence; but to the Hebrew OT such a view of the bee, as BAUMG. rightly 40
points out, is quite foreign.

(II) After a somewhat arbitrary translation of this verse 6 adds:—

ἐὰν δὲ ἄοκνος ᾖ, ἥξει ὥσπερ πηγὴ ὁ ἀμητός σου,
ἡ δὲ ἔνδεια ὥσπερ κακὸς δρομεὺς ἀπαστομολήσει.

But if thou art unwearied, thy harvest-wealth will come as a fountain, 45
And want will desert thee like a bad runner.

These words are evidently an antithesis to v. 11 of **Am**, but in all probability were balanced against **G** in its present form. It is therefore useless, with **LAG** and others, to labor over a supposed Hebrew original and its possible origin. The reference to harvest is derived from v. 8, and the comparison of it to a richly streaming fountain may have been suggested by such passages as **Amos 5, 24**.

(25) G renders 25^b in a double form: first, by μηδὲ ἀγρευθῆς σοῖς ὀφθαλμοῖς which is the original translation; it presupposes כַּעֲפֵיךָ instead of אֵי כַּעֲפֵיךָ, but

- 2 ἀλλότριον τῆς δικαίας γνώμης. υἱέ, μή σε καταλάβῃ κακὴ βουλή to a different Hebrew original. TOY's judgment (p. 51 of his Commentary) is correct: — "This is not a scribal heterogram of the particular words of **Al**, but an independent, allegorizing reading of the schools. The next section also is taken as a description of moral folly and is introduced by the words υἱέ, μή κ. τ. λ." 5
- (19) **G** gives two translations of 19^b: οὐδὲ μὴ καταλάβωσιν τρίβους εὐθείας (certainly only a free rendering of **Al** יִיחַת וְיִחַת אֲרָא and not another reading) and οὐ γὰρ καταλαμβάνονται ὑπὸ ἐνιαυτῶν ζωῆς (= 'חַיִּים וְחַיִּים וְחַיִּים'). The first, and more exact, translation must again be considered, with LAG. (against BAUMG.), to be a correction of the second and somewhat strange rendering. The variant ὑπὸ ἐνιαυ- 10
τῶν **Z**. has probably arisen under the influence of 3, 2 (so TOY), although **G** there renders יִיחַת שְׁנוֹת with ἔτη ζωῆς.
- (21) In **G** we find two translations of this verse. One, rendering it χρηστοὶ ἔσονται οἰκήτορες γῆς, ἄκακοι δὲ (**G**^{S*} καὶ ὅσοι) ὑπολιφθήσονται ἐν αὐτῇ, is found in **G**^{S*c.a.A} and (along with the other form), in *Compl.*, *Ald.* This is regarded by LAG. and 15
BAUMG. as the more original. The second rendering, ὅτι εὐθεὶς κατασκηνώσουσι γῆν, καὶ ὅσοι ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ, is the text of **G**^V and, according to TOY, appears to show the hand of an Alexandrian reviser.
- 3 (15) Between 15^a and ^b **G** has two doublets: — οὐκ ἀντιτάσσεται (**G**^{S*c.a.A} ἀντιτάσσεται) 20
αὐτῇ οὐδὲν πονηρόν (read, with JÄG., GRABE, BAUMG., ποθητόν) and εὐγνωστός ἐστιν πᾶσιν τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῇ. The latter would probably run in Hebrew קִיָּה לְכָל־הַקְּרִיבִים הִיא וְנוֹדָהּ, and thus varies absolutely from **Al**. According to LAG. these two hemistichs, but in reversed order, represent the original translation, while 15^{a.d} is the work of a reviser. 25
- (16) After v. 16 **G** has two additional hemistichs. One of these (ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη) is almost word for word from Is. 45, 23 (changing αὐτῆς to μου, as the utterance is from the mouth of God) and the other (νόμον δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ) is a rough rendering of **Al** עַל־לִשְׁנֹתָי וְחֶסֶד וְחַיִּים in Prov. 31, 26. 30
- (22) After this verse **G** repeats v. 8 with slight variants.
- (28) **G** adds οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα from 27, 1, only writing οἶδας instead of γινώσκεις.
- 4 (10) **G** gives two translations of 10^b: — καὶ πληθυνθήσεται (**G**^{S*c.a.A} + σοι) ἔτη ζωῆς σου 35
and ἵνα σοι γένωνται πολλοὶ ὁδοὶ βίου. The latter departs much more from **Al** but is no doubt more original (JÄg., LAG., BAUMG.). The strange ὁδοὶ does not point to a different reading (אֲרָא for שְׁנוֹת, LAG.) but is only a transcriptional error induced by ὁδοὺς in v. 11 (so TOY).
- (27) After this verse **G**³, but not **S**³, add four lines:— 40
ὁδοὺς γὰρ τὰς ἐκ δεξιῶν οἶδεν ὁ θεός,
διεστραμμέναι δὲ εἰσιν αἱ ἐξ ἀριστερῶν.
αὐτὸς δὲ ὀρθὰς ποιήσει τὰς τροχιάς σου,
τὰς δὲ πορείας σου ἐν εἰρήνῃ προάξει.
For God knows the ways of the right hand,
But the ways of the left are crooked. 45
Thy paths He Himself will straighten
And lead forward thy ways in peace.
- On p. 39 of his commentary DEL. has the following very neat rendering into Hebrew:— 50
כִּי דַרְכֵי מְצִינִים יֵדַע יְהוָה וְעֲקֻשִׁים דַּרְכֵי מַשְׁמָאִים:
הוּא יִלְמֵם מַעְלֹתַיִךְ אֲרָחוֹתַיִךְ בְּשֹׁלֹם יַצְלִיחַ:

* The asterisk in **G**^{S*} &c. denotes corrections by the original scribe.

After 24,22 **A** and **G** differ also in the arrangement of the text: after the *Collection of Aphorisms* in 22,17-24,22 **G** has the first half of the *Sayings of Agur ben-Jakeh* (30,1-14), preceded by five proverbs not found in **A** (see below, p. 82, l. 32); then follows the conclusion of c. 24, viz. vv. 23-34, containing the additional small collection of *Aphorisms of the Sages* (גַּם אֱלֹהִים לִחְכָּמִים), and there- 5
after comes the second half of the *Sayings of Agur ben-Jakeh* (30,15-33), containing the *Numerical Proverbs* (see above, p. 67, l. 32) and followed by the *Sayings of Lemuel* in 31,1-9.

In the final chapters 25-31 the arrangement is practically the same in both recensions except that, as stated above (ll. 2, 6), the *Sayings of Agur and Lemuel* 10 (30-31,9) precede in **G** cc. 25-29, the first section (30,1-14) being inserted between vv. 22 and 23 of c. 24, and the final section (30,15-31,9) after the last verse of c. 24: thus cc. 25-29 are inserted, in **G**, between vv. 9 and 10 of c. 31; and the section 24,23-34 (גַּם אֱלֹהִים לִחְכָּמִים) is interposed between vv. 14 and 15 of c. 30. This arrangement of **G** (22,17-24,22; 30,1-14; 24,23-34; 30,15-33; 31,1-9; 15
25-29; 31,10-31) is manifestly inferior to that of **A**. — P. H.

- I (7) Between 7^a and 7^b of **A** two additional hemistichs are inserted in **G**:—

20

σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν·
εὐσέβεια δὲ εἰς θεὸν ἀρχὴ αἰσθήσεως,

The first of these is derived from ψ 110 (**A** 111), 10, where, also, it is preceded by ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου; the other is evidently a second translation of 7^a (so, too, TOY).

25

- (12) Instead of 12^b **G** reads καὶ ἄρῳμεν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἐκ γῆς, which is probably derived from ψ 33 (**A** 34), 17 τοῦ ἐξολεθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. It may be a substitute for some illegible passage in the Hebrew original (so LAG.); cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 80, l. 6; p. 86, l. 15; p. 138, l. 28; p. 152, l. 3, &c.

- (14) In **G** 14^b has a double translation:—

30

κοινὸν δὲ βαλλάντιον κτησώμεθα πάντες
καὶ μαρσίπιον ἐν γεννητῷ ἡμῖν.

The first and freer rendering is to be regarded, with JÄG., LAG., and BAUMG., as the original; the second is lacking in Cod. 23 of HOLMES and PARSONS.

- (18) **G** adds a third clause ἡ δὲ καταστροφή ἀνδρῶν παρανόμων κακὴ for the end (or destruction) of the godless is evil, Heb. דֶּלַת אֲנָשִׁי רָשָׁעִי (DEL.). This brings to mind **G**'s version of Job 8, 19: ὅτι καταστροφή ἀσεβοῦς τοιαύτη, but is probably nothing but an explanatory gloss to the preceding θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακά.

- (21) Between 21^a and 21^b **G** inserts ἐπὶ δὲ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει and she sits at the door of the mighty, which is evidently derived from 8,3 where παρὰ γὰρ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει is an inaccurate translation of **A** לִיד שַׁעֲרֵים לִפְי קֶרֶת.

- (27) **G** (but not **G**^P) adds a fourth clause ἡ ὅταν ἐρχεται ὑμῖν ὄλεθρος, an evident doublet to 27^c, καὶ ὅταν ἐρχεται ὑμῖν θλίψις καὶ πολιορκία, which was subsequently added and connected by means of ἡ. According to LAG., this fourth clause 27^d was rather a second translation of 27^a καὶ ὡς ἂν ἀφίκηται ὑμῖν ἄρῳα θόρυβος, which was moved down here because a parallel was required for 27^c. 45

- 2 (2) **G** gives two translations of 2^b: — καὶ παραβαλεῖς καρδίαν σου εἰς σύνεσιν and παραβαλεῖς δὲ αὐτήν ἐπὶ νοουέτησιν (**G**^P νοουθεσίαν) τῷ υἱῷ σου. The first rendering is, without doubt, a correction of the second and more original one, which presupposes as Hebrew original: הִנָּחֵהוּ עַל הַחֲכָמָה. It is probably connected with the reading אֵל in 3^a which is attested by **G**.

- (16) It is useless to attempt to trace **G** τοῦ μακράν σε ποιῆσαι ἀπὸ ὁδοῦ εὐθείας καὶ

Appendix

Additional Lines and Hemistichs

found in the

SEPTUAGINTAL VERSION OF THE BOOK

and

Lines wanting in that Version.

THE SEPTUAGINTAL VERSION of the Book of Proverbs contains a number of משלים and hemistichs not found in the received Hebrew text (cf. 1, 7. 14. 18. 21. 27; 2, 2. 19. 21; 3, 15. 16. 22. 28; 4, 10. 27; 5, 3. 23; 6, 8. 11. 25; 7, 1; 8, 21; 9, 6. 10. 12. 18; 10, 4; 11, 16; 12, 11. 13. 26; 13, 9. 11. 13. 15; 14, 22; 15, 1. 18; 16, 1-3. 5. 17. 26. 30; 17, 5. 6. 21; 18, 22; 19, 7; 22, 8. 9. 14; 24, 22; 25, 10. 20; 26, 11; 27, 20. 21; 28, 10. 17; 29, 25). On the other hand, a number of hemistichs of **A** are not represented in **G** (cf. 7, 25; 8, 29; 11, 3^b. 4. 10^a. 11^b; 13, 6; 15, 31; 16, 1-3; 18, 23-19, 2; 20, 14-19; 21, 5, 18; 23, 23; 25, 9), and it is impossible to attribute all the clauses wanting in **G** to subsequent scribal expansions of the Hebrew text. Some of the additional proverbs in **G**, however, may be mere *variants* or *versional doublets* (cf. 1, 14. 27; 2, 2. 19. 21; 3, 15; 4, 10; 5, 23; 6, 25; 9, 6; 14, 22; 15, 1. 18; 22, 8. 9; 28, 17; 29, 7. 25) or *illustrative quotations* (cf. 1, 7; 3, 16. 28; 9, 12; 12, 11; 13, 13; 26, 11) and *explanatory glosses* (cf. 1, 18; 4, 27; 13, 15; 22, 14) or *corrective interpolations* (cf. 4, 27; 7, 1 and **G**'s 15 omission of 11, 3^b. 4; see also above, p. 62, l. 6) which afterwards crept from the margin into the text; others may have been found by the Greek translators, as subsequent expansions of Hebrew scribes, in their Egyptian recension of the Hebrew text (cf. 7, 1; 8, 21; 9, 12. 18; 10, 4; 12, 11. 13; 13, 13; 16, 1-3. 17; 17, 5. 21; 19, 7; 22, 11. 14; 24, 22; 25, 10. 20; 27, 20. 21); but we can hardly suppose that all of the additional lines in **G** are based on a Hebrew original (cf. 4, 27; 5, 3; 6, 8. 11; 14, 23; 17, 6). The cases in which **G** seems to have preserved some משלים which formed part of the original Hebrew text of the Book of Proverbs (cf. 11, 16; 27, 20. 21) are exceptional. Some of the additional proverbs of **G** are not given in **A**. A Hebrew version of the additional lines found in **G** is appended to FRANZ DELITZSCH's commentary on *Das salomonische Spruchbuch* (Leipzig, 1873) pp. 543-547.

- 31 τωσαν; S **גלב** **גלב**, **סמ** **סמ**, **ט** **ט** שיכרא **ט**; both S and **ט** begin the verse with an imperative, *Beware*.
ט with the Q^rê; **ט** with the K^cthib. KAMPH. suggests **טל** [so, too, OORT, *Em.*, i. e. *Textus Hebraici Emendationes quibus in Vetere Testamento Neerlandice vertendo usi sunt* A. KUENEN, I. HOOYKAAS, W. H. KOSTERS, H. OORT, *edidit* 5 H. OORT. Lugduni Batavorum, typis E. J. Brill, MCM]; but see KÖNIG, *Lehrgebäude*, vol. 2, p. 245, note 2.
 (8) **ט** **חלוף**; but perhaps the **ף** is due to dittography (the following verse begins with **פתח**) and we must read, with DYS., TOY (*all who suffer*), **חלי**.

10

- (11) For the alliteration in the first hemistich see above, note on 24, 1.
 (15) According to TOY **ט** **לנערותיה** וחק is a gloss, a repetition or explanation of the second hemistich. 15
 (16) **נמטה** with the Q^rê and S^c; K^cthib **נמע** (= **נמע** DYS.; **נמע** GRÄTZ). [I should prefer to read **נמע**, omitting **כרם** which spoils the rhythm; **כרם** is a subsequent explanatory addition just as **מים** and **לחם** in 25, 21 or **אבנים** in Eccl. 3, 5. — P. H.]
 (18) **בלי** with the K^cthib; Q^rê **בלי**.
 (21) For the alliteration in this verse see note on 24, 1. 20
 For **ט** **שנים** we should, perhaps, read **שנים**, with LUTHER &c., following **ט** **σινος** which, however, **ט** takes with v. 22.
 (25) **ט** **ותשחק**, perhaps better **ותשחק** for the same reasons as in 30, 25 ff. Cf. above, p. 68, l. 26.
 (27) K^cthib **הילכות** is transcriptional error for **הליכות**; so Q^rê. 25

- 30 **א** **לֹא־יִתְּנוּ לֵאמֹתָם לֵאמֹתָם** (so, too, **Ⓢ**; **Ⓢ** τοῖς πιστεύουσιν θεῷ καὶ παύομαι; **Ⓢ** has only **לֹא־יִתְּנוּ לֵאמֹתָם**) cannot be proper names, in spite of Neh. 11, 7. Long ago J. D. MICHAELIS conjectured **אֶל לֹא־יִתְּנוּ אֶל לֹא־יִתְּנוּ**, and so most modern commentators read, except that instead of **אֶל לֹא־יִתְּנוּ** (Ez. 43, 8) the **Ⓢ** **אֶל לֹא־יִתְּנוּ** should evidently be read, with DAHLER [contrast Crit. Notes on Isaiah, p. 196, l. 11; note 5 **אֶל לֹא־יִתְּנוּ** Prov. 8, 30, **אֶל לֹא־יִתְּנוּ** 24, 32, &c. — P. H.]. EWALD's view *With me is God* (reading **אֶל לֹא־יִתְּנוּ** like **אֶל לֹא־יִתְּנוּ**) and *I prevail* (reading **אֶל לֹא־יִתְּנוּ**) has been defended by SMEND in his *Religionsgesch.*¹, p. 480 (**Ⓢ** second ed.). [OORT, *Em.*, **אֶל לֹא־יִתְּנוּ**.]
- (3) For **א** **לֹא־יִתְּנוּ** we should perhaps use, with GRÄTZ, SMEND, the reading of **Ⓢ** **θεὸς δεδιδάχεν με = אֶל לֹא־יִתְּנוּ** (JAG.); in that case we should have to translate the 10 second hemistich: *and I have learned the knowledge of the Holy One.*
- (4) Instead of the meaningless **הַקִּים** of **א** (so, too, **Ⓢ**) read **הַחֲיוֹן**, with **Ⓢ** ἐκράτησεν. For **א** **לֹא־יִתְּנוּ** (so, too, **Ⓢ**; **Ⓢ** **לֹא־יִתְּנוּ**) read **לֹא־יִתְּנוּ**, with **Ⓢ**. [For the brief hemistichs **מִה שָׁמוּ** and **וּמִה שָׁמוּ** see above, p. 34, l. 13. — P. H.] **א** **לֹא־יִתְּנוּ** (so, too, **Ⓢ**) is rhythmically superfluous and should be struck out, 15 with **Ⓢ**, as a gloss from Job 38, 5.
- (5) For **אֶל לֹא־יִתְּנוּ** in all probability **יְהוָה** stood originally; cf. **Ⓢ** 18, 31.
- (6) [The form **תִּקְרָה** (cf. GES.-KAUTZSCH²⁶ §§ 28, d; 75, q) indicates the correct pronunciation of apocopated imperfect forms. Even forms like **תִּקְרָה** or **קִרְשָׁה** are, strictly speaking, not dissyllabic. It is a mistake to pronounce **יְהוָה**, **יְהוָה**, &c. 20 as dissyllabic forms, *ihād* &c. They are all monosyllables and should be sounded as though they were written **יְהוָה**, **יְהוָה**; the *a* in **יְהוָה** and **יְהוָה** is merely an auxiliary vowel as in **יְהוָה** which does not differ in pronunciation from **יְהוָה**; **יְהוָה** is simply *ihū*, the initial *i* being pronounced without a preceding *a*, while the final *n* is simply a sonant nasal as in English *listen*, which is 25 not dissyllabic but practically *lisn*. Cf. *Beitr. z. Assy.* 1, 294, 328.
- (8) I believe that **Ⓢ** is a subsequent addition just as the final hemistich of the chapter, 33^c, and v. 20; but it seems to me that not only **Ⓢ**, 20, and 33^c but also 10, 15^a, 17, 32 are out of place and must be relegated to the margin. I do not mean to say that vv. 10, 17, 32 are glosses, they may be genuine **Ⓢ**, and may 30 have belonged to the collection, but they are not in their proper place in this section of *numerical* proverbs and should be inserted elsewhere. — P. H.]
- (10) **אֶל לֹא־יִתְּנוּ** with the Q^ré; Kthib **אֶל לֹא־יִתְּנוּ**.
- (13) [I can hardly believe that **מִה רְמוּ עֵינַי** represents an exclamative clause;^a it is not taken as an exclamation in the Versions: **Ⓢ** (SWETE, p. 464) has ἐκγονον (κακόν) 35 ὑψηλοῦς ὀφθαλμοῦς ἔχει (in the Arabic Version: الولد الردى له عينان هائلتان), **Ⓢ** *generatio cujus excelsi sunt oculi*; **Ⓢ** also has a relative clause, **מִה רְמוּ עֵינַי**, and the original reading of **Ⓢ** may have been **מִה רְמוּ עֵינַי**; the **Ⓢ** we find before **Ⓢ** in the Received Text may be a subsequent insertion; it is hardly probable that the conditional-temporal **Ⓢ** **מִה** (NÖLD.² § 258) is a correction of the 40 exclamative **Ⓢ** (NÖLD.² § 232, A, 3). The **Ⓢ** may be the enclitic emphatic *-ma*, which is so frequent in Assyrian and in Arabic. In a great many cases in Arabic where **Ⓢ** is said to be indefinite we have this emphatic particle, e. g. in cases like **Ⓢ** **بِعَيْنٍ مَا لَا يَبْتَكَ** &c. Cf. my remarks on the particle **Ⓢ** in the *Johns Hopkins University Circulars*, No. 114, p. 109 (cited in GES.-KAUTZSCH²⁶ § 105, 45 n. 3); see also RECKENDORF, *Die syntact. Verhältnisse des Arabischen*, Leyden 1895-98, pp. 165 & 425. The emphatic *-ma* appears in Hebrew in three forms: — (1) as **Ⓢ** (cf. above, l. 44); — (2) as **Ⓢ** **כִּמּוּ** &c. (Assyr. *ki-ma* &c.; cf. my *Akkad. und Sumer. Keilschrifttexte*, Leipzig, 1881, p. 195); — (3) **Ⓢ**.

Nor can **א** **לֹא־יִתְּנוּ** **מִה** **בּוֹאֵת לָא שְׂקֵעָה** in Ezek. 16, 30 be an exclamative 50

—

^a [In 15, 23^b the case is different. — P. H.]

- 28 For **א** נָסוּ DYS., GRÄTZ read נָס; they regard the ו as due to dittography of the ו that follows.
- (2) **ס** follow **א**; **ט** δι' ἀμαρτίας ἀσεβῶν κρίσεις (= רבים JĀG.) ἀνὴρ δὲ πανούργος καταβέσσει (= ירעך Ew., HITZ.) αὐτός. GRÄTZ ירעכו; BICK. בָּאֲדָם מִבֵּין יִרְעָבוֹ; Unless we are ready to adopt BICK's emendation we must omit מִבֵּין as an explanatory gloss to ירע (cf. Neh. 10, 29); otherwise the hemistich would be too long. 5
- (3) For **א** רָשׁ (so, too, **ס**) read רָשָׁע (TOY, קִבֵּיר רָשָׁע עֵשָׂק, as in v. 15. **ט** ἐν ἀσεβείαις points to the same reading. HITZ. takes רָשׁ = ראש; [so, too OORT, Em.]
- (4) **א** רָשָׁע; **ס** רָשָׁע; **ט** רָשָׁע.
- (6) For **א** דְּרָכִים, the basis of which must be some artificial interpretation, read דְּרָכִים, with **ס**, STRACK (following IBN EZRA), KAMPH., TOY; GRÄTZ prefers דְּרָכָיו. [The idea underlying the dual is the *double life* the עֵשָׂק leads. Cf. Sir. 2, 12; Prov. 20, 10, 23; Deut. 25, 13 אֶבֶן וְאֶבֶן (AV, *divers weights*; see GES-KAUTZSCH § 123, f); 1 Chr. 12, 33 בָּלֹא לֵב וּלֵב (AV, *not of a double heart*); ψ 12, 3 בָּלֵב וּלֵב יִדְבְּרוּ (AV, *with a double heart do they speak* and our *double dealing, double-eyed, double-faced, double-handed, double-hearted, double-tongued* (German *doppeltzüngig*) &c. The *two ways* do not refer to the good way and the bad way between which the man has to choose (TOY) but to the two parts the עֵשָׂק acts, one secretly, and the other openly, the evil way which he pursues and the good way which he pretends to follow (so FLEISCHER in DELITZSCH's Comm. and 20 WILDEBOER). — P. H.]
- (8) **א** וּבְתַרְבִּית with the K'thîb and **ס**; Q'rê and **ט** וּתְרַבִּית, and so BICK. [וּבְתַרְבִּית, however, may be a scribal expansion, suggested by Lev. 25, 36; Ez. 18, 8, 13, 17; 22, 12. — P. H.]
- (10) The unnecessary third hemistich of **א** is found also in **ס**; it exists, too, in **ט**, but there, by the addition of another hemistich, it has been developed into an independent verse of quite different context; BICK. תְּמִימִים יִתְחַלּוּ מִוֶּגֶד וְרָשָׁעִים לֹא יִבְאֹז; The hemistich is doubtless to be struck out as an antithetic scribal expansion. [Cf. p. 68, l. 36 and Crit. Notes on Isaiah, p. 164, l. 12.] 25
- (12) For **א** יִחַפֵּשׁ we must read יִחַפֵּשׁ חֶבֶשׁ = חַפֵּשׁ = חֶבֶשׁ to *imprison*, Syr. سَحَب, Arab. 30 حَبَسَ; cf. Job 40, 13 פְּנִיָּהֶם חֶבֶשׁ בְּסָמֹן, which is rightly translated by GEO. HOFFMANN (*Hiob*, Kiel '91): *Kerkere ein ihren Trots in der Unterwelt*. In the cuneiform incantatory legend of the Descent of Istar^a to Hades (Obv., l. 38) the same expression is used: *uppišši-ma* (= *huppiš* + *ši*; cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 115, l. 45; DEL., HW 116^b).^β The *š* in Assy. חַפֵּשׁ as well as in יִחַפֵּשׁ 35 in our passage is due to partial assimilation of the original *h* to the following *š*; cf. Mandaic ܪܘܒܫܐ = *honey*, Assy. *dišpu* (for *dipšu*, *dibšu* cf. Assy. *ušpeli* for *ušbeḫel*, *ipāši* for *ibši*, DEL., HW 514 s. v. פֶּאֶל, 188^a below); see Crit. Notes on Isaiah, p. 84, l. 45 and Notes on Ezekiel, p. 67, l. 13; cf. ZA 4, 268. The form יִחַפֵּשׁ may have been preferred in order to distinguish it from יִחַפֵּשׁ to 40 *be bound up, bandaged, dressed* (Is. 1, 6; Ez. 30, 21). **ט**'s rendering of **א** יִחַפֵּשׁ אָדָם, ἀλίσκονται ἄνθρωποι is quite correct; ἀλίσκονται, however, does not mean here *they perish* (الناس يفتنون; cf. 3's *ruine hominum*) but *they are caught, captured* (حَبَسَ, سَبَى, اسْر). It is by no means necessary to suppose, with JÄGER, that **ט** read יִחַפֵּשׁ (cf. UMBREIT's Commentary, Heidelberg, 1826, p. 381) 45 or יִחַפֵּשׁ (LAG., p. 88); nor need we emend to יִחַשֵׁף or יִחַשֵׁם (DYS.) or יִחַפוּ (PERLES; cf. WILD.) or יִפְתֹּר (TOY). **א**'s reading יִחַפֵּשׁ is supported by **ט** מְכַזֵּב בָּרָא נִשָּׂא and **ס** מְכַזֵּב, as we must read instead of the received מְכַזֵּב (ZAT 14, 211). — P. H.]

^a [Cf. the reference in SIEGFRIED-STADE's Lexicon, p. 184^b, above.]

^β In SCHRADER's KB 6, 1, p. 82 *uppišši* is translated *treat her*, but this rendering is marked as doubtful. — P. H.]

- 26 earthenware (دهن برصاص), not to covering vessels of base metal with silver. — P. H.]
 All דלקים (so, too, S^c) is usually, but artificially, explained as *fervent* lips, i. e. overflowing with assurances of friendship; read, rather, with BICK., דלקים, following Θ λεία, cf. Gen. 27, 11 &c. where λείος = קלף; GRÄTZ prefers דלקות. 5
- (24) All בִּשְׁפָתָיו with the Q^rê and S^c S^c; K^ethib בשפתו.
- (26) All תבקה leaves the suffix in רעו unexplained; read, תבקה, with Θ δ κρύπτων, S^c תבקה, Θ מכסה; [so, too, OORT, *Em.*] HITZ. read תבקה, and BICK. תבקה.
- (28) All דקו; cf. on this reading, to which witness is expressly borne by QIMHI and others, BÄR, *Liber Proverbiorum*, p. 49; GINSBURG, דקיו. Further, Θ ἀλήθειαν, 10 S^c דקו, Θ ארחתא דקושטא, can hardly have read otherwise. REISKE, EW., HITZ., ארחתא; TOY בעליו (befools its possessor).
- 27 (6) All ונעצרות, but unintelligible; DYS. conjectures ונעצרות; read, with BICK., מנרבת, following Θ ἐκούσια. S^c read מנשיקות, but Θ ובשן. 15
- (9) All ונתק רעהו מעצת; so, too, S^c, but unintelligible; read, with HITZ., BICK., ונתק רעהו מעצת, following Θ καταρήγνυται δὲ ὑπὸ συμπτωμάτων ψυχῇ. KAMPH. renders quite differently: *but a friend is sweeter to a man than fragrant woods* (=: מַעְצֵי נֶפֶשׁ; cf. Is. 3, 20, but contrast Crit. Notes on Isaiah, p. 82, l. 10). For KAMPH.'s rendering it would be better to read with DYS. רעה for 20 רעהו. [OORT, *Em.* reads רעה and מעצבת. — P. H.]
- (10) All ורע with the Q^rê; K^ethib. Θ אחרך אל (so, too, S^c S^c) has arisen from taking the proverb in a sense originally foreign to it; read, with BICK., אחר and omit אל, which is better both in rhythm and meaning. 25
- (12) For All נקטר we should perhaps read, with TOY, נוסתר.
- (13) For All נקרה (so, too, S^c), which could only refer to a harlot (cf. 5, 20; 6, 24, &c.), read, with REUSS, STRACK, נקרים, following Θ τὰ ἀλλότρια, (which VOGEL regards, but probably wrongly, as a translation of נכריה), and 20, 16 K^ethib.
- (14) [The first hemistich seems too long; בקול גדול and בבקר may be scribal expansions. — P. H.] 30
- (15) For All נשחקה, which could be nothing but Nif. of שוח with abnormal transposition of ה and ו (cf. GES.-KAUTZSCH, § 75, x), read נשחקה, with OLSHAUSEN, STADE, BICK., TOY. [For שוח cf. note 107 of the paper cited above, p. 33, l. 43. — P. H.]
- (16) All וצפניה צפת רוחו ימין ושמין יקרא is hopelessly corrupt. Θ βορέας σκληρὸς ἀνεμὸς, 35 δυνάμει δὲ ἐπιδέξιός καλεῖται; so, too, S^c. BICK. וצפניה וצפת רוחו ימין ושמין יקרא; WILD. וצפניה וצפת רוח the Northern region hides wind, but a masculine predicate after a preceding feminine subject is impossible.

[TOY calls all the readings that have been suggested for this line, *desperate expedients*. Θ 's rendering is intelligible but incorrect. It is possible that the author 40

of this משל meant to allude to the fact that the North (more accurately North-west) wind is indeed cold and rough in winter (cf. 25, 23), but pleasant and refreshing during the summer months, while the South (or more accurately the Southeast) wind is called *favorable* (یمین), although it is, especially during the summer months, just as unbearable as the sirocco (cf. BENZINGER's *Heb.* 45

Arch., p. 30 and *ibid.*, p. 31, 4, also BEDEKER's *Palestina*⁵, p. xlvii, and Luke 12, 55: 50

ἔταν [ἴδετε] νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι καύσων ἔσται].

In view of the numerous etymologies in J we can safely believe that the author of this line was conscious of the connection between תמן and ימין; nor need we doubt the fact that תמן meant *favorable, propitious* in Hebrew (cf. בנימין Gen. 35, 18) just as in Arabic. Assyr. *limnu* 'evil' is probably a compound of *lā-imnu* (cf. above, p. 51, l. 10) 'not right, inauspicious' (see *Beitr. z. Assyr.* 1, 467); cf. Assyr. *lā banitu* 'sin,' ZIMMERN, *Busspsalmen*, p. 37, n. 2.

- 25 find **قَطَا** **زَيْد** in the same meaning, it would seem that all these various forms are subsequent modifications of **יָ + ב**. LAGARDE's theory that **قَد** is shortened from **قَدَم** (cf. RECKENDORF, *Arab. Synt.* § 112) is not probable. The **ق** in **قَد** represents a partial assimilation to the **د** (see *Beitr. z. Assyrl.* 1, 264 below) and the **ط** in **قَطَا** a subsequent assimilation of the **د** to the initial **ق** (cf. above, p. 42, 5 l. 29). **יָ** is a word like **שֵׁי** *present* which is originally identical with **שֵׁה** *sheep*; see Crit. Notes on Isaiah, p. 204, l. 6.
- (18) For **אֵל** **פָּפִין** we must substitute **פָּפִין**, stem **פָּפַץ** or **נָפַץ**, Assyrl. *napācu* 'to strike, to smash,' DEL., HW 475^a. — P. H.]
- (19) Instead of **אֵל** **רָעָה**, which can only mean *a pasturing* (see below), not *a crumb-ling tooth* as it is commonly explained, deriving from **רָעַץ** = **רָעַץ**, read, with OORT (see below, l. 18; cf. *Em.*), **רָעָה**, following **Θ** *κακού*, and with similar meaning **ΣΕ**. For **אֵל** **מוֹעֵרָה** read, with HITZ. &c., **מוֹעֵרָה**. How **אֵל**'s curious text arose from Haggadic interpretation see indicated in the Introduction to *Ekha rabbathi* (p. 13 of WÜNSCHE's translation), and cf. M. T. HOUTSMA in ZAT '95, pp. 150f. 15 **אֵל** **מָקָם** is passed over by **Θ**, nor is it contained in v. 20^a which is a doublet to v. 19^b. We must strike it out, with LAGARDE (he regarded it as = **מָקָם** and originally a gloss on **פָּפִין** in v. 18^a) and with OORT (*Feestbindel* ... *aan Dr. P. J. Veth*, pp. 21f.). Yet this strangely shortens the second hemistich.
- (20) **אֵל** **קָרָה** **מָעָרָה** (so, too, **ΣΕ** but not **Θ**) is evidently, apart from **מָעָרָה** for **מוֹעֵרָה** 20 and **קָרָה** for **צָרָה**, a doublet of 19^b and therefore to be struck out, with HITZ., LAG., BICK., OORT, WILDEBOER.
Instead of **אֵל** **נָהָר** (so, too, **Σ**; also in **Σ** **לֵילָה** is to be read for **לֵילָה**, see PINK.) the context requires some word meaning *wound*. **Θ** ὥσπερ ὄρεος ἔλκει ἀσύμφορον from ἔλκος *sore, ulcer*; hence GRÄTZ, OORT (see above, l. 18), **נָחַץ** Lev. 25 13,30; BICK. guesses **נָחַץ** **עַל** **פָּעַץ** **מִים** **עַל** **חֲמִץ**; [but it is more probable that something has dropped out before **נָחַץ**, perhaps **יִצֵק** (contrast *ἐπιχύνω* *ἐλαίον*, Luke 10,34.) The emendation **נָחַץ** seems to be correct (contrast TOY *ad loc.*). **Θ** has in Lev. 13,30-37; 14,54 **θραύσμα**, for which it would be better to read **τραύμα**, as in Lev. 13,31 (**Σ** **ἡσάλα**). The special meaning of **נָחַץ** in Lev. is 30 *tinea tonsurans* and *tinea sycosis*. — P. H.]
- (21) Strike out, with BICK., following **ΘΣ**, **אֵל** **לָהֶם** and **מִים** (so, too, **Σ**) as explanatory glosses. [Cf. below, note on 31,16.]
- (22) **חָתָה** can hardly denote *heap* or *snatch up and put upon* (TOY), but it may mean *to burn*; cf. Ethiopic **ተተ** : *xatāya* 'to be kindled, to burn,' **አተተ** : *axtāya* 35 'to kindle, to light,' **ማተተ** : *māxtōt* 'lamp, candlestick, torch' (see *Johns Hopkins University Circulars*, March, 1884, p. 51^a and GES., *Thes.*, s. v. **חָתָה**). Nor is this meaning unsuitable in 6,27 and Is. 30,14. In **ψ** 52,7 **יִהְיֶה** must be derived from **חָתָה** (cf. WELLHAUSEN, *Skizzen und Vorarbeiten*, part 6, p. 175; so, too, GRÄTZ, *Comm.*). Jerome in his *Psalterium juxta Hebraeos* renders *terrebit* 40 or rather *torrebit* (cf. NESTLE, *Psalterium Tetraglottum*, Tüb., 1879); **Α**, **πτοή-σαι σε** (= **חָתָה**). Nor does post-Biblical **חָתָה** (Aram. **חַחַח**) mean *scharren, schüren* (DALMAN's *Wörterbuch* s. v.). Assyrl. *xatā*, which BROWN-DRIVER-BRIGGS' Lexicon compares, has no connection with this stem, but corresponds to Arab. **انكسر من حزن او فزع او مرض فتخشع** = **خَتَا** **يَخْتَو** 45 *murci* (DEL., HW 295^b below), *xatā* NE 51,9, *xatū* 'overthrow.' — P. H.]
- (27) Instead of the meaningless **כְּבָרִים** of **אֵל** (**Θ** **τιμὰν δὲ χρὴ λόγους ἐνδόξους**; **ΣΕ** **سأعلمكم كلاماً عظيماً**) it is perhaps, on the whole, best to read **כְּבָרִים**, with DEL., DYS., BICK., following Ex. 18,18; yet both the masculine plur. and the parallelism make this reading somewhat dubious. FRANK., following **Θ** (see 50 above, l. 47) reads **הוֹדֵרְךָ** **הִבְרִי** **קְבוֹד** *therefore use thy compliments* (lit., words of praise) *sparingly* (cf. v. 17; Is. 13,12). [**הוֹדֵר** = Assyrl. *uṣāqir*, see *Zeitschrift für Keilschriftforschung*, vol. 2, p. 269 DEL., HW 240^a. — P. H.]

- 25 (7) אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ אִם (so, too, \mathfrak{C} ; also \mathfrak{S} but with the addition λέγε) is taken by BICKELL, FRANK. with v. 8^a, where we should have then to read, with BICK., אֶל-תַּחַצ (not תוֹצִיא, FRANK.).
- (8) אִם; FRANK., TOY, כִּי (for how wilt thou fare in the end &c.), but the following clause, מִה תַּעֲשֶׂה אַחֲרֶיהָ, is the first hemistich of a second line, and the second hemistich of the first line, except אִם, is lost.
- (11) For אִם תִּפְּחִי FRANK., TOY prefer תִּפְּחִי, goldene Gravüren auf silbernen Bildstücken [sic!], which is supposed to mean like golden gravings on carved figures of silver; TOY: Like graved work of gold and carved work of silver (scil. just as indelible). But what are goldene Gravüren or golden gravings? And are those 10 engraved on stones more easily effaced?

[LUTHER's rendering *Guldene Äpfel in silbernen Schalen* (AV, apples of gold in pictures of silver) cannot be justified, but is certainly better than the translations suggested by modern commentators. I believe that אִם במשניות is a corruption of בשוכות (Syr. حصة) on branches, plural to שוכת עצים (\mathfrak{C} κλάδος εὔλου) 15 Jud. 9, 48. There may have been even a collective noun משוכה *Gezweig* so that we might read במשוכת כסף. Also נגורא appears to mean branch, rod; the Pael נגר to whip may be denominative. (P. S. — I have since noticed that HITZ. translated *Guldene Äpfel an silbernen Zweigen*, reading מְשֻׁקֶּלֶת for אִם במשניות.)

It is not impossible that the unintelligible אֶל-אֶפְנִי of אִם, at the end of the line, 20 is a misplaced and corrupted gloss on בשוכות or במשוכות; cf. ψ 104, 12 (על-עפאי, for בשוכות or במשוכות; cf. ψ 104, 12 (מבין עפאים יתנו קול); Dan. 4, 9, 11, 18. At any rate this conjecture is better than the traditional combination of אֶל-אֶפְנִי with אִתָּן (אִתָּן) or عَفَان (على عفانه) = \mathfrak{C} Prov. 15, 23; so ABULWALID) or with פנים = \mathfrak{C} (على أفنى) = \mathfrak{C} in his way, so IBN EZRA; cf. DELITZSCH's Commentary, p. 404, l. 4 and GES.-BUHL¹³ s. v. 25

However that may be, so much seems to me certain that we have here a mythological reminiscence, just as in the case of עץ חיים and מקור חיים (cf. above, p. 36, l. 30), viz. an allusion to the Semitic prototype of the golden fruit of the Hesperides; cf. the אלהים נן in Ezek. 28, 12ff. (see TOY's notes in our new English translation of Ezekiel, p. 155, l. 9) and the description of the garden of the gods 30 in the Babylonian Nimrod Epic (ed. HAUPT, p. 63, ll. 48-51), where the trees of the gods (*iççe ša ilāni*) bear pearls (*sāndu*; see my article *Wo lag das Paradies?* in *Über Land und Meer*, 1894/95, No. 15) as fruit (*inbu*), the branches (*xunnatu*) hanging full of them, pleasant to the sight (*ana dagāli ūbat*; Gen. 3, 6 תֹּאֵר הוּא להשכיל; cf. below, l. 39; in Dan. 4, 9, 17 שפיר, see Crit. Notes 35 on Daniel, p. 24, l. 42), while the foliage (*xaçxaltu* = *xaçxaltu*; cf. *خوص*, Syr. *سج*, foliage, esp. palm leaves; DELITZSCH, *Krone* = פֶּאֶרֶה, Is. 10, 33) consisted of lapis lazuli (*uknū*; see Johns Hopkins University Circulars, July '94, p. 111); the fruit it bore was beautiful to behold (*ana amāri ṣa'āx*; cf. DEL., HW 566^a. 284^{a,b}; see also SCHRADER's KB 6, 1, p. 208, ll. 47-51. I would therefore restore 40 v. 11 as follows: — (א) על עפאי יי תפוחי זהב בשוכות-א; כסף דבר דבר יבעתו-א; *Like apples of gold on branches of silver is a word spoken in due season.*

It is a legendary reminiscence just as we speak of the Golden Age, the Philosopher's stone, the Holy Grail, &c. Contrast ZAT 21, 80. — P. H.]

- (12) Instead of אִם מוֹכִיחַ read, with HITZ., שִׁת, following \mathfrak{C} λόγος; \mathfrak{S} \mathfrak{C} \mathfrak{C} (= תוכחת; GRÄTZ); BICK. דָּבַר.
- (13) אִם וְנִפְשׁ אֶרְבִּי יֵשֵׁב אִם (so, too, \mathfrak{S} ; but \mathfrak{C} ψ υχὰς δὲ τῶν αὐτῶ χρωμένων ὠφελεῖ) is a superfluous element in the verse, and is probably only an addition to the comparison completely expressed in the preceding two clauses.
- (15) For אִם קָצֵף FRANK. suggests קָצֵף an angry one; TOY יִשְׁקֵט קָצֵף, anger is appeased. 50
- (16) [is not a secondary formation derived from כִּי but כִּי is a compound of כ and יי (cf. e. g. Lev. 25, 26). Syr. \mathfrak{C} means both enough and already, just as قد (e. g. زيد) *what is enough for Zeid* and *وكان قد مضى سنة*. As we

- 23 *elippa* = *ركب المركب* is common in Assyrian (DEL., HW 619); *בלב ים* = Assyrian *ina libbi tâmdî* (SCHRADER's KB I, p. 166, l. 59; DELITZSCH, HW 698^a). As a rule, we find in Assyrian *ina qabal tâmdî* (HW 579^a) = *בְּתוֹךְ הַיָּם* Ezek. 26, 5; Neh. 9, 11, also *ina kirib tâmdî* (HW 594^b). For *חָבַל* cf. *חָבַלָא* Ezra 4, 22.
- (35) For the brevity of the hemistich *מתי אקין* see above, note on 1, 10. The entire verse is probably a gloss of an 'antiteetotaler,' who admits that intoxicating liquors may be poison, but a very palatable and comparatively harmless poison from which he does not propose to abstain in the future. The two verbs *המנוי* and *הלמוני* represent conditional clauses: *If they have struck me* or *They may have struck me*. *מתי* is here conjunction, = *متى*, *اھل*. 10
- 24 (1) Note the alliteration in v. 1: — *וְאֵל תִּתְּנֻן לְהוֹיֹת אֲהֶם*
and in v. 3: — *וְכֹחֵנוּנָה יִכְנוּנוּ*
In the 1 stanza, however, there is no trace of it; nor is the alphabetical device carried through. Cf. in 31, 2: — *מִה בְּרִי וְסֶה בְּרִי גִרִי* 15
and in v. 11 of the last chapter: — *בְּמֶה לֵב בְּעֵלָה*
ibid., v. 21: — *לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשְׁלָן כִּי כָל בֵּיתָהּ לִבְשׁ שִׁנִּים*
In all these cases, however, this alliteration may be accidental; cf. above, p. 54, l. 31. — P. H.]
- (5) *חכם בעונו ח* can only be made intelligible by adding a verb, such as *חננו*, 20 following 31, 17. But evidently *חָכְנוּ* is to be read, with HITZ., DYS., GRÄTZ, BICK., KAMPH., WILD., TOY, following *חָכְנוּ*, and also *חָכְמוֹן* in 5^b (cf. Job 9, 4). Such comparisons are very common in the style of the Book of Proverbs (also in Ecclesiasticus): not only persons are compared with each other (cf. 16, 32; 19, 1; 27, 10; 28, 6) but also conditions and actions (15, 16f.; 16, 8, 19; 17, 1; 21, 9, 19; 25, 7, 24). Further, we have perhaps to add, with BICK., TOY, *חכם מוב* after *חכם*. The suggestion of GRÄTZ that *חכם* may be a corruption of *חָכְנוּ* (see above, p. 41, l. 40) breaks down on the alphabetical arrangement; [cf. however, above, l. 14.]
- (6) *ברב ח*; DYS., following *ח*, *בְּרַב* by the counselor's insight.
- (9) Instead of *ח* read *חָכְנוּ* (BICK. *חָכְנוּ*), with *חָכְנוּ*, *חָכְנוּ*, *חָכְנוּ*. 30
- (10) The beginning of the first hemistich is lost; BICK. supplies *חָכְנוּ*. [D. H. MÜLLER, *l.c.*, makes *חָכְנוּ* the first hemistich, and inserts a second *חָכְנוּ* before *חָכְנוּ*. He combines this line with the following two verses, and translates the passage as follows: — *If thou hast been slack in the time of trouble of others, thy strength may fail on the day of thy own trouble. Therefore deliver those* 35 &c. If we adopt this explanation, it would be better to read, at the beginning of the second hemistich, *חָכְנוּ*; but the proposed restoration is hardly satisfactory. — P. H.]
- (14) *חָכְנוּ* should be read, with BICK., instead of *חָכְנוּ*; something, also, has fallen out after it. BICK. supplies *חָכְנוּ*. *חָכְנוּ* is probably intended for *חָכְנוּ* with 40 mutation of Qameç to Seghöl under the influence of the following *ח* (cf. *חָכְנוּ* and *חָכְנוּ* for *חָכְנוּ* before gutturals; GES.-KAUTZSCH § 37, d). The form *חָכְנוּ* could be supported only by the doubtful analogy of *חָכְנוּ* (Gen. 46, 3); of *חָכְנוּ* we have, in addition to *חָכְנוּ*, only *חָכְנוּ* and *חָכְנוּ*; cf. GES.-KAUTZSCH § 69, m. [*חָכְנוּ* = *חָכְנוּ*, however, seems to be intended not as an infinitive but as an emphatic impera- 45 tive like *חָכְנוּ*, *חָכְנוּ*, &c. — P. H.]
- The last two hemistichs of this verse, although *ח* is supported by *חָכְנוּ*, are struck out by BICK. as borrowings from 25, 16 and 23, 18.
- (15) *חָכְנוּ* mars the rhythm and is perhaps better omitted, following BICK. and TOY. 50

—

^a [may alliterate with *ח*; cf. CASANOWICZ, *Paronomasia* (Boston, 1894), p. 28.]

- 23 (29) [The interjection אָבוי (ἀπ. λεγ.) seems to me doubtful; ὁ θόρυβος; **3** *Cujus patri vae?* (!); **4** דוּרָא (i. e. דּוּרָא; DALMAN דּוּרָא *excitement*, **5** דּוּרָא; Graec. Ven. τί τι αἶ, τί τι φεῦ; J. D. MICHAELIS (Gött. 1778) translated *Uebelkeit*; ZIEGLER (Lpz. 1791) *Ekel*, comparing אָבוי (abē) 'nausea'; KÖNIG, *Lehrgeb.* ii, 1, 339, derives אָבוי from אָבוי to *desire*. In GESSENIUS' *Thesaurus* אָבוי was translated *paupertas*, *miseria* and considered to be an abstract form to אָבוי. Perhaps we should substitute אָבוי for אָבוי. In Assyrian the interjection *a-a*, i. e. *ā* = אָבוי is not unfrequently found alongside of *ā'a* = אָבוי; see DELITZSCH in ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen*, p. 116, below; *Assyr. Wörterbuch*, p. 218; *Handwörterbuch*, p. 32^b; *Assyr. Gr.* § 54; ZIMMERN, *Beitr. zur babyl. Religion*, 1 (Lpz. '90), p. 23 below; 10 *cf. Crit. Notes on Ezekiel*, p. 87, l. 39. For the Assyr. *ā* = Heb. *ā* see ZA 2, 261, n. 3; contrast DELITZSCH, *Assyr. Wörterb.*, p. 215, n. 4. The Ancient Versions may have read מְהוּמָה (cf. 15, 16); although this is doubtful (עָמָתָא, **3** *insatiabiles*, ὁ ἀφοβία, corrected by LAG. to ἀσέβεια, but ἀφοβία may be used in the sense of ἀσέβεια). — P. H.] 15
- מְהוּמָה or מְהוּמָה with the K^{thib}; the Q^{rē}, as elsewhere, מְהוּמָה; see above, p. 50, l. 29.

(31) The K^{thib} כִּסִּים (*purse*) is a manifest transcriptional error for the Q^{rē} כֶּסֶם.

(32) בְּנַחֵשׁ יִשָּׁךְ אֵל is evidently a doublet to אֵל יִשָּׁךְ בְּנַחֵשׁ.

(34) חָבֵל אֵל; but the meaning is uncertain, and the whole phrase is peculiar. Nor is 20 חָבֵל אֵל like a sailor asleep during a gale (so FRANK, following **6**; TOY (בְּשָׁכֵב בַּסֶּעַר גָּל) any more satisfactory. [It is improbable that כָּשָׁב should be used in both hemistichs. Perhaps we should substitute חָבֵל, at the end of the verse, for the first כָּשָׁב, and read יְהִיִּתְּ כַחֲבֵל בְּלֵב יָם *thou wilt be like a sailor in the midst of the sea*, like a person suffering from seasickness on the high seas. The 25 pointing חָבֵל instead of חָבֵל אֵל is suggested by ὁ ὠσπερ κυβερνήτης; but חָבֵל does not mean *helmsman*, nor is it necessary to restrict its use to professional sailors: any passenger on a ship may be called חָבֵל, just as we speak of a passenger who does not suffer from seasickness as being a *good sailor*. Cf. also *Sindbad the Sailor*, &c. For the etymology of חָבֵל note, سَجَلٌ سَاحِلٌ *sea-coast*; cf. Zeph. 2, 5. 30

Thus the first hemistich refers to the nauseating effect of intemperance, the squeamishness of the stomach: excessive drinking turns the stomach of the wine-bibber; cf. Job 20, 14: —

לִחְמוּ בַמַּעֲוִי נַחֵשׁ מִרְחַת פִּתְיָנִים בִּקְרֹב

(and the gloss *ibid.*, v. 16). The second hemistich probably describes the last stage, the stupor caused by an overdose of intoxicating liquors; ראש must be the 35 word for *poison* (cf. 32^a בְּנַחֵשׁ יִשָּׁךְ and Deut. 32, 33), and the last word of the verse, which was displaced by חָבֵל, was perhaps מִרְחַת; cf. Matth. 27, 34 (οἶνος μετὰ χολῆς μεμιγμένος). The ב before ראש is the *instrumenti*. I would therefore restore this line as follows: —

וְהִיִּתְּ יַכְיָחֵל בְּלֵב יָם וְכָשָׁב בְּרֹאשׁ מִרְחַת:

40

And thou wilt be like a seafaring man in the midst of the sea

And like one fallen asleep after a draught of poisonous gall.

literally *like one sleeping through the poison of gall*. The rendering *Or as he that lieth upon the top of a mast* (so AV) is impossible: a man cannot lie or sleep upon the highest point of a mast. Nor is TOY's rendering much better: 45 *Thou wilt be like one who is sleeping at sea, like one asleep in a violent storm* (cf. above, l. 22; ὁ ἐν πολλῇ κλύδωνι). *Sleeping at sea* is a perfectly normal condition, and even in a violent storm to be asleep is certainly more comfortable than to be awake. Besides, we must remember Matth. 8, 24.

P. S. — BUDDÉ (viii/2 '00) suggests יִכָּב for אֵל in the first hemistich. If 50 we adopt this reading, יִכָּב could be explained as a misplaced gloss on יִכָּב (cf. below p. 60, l. 21), or אֵל חָבֵל might be connected with Arabic خبال which is used of *deadly poison*, سَمٌّ قَاتِلٌ; cf. Assyr. *xabbīlu* 'pernicious' (HW 267^a). *Rakābu*

- 23 (4.5) The first hemistich of v. 4 is combined by D. H. MÜLLER with the three hemistichs of v. 5 in the following manner: —

אל תיגע להעשיר כי עשרי יעשה לו כנפים ^{5b.4a}

כנשר יעוף השמים התעוף עיניך בו ואיננו: ^{5a.6}

Toil not to make thyself rich, for riches makes itself wings,

Like an eagle it flies heavenward, if thou makest thine eyes fly after it, it is gone.

The ה before העוף would have to be omitted. D. H. MÜLLER's line can only mean *Lässt du deinen Blick darauf hinfliegen?* — *Fort ist es* (see DELITZSCH's Comm., p. 366), but never *Lässt du deinen Blick darauf hinfliegen*, without א, as a conditional clause. ה cannot be used as a conditional particle. — P. H.] 10

- (5) אל התעוף—ואיננו (so, too, ^{53C}) is an unnecessary third clause; BICK. gets from התעוף a termination for v. 4^b and strikes out עיניך בו ואיננו as borrowed from Job 7,8. For התעוף (so K^{thib}; Q^{ré} התעוף *wilt thou cause to fly?*) ה has ἐπιστήσης, שׁוּנִי, תִּינִי. [PAUL RUBEN, *Crit. Remarks on Some Passages of OT* (London, 1896), p. 4 (*ad* Is. 8,22) finds in העוף a stem עוף to see, from which he derives עפעפים, 15 pointing to the analogy of βλέφαρα from βλέπειν. He translates אל התעוף עיניך בו *if thou lookest at it with pleasure*. For ה = *if* see above, l. 10. — P. H.] Instead of אל עשה (so, too, ^{53C}) read, with BICK., TOY, עשר, since an expressed subject is absolutely essential.

The K^{thib} ועוף is evidently a transcriptional error for ועוף (Q^{ré}). 20

- (7) אל כמו שער בנפשו (similarly ^{53C}) in the first hemistich is unintelligible. Of the second hemistich of this line only כן הוא has survived.
- (8) On v. 3^b as continuation of v. 8^a see above in the note on v. 3; v. 8^b, although its present position in אל is supported by ^{53C}, must be placed, with BICK., after v. 9. [It seems to be a gloss to 8^b. — P. H.] 25
- (10) Instead of אל עולם (so, too, ^{53C}) read, with REUSS, DYS., BICK., WILD., TOY, and the parallelism.
- (17) אל ביראת; TOY ירא אתי *fear JHVH*.
- (18) ^{53C} presuppose the present אל and do not indicate any gap; but ה has ἐν γὰρ τηρήσης αὐτό; following this, read either, with BICK., כי אם תצרכה, or, with 30 GRÄTZ, תשמרנה. [OORT, *Em.* inserts תשמרה, and after אחרית לך.
- (20) אל is a contraction of *la-humil* (see WRIGHT-DE GOEJE, I, § 89, remark c; cf. Crit. Notes on Judges, p. 66, l. 1) and is therefore always plural (= להם), never singular (= לו). The passages where למו seems to stand for לו (GES.-KAUTZSCH, § 103, f, note 3) must be corrected accordingly. In Is. 44,15 CHEYNE reads לו 35 for אל; למו; in ψ 11,7 WELHAUSEN substitutes פניו for אל; פניו; in Job 27,23 SIEGFRIED corrects אל עלימו כפיו to ישפך עלימו כפיו; in the same way he restores in Job 20,23 עליו וימטר for אל וימטר עלימו; and in Job 22,2 he gives כי בי יסכן עלימו משכיל אל בי יסכן עליו משכיל.
- (22) In 22^b we have an *antiprolepsis*; cf. Crit. Notes on Ezra, p. 71, l. 31. — P. H.] 40
- (24) Instead of the unused forms גול יגול (K^{thib}) read, with the Q^{ré}, גיל יגיל. In the second hemistich read, with the Q^{ré}, ויזלר and ישמח instead of אל K^{thib} יולר and וישמח. According to the K^{thib} יולר would be *casus pendens* and equivalent to a conditional clause (cf. above, on 17,21) with following *Waw apodosis*; cf. GES.-KAUTZSCH, § 143, d. 45
- (25) V. 25 stands before v. 24 as apodosis to v. 23. It is strange that the mother should be mentioned twice; TOY is probably right in omitting ואמך at the end of the first hemistich. [אמך may be a misplaced gloss (cf. above, p. 45, l. 35), with *Waw explicativum* (cf. Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 68, l. 53; Crit. Notes on Ezekiel, p. 116, l. 2), on יולדת at the end of the second hemistich. — P. H.] 50
- (26) תצרכה with the K^{thib}; Q^{ré} תצרכה, so ^{53C} and BICKELL.
- (27) For אל ונה (so, too, ^{53C}) we should probably read, with GRÄTZ, following ה, ונה; in 2,16; 7,5 this stands parallel to נקרה. [Cf. ^{53C} adulteress, ^{53C} = נרה.]

- 22 (17) Before **הַם** insert, with BICK., **לֹא־תִרְחֹקֵנִי**, following **ὁ τὸν ἑμὸν λόγον**; **MS^A**, but **℣** has **בְּרִי (= בְּנִי)** before **הַם**.
℣ **דְּבַרֵּי חֲכָמִים**; **TOY**, **דְּבַרֵּי**, without **חֲכָמִים**. **℣** reads: **Λόγοις σοφῶν παρὰβαλλε σὸν οὖς καὶ ἄκουε ἑμὸν λόγον**, *i. e.* **לֹא־תִרְחֹקֵנִי דְּבַרֵּי חֲכָמִים וְשָׁמַע אֶזְרָחִי**. **TOY** considers this a doublet the second form of which apparently omits **חֲכָמִים**.
 Instead of the strange **℣** **לִרְעֵתִי** (so, too, **℣**) read, with **DYS.**, **KAMPH.**, **לִרְעֵת**, following **ὁ ἵνα γνῶς ὅτι καλοὶ εἰσιν** and **℣**; join with this **כִּי נְעִימִים** from the beginning of v. 18 (so to be read for **℣** **כִּי נְעִימִים**, *cf.* 23, 8) where the words are out of place in sense and overburden the hemistich rhythmically (but **TOY**, **לִרְעֵת מִיִּשְׂרָאֵל**).
 (19, 20) Instead of **℣** **כְּתַבְתִּי הַלֵּא אֶף־תָּהָהּ** (so, too, **℣** and **℣**, only in **℣** **כְּתַבְתִּי** is missing; 10 also **℣** **τὴν ὁδὸν σου καὶ σὺ δὲ ἀπόγραψαι αὐτὰ** agrees with **MS** in **אֶף־אֲתַמּוּל כְּתַבְתִּי** read **אֶף־אֲתַמּוּל כְּתַבְתִּי**; **TOY**, **הַיּוֹם אֶף־תָּהָהּ**, with BICK., CHEYNE, STRACK. **AV**, *I have made known to thee this day*, even to thee, but there is no reason for emphasizing the pronominal suffix (**GES.-KAUTZSCH** § 135, e) in this case; contrast **DELITZSCH ad loc.**
 (20) **שְׁלֹשִׁים** with the **K^{thib}**; the **Q^{rē}** reads mysteriously **שְׁלֹשִׁים** [*cf.* note on 1 K 9, 22]; 15 the current interpretation of this as *choice troops*, then, taken metaphorically for *choice speeches*, has absolutely no foundation; **℣℣** express *three-fold* or *for the third time*.
 (21) **℣** **קָשָׁם** (*cf.* note on 30, 6) according to **TOY** gloss of an Aramaic-speaking scribe. Instead of **℣** **לְשִׁלְחִיהָ** (so, too, **℣**) read, with J. D. MICHAELIS, **לְשִׁלְחִיהָ**, following 20 **℣** **τοῖς προβαλλομένοις σοι**, *i. e.*, according to **ERNESTI** (see **LAG.**), — **τοῖς προβαλλομένοις σοι** (**TOY** **לְשִׁלְחִיהָ** sing.). [*Cf.* also **OORT**, *Em.*
℣ **אֲמַרִי אֲמַת**, in the first hemistich, and **℣** **אֲמַרִים**, in the second, may be scribal expansions (*cf.* below, p. 59, l. 12). For **אֲמַת** *cf.* **מְשִׁיבֵי מַעַם** in 26, 16 and **עָמַת** **הַתִּיב** **Dan. 2, 14.** — **P. H.**] 25
 (23) For **℣** **וְקָבַע** and **℣** **קָבַעֵיהֶם** we must read, with **WELLHAUSEN** (on **Mal. 3, 8**) and **FRANK.**, **וְעָקַב** and **℣** **עָקַבֵּיהֶם** (*and He will cheat those who cheated them of their life*).
 (25) **אֲרַחֲתִיו**, with the **Q^{rē}** and **℣℣**; **K^{thib}** **אֲרַחֲתִיו**. 30
 (27) **℣** **לְמָה** is unnecessary for the meaning and for the rhythm, and should be struck out, with BICK., following **℣℣**; its origin was probably through dittography of **לֵם** in **לְשֵׁם** (BICK.). [In **Ecc. 5, 5** the case is different. — **P. H.**]
 Instead of **℣** **יָקָח** read, with **℣℣**, **יָקָחוּ**; [see, however, **Crit. Notes on Isaiah**, p. 121, l. 9 and above, p. 52, l. 44. 35
 (29) For the etymology of **מַהֲרִי** and its connection with **תּוֹרָה** (*cf.* above, p. 33, l. 24) see note 48 of the paper quoted above, p. 33, l. 43.
 The second clause, **℣** **לִפְנֵי מַלְכִּים יִחַיֵּב** is a superfluous explanatory gloss. — **P. H.**]
 23 (3) **BICK.** is justified in striking out this verse, though **℣℣** agree with **℣** in supporting it; 3^a is a doublet to 6^b, 3^b belongs to 8^a, while 8^b is a gloss to 9^b (see below, p. 56, l. 25). 40
 (4) **℣** **מִבִּינְתָךְ** (so, too, **℣℣**) is meaningless; **BICK.** **מִבְּחַלְתְּ הַתַּעַת**. [**D. H. MÜLLER** in his *Textkritische Glossen zu den Proverbien*, cc. 23, 24 (vol. 14 of the Vienna 45 Oriental Journal, p. 150) inserts 4^b between 9^a and 9^b, and adds 8^b as fourth hemistich. He reads: —
9^a בְּאֹזֶן כְּסִיל אֵל תִּכְבֵּר מִבִּינְתָךְ חָרַל
9^b 8^b כִּי יִבּוֹ לְשָׂכַל מִלִּיךְ וְשָׁחַת דְּבַרִּיךְ הַנְעִימִים [*standing*
Speak not to a fool, desist from imparting to him thy under-
For he will despise thy wise words, and thou wilt have wasted thy good advice. 50
 But **מִבִּינְתָךְ חָרַל** cannot mean *Deine Einsicht enthalte ihm vor*. *Withhold thy knowledge from him* would be **בִּינְתָךְ מִנֵּעַ מִמֶּנּוּ** (or **כְּלֵא**), or **מִנֵּעַ אֹתוֹ מִבִּינְתָךְ**; *cf.* 1, 15; 3, 27; 23, 13; 30, 7.]

- 21 neither *schwiegerelterliches Haus* (DELITZSCH, *Assyr. Wörterb.*, p. 151, l. 15) nor *Haus der Verwandtschaft* (DEL., HW 82^a); *emātu* means *union* and corresponds to עמית. It is not impossible that עמית, which we find exclusively in Levit. and in Zech. 13,7, is a Babylonian loan-word. Perhaps we should read in all passages עמות instead of עמית; cf. below, p. 57, l. 18 and contrast Crit. Notes on Ezra-Neh., p. 66, l. 53. As to נבר עמיתי Zech. 13,7, translated by WELLHAUSEN, *Kl. Proph.*³, p. 49: *mein Vertrauter*, cf. *ibid.* p. 195 (*intimus*), *3 vir cohærens mihi*, S. ܢܒܪ ܥܡܝܬܝ ܠܝܗ, it might be well to add that Assy. *emū* means not only *to be united*, but also *to be like*; see ZIMMERN, *Busspsalmen*, p. 69. (For NE 81,46 cf. now KB 6,1, p. 155.) — P. H.] 10
- (11) מ לְהִכָּסֵּם; S ܠܗܝܚܝܬ; so HITZ., but probably in S's text ל had dropped out (*haplography*) after the ל ובהשכלי which immediately precedes (PINKUSS). 10
- (19) מְדוּנִים, cf. note on v. 9.
- (20) מ וְשָׁמָּה (so, too, S; S read for it וְשָׁמָּה) got into the verse, according to BICK., from v. 17 and is to be struck out as rhythmically overloading the verse. 15
- (21) מ צָדָקָה (so, too, S) is to be struck out, with S, BICK., and OORT, *Em.*, as a repetition by mistake from 21^a.
- (26) Instead of מ תִּהְיֶה (so, too, S) there must of necessity have been a subject which formed the antithesis to צָדִיק; in S ἀσεβῆς ἐπιθυμεῖ ὀλεθρὴν τῆν ἡμέραν ἐπιθυμίας κακᾶς, beside תִּהְיֶה which had already forced its way into the text 20 [perhaps dittography of preceding תִּהְיֶה. — P. H.], the original reading רָע (or רָשָׁע? GRÄTZ) has plainly survived. [OORT, *Em.* suggests עָל. — P. H.]
- (27) For מ תוֹעֵבָה (so, too, S) read תוֹעֵבַת יְהוָה, with DYS., following S and 15,8.
- (28) מ ואיש שומע לנצח ידבר and a man who hears will speak for ever is absolutely unintelligible; similarly S ܠܗܝܚܝܬ, only S has φυλασσόμενος, i. e., according to CAP- 25 PELLUS, לנצר. HITZ. suggests שריראית and S ܠܗܝܚܝܬ. HITZ. suggests ואיש שפה לנצר ידבר.
- (29) מ with the K^{thib} and S; Q^{rê} and S; cf. above, p. 41, l. 5. 25
- דְּרָכָיו with the Q^{rê} and S; S and K^{thib} דְּרָכָיו.
- 22 (3) מ וְנִסְתָּר with the Q^{rê}; K^{thib} וְנִסְתָּר 30
- (4) [The recurrence of the initial ע in vv. 2-4 (cf. 11,9-12; 20,7-9.24-26) is accidental (cf. p. 53, l. 6); these verses form no groups (DRIVER, *Introd.*⁶, p. 395, n. †); cf. below, p. 58, l. 18. — P. H.]
- (5) מ צָנוּם (so, too, S; S passes over one of the two words, probably פחים according to PINK.) is suspicious in that פחים follows without a conjunction. Its meaning also is a question; elsewhere the word means *thorns*, and צָנוּת means *fish-hooks*. DYS.'s conjecture of צָנוּם *hidden* (so, too, GRÄTZ) deserves consideration. FRANK. and TOY prefer to read צָנוּם, following Job 18,9, where צָנוּם stands in parallelism with פַּח, but the text there is very doubtful. 35
- (8) מ וְכָלָה; so all texts, but unintelligible. 40
- (10) מ וְיִשְׁבַּת דִּין (so, too, S); S read דִּין וְיִשְׁבַּת (or וְיִשְׁבַּת). The text is evidently corrupt.
- (11) After אָהָב, following S Κύριος, S אֱלֹהֵא, fill in יהוה, which is absolutely required by both rhythm and sense. [OORT, *Em.* suggests אָהָב יהוה. — P. H.] 45
- In M the parallel hemistich to 11^a has dropped out; S has δεκτοὶ δὲ αὐτῷ πάντες ὁμῶς, i. e., according to BICK., וְנִצְנוּ כָּל-תַּמִּימֵי דָרָךְ.
- In M the remains of a second line of two hemistichs have been joined into one hemistich which, it is true, will bear explanation as antithesis to v. 11^a (*/HVH can be gained through a pure heart; the king, through graceful words*). The fact is, however, that only מן has survived of the original third hemistich (BICK. restores מן יִמְצָא כֵּן דְּבַר מן), and in the fourth, instead of מ וְעָהָב (so, too, 50 S), we must read, with BICK., רָעָה, following S ποιμαίνει.

- 20 (20) **בְּאִשּׁוֹן** with the K^{thib} (cf. 7,9); Q^{rê} **בְּאִשּׁוֹן**.
- (21) The K^{thib} **מִבְּהֶלֶת** is evidently a transcriptional error; the Q^{rê} **מִבְּהֶלֶת** is also read by **MSA**; cf. 13,11 where **מִבְּהֶלֶת** is to be read for **מִבְּהֶלֶת**.
- (25) **מוֹקֵשׁ אָרֶם יֵלַע קֶרֶשׁ אֵל** is syntactically impossible. Nor can we point, with EWALD and BERTHEAU, **יֵלַע** as a substantive, **יֵלַע**. We must read, as in 12,13 (see above, p. 45, l. 40), **נִיקֵשׁ** (cf. 6,2) instead of **מוֹקֵשׁ אֵל**. **יֵלַע קֶרֶשׁ אֵל** is an attributive relative clause, **יֵלַע** (point **יֵלַע**; cf. below, p. 67, l. 20) is shortened impf. Qal (cf. above, p. 46, l. 4) of **לָעָה** = **לָעָה** to *speak rashly*, and **קֶרֶשׁ** = **קֶרֶשׁ** Mark 7,11. **לָעָה** "קֶרֶשׁ" is practically equivalent to **נָדַר בְּשָׁנָה**; cf. Eccl. 5,5. For **פָּקַר** we need not refer to Lev. 27,33; in our passage the verb means simply *to consider*. The idea is, a man should not make a rash, inconsiderate vow but should consider the matter before he binds himself. **MSA**'s rendering of this line, **παρὶς ἀνδρὸς ταχύ τοῦ νόου ἀνιδίαι, μετὰ γὰρ τὸ εὐχασθαι μετανοεῖν γίνεται**, is free but correct; it does not presuppose a different text. The primary meaning of **μετανοεῖν** is not *repentance* but *reconsideration, afterthought*. — P. H.]
- (26) **אֵל יֵשֵׁב** is impf. consec. joined to a participle expressing a repeated action (cf. GES.-KAUTZSCH § 111,u. It is questionable, however, whether the text is not intended for **אֵל יֵשֵׁב** as simple *modus rei repetitæ*. For **אֵל יֵשֵׁב** GRÄTZ and CHAJES (p. 3) prefer **אֵל יֵשֵׁב** (*he shall bring upon them their own iniquity*); cf. 2 S 16,8 al. and exactly the same phrase in **שׁ 94,23**. [For the recurrence of the initial **מ** in vv. 24-25 cf. p. 54, l. 31. — P. H.]
- (27) For **אֵל יֵשֵׁב** it is perhaps better to read, with CHAJES (p. 36), **נִצֵּר**.
- (28) [For **אֵל יֵשֵׁב** see above, p. 47, l. 43; for **אֵל יֵשֵׁב** in the second hemistich we should probably substitute **בְּעֵדָה**, following **MSA** **ἐν ἐκδοκαίουσιν**. — P. H.]
- (30) **מִתְּמָרִיק** with the K^{thib}, although a Hif. from **מָרַק** is not found elsewhere; for the Q^{rê} **מִתְּמָרִיק** cf. Est. 2,3.9.12.
- 21 (4) **אֵל יֵשֵׁב** is evidently **נִיר** *breaking up of fallow ground* (Lat. *novale*) and is thus of intention distinguished from **נִיר** *light*; yet some MSS read **נִיר**, **MSA** express **נִיר**. HITZ. conjectures **נִיר** *fruit*, CHAJES (p. 42) **נִיר**. [**נִיר** is an Assyrian loanword (just as **מְנוּרָה**, **מְנוּרָה**, **מְנוּרָה**, **מְנוּרָה**, &c.) which has passed also into Aram. and Arab. (cf. FRÄNKEL, *Aram. Fremdw.*, pp. 94.131), but in these languages **נִיר** means *yoke*, not *tillage*; cf., however, **נִיר** *sa eqli* (= **חֶקְלָא**), DEL., HW 461^b. Heb. **נִיר** *tillage* is properly *subactio agri*. The stem of Ass. **niru** 'yoke, collar' is **نجر**. — P. H.]
- (6) **אֵל יֵשֵׁב** (so, too, **MSA**); **MSA** (**נִירָה** JAG.; so HITZ.). Instead of the meaningless **אֵל יֵשֵׁב** (so, too, **MSA**) read **מוֹקֵשׁ**, with CAPPELLUS, WILD., OORT, *Em.*, following **MSA**; HITZ., *Ew.*, *Dys.*, *Toy*, **מוֹקֵשׁ**.
- (8) [**אֵל יֵשֵׁב** is supposed to be an intransitive adjective (derived from **וָזַר** *uazira*, impf. **יָזַר** *jayzaru* 'to commit a crime, to be laden with iniquity,' syn. **חַמֵּל**) like **וָזַר** Gen. 11,30 (so KÖNIG ii,1,556, n. 1); but it is impossible that the initial **ו** should have been preserved in this case: **וָזַר** is probably nothing but a corrupt dittogram of the following **וָזַר** (so STADE, TLZ '94, col. 234). As in a great many cases, the dittogram has displaced the original word qualifying **אֵל יֵשֵׁב**, cf. *e. g.* v. 26 and Crit. Notes on Isaiah, p. 169, l. 21. In **וָזַר** Gen. 11,30 the **ו** for **י** is simply due to an accidental error; so, too, in the Oriental text at the end of 2 S 6,23; cf. DRIVER *ad loc.* See also Crit. Notes on Numbers, p. 49, l. 11. — P. H.]
- (9) **מִתְּמָרִיק** (cf. p. 50, l. 29) with the K^{thib}; Q^{rê} **מִתְּמָרִיק**. — [TOY, following GRÄTZ, reads **מִתְּמָרִיק** instead of **אֵל יֵשֵׁב** (cf. 25,24), but the Received Text would seem to be correct; **בֵּית חֶבֶר**, however, probably does not mean *house in common* (RVM) but *conjugal chamber*, although the Assyrian **bit ebûri**, quoted in my *Akkadische Sprache* (Berlin, 1883) p. xxxiv was based on the incorrect publication of the cuneiform text in iv R¹ 27,11^b. The new edition in iv R² shows that we must read, not **bit ebûri**, but **bit emûti** as in iv R 1,40^a (cf. Nimr. Ep. 81,46.48). **Bit emûti** means

- 18 nounced *iš*^a (GES.-KAUTZSCH, § 47, b, note); cf. Aram. אִישׁ (LIDZBARSKI, *Epigr.*, p. 214), Assy. *išu* (DEL., HW 310), *idu* 'hand' (fem. *ittu* 'side', *itti* 'my side' = אִתִּי^b, originally אִתִּי; see *Beitr. z. Assy.* 1, 172^b); see also Crit. Notes on Chron., p. 61, l. 31. The *nota accusativi* אִת (LIDZ., p. 230) has no connection with the preposition אִת (contrast GEO. HOFFMANN, *Phön. Inschr.*, 1889, p. 39), but is originally identical with אִש, אִת representing a form *ith* (Punic *yth*), or *iith* (like *bin* 'son'; cf. NÖLD., *Mand. Gr.*, p. 294, n.) while אִת = *iith* (contrast DELITZSCH, *Proleg.*, p. 169 below), i. e. a form like *dāmu* 'blood.' The *n* in אִת is just as irregular as the *mi* instead of *th* in Arabic لَيْسَ (Assyr. *lašū*, i. e. *lašū* = *lašū*; cf. קָם = *qam* &c.). It is, however, possible that the *sh* in אִש is a *š*₃ (SFG 10 20, 3; GGN 25 Ap. '83, 101) = *š*, so that the *mi* in Arabic would be quite regular, and the *n* in the Heb. *nota accusativi* and Aram. אִת and אִת (NÖLD., *Syr. Gr.*² § 287, n. 1)^c would then have to be explained in the same way as the *n* in אִת instead of אִת (see *Beitr. z. Assy.* 1, 181).^d In Assy. (DEL., HW 51^b, 160^b) we find *āti*, *āšī*, *iāti*, *iāšī* — all = אִתִּי. The original meaning of *iāšī*, *iāt* 15 was *being*, cf. Assy. *āšū* 'living being, animal' (DEL., HW 143^b), and the *nota accusativi* was originally used only before pronominal suffixes like *iā* in Arabic and *kīā* in Ethiopic;^e the use of אִת before nouns^f is secondary.

The form for the second person, Heb. אַתָּה, should be *ātuka* in Assy., but instead of *ātuka* (written *attuka*; cf. DEL., HW 160 and above, l. 9) we find 20 *kātu*, *kāšu* (DEL., HW 357^a), the pronominal suffix being prefixed. This is due to the influence of the forms for the first person, *āti*, *āšī*, alongside of which we have *iāti* and *iāšī*. The initial *i* is here undoubtedly identical with the *i* in the Aramaic form of the *nota accusativi* אִת, but it produced the impression of the suffix of the first person *-ia* being prefixed. Therefore the final *i*-vowel con- 25 taining the suffix of the first person was no longer preserved but changed into *-u* and *-a*, on the analogy of other nouns, and the suffix *-ka* of the second person was prefixed, *kātu*, *kāša* instead of *ātuka*, the feminine forms (*kāti*, *kāšī*) being subsequently differentiated on the analogy of the personal pronoun, *anta*, *anti*; so, too, *šāšu*, *šūāšu* 'him' for *āšūšu*, *iāšūšu*; *niāšī* 'us' for *āšīni*, 30 *iāšīni*, &c. (DEL. § 55, b). Contrast *Beitr. z. Assy.* 1, 296. 328. 457. 467. — P. H.]

- 19 (1) Instead of אִתִּי אִתִּי, which does not correspond exactly to the parallel hemistich, read אִתִּי אִתִּי, with HITZ., GRÄTZ, following אִת (א is lacking in this chapter for vv. 1-3) and 28, 6. 35
Read אִתִּי אִתִּי, with HITZ., KAMPH., STRACK, TOY, following אִת.

^a That is, *iš*, not *iš*; see *Beitr. z. Assy.* 1, 260, n. 27; cf. *ibid.* p. 328.

^b The preposition אִת with is not a feminine form of the Assy. preposition *ina* (LAGARDE, *Mittheil.* 1, 226); *ina* corresponds to Ethiopic *en* in አንድ and አንድ (cf. Assy. *ina bālī*, Heb. בְּבָלִי, DEL., HW 174^a) contrast DILLM.² § 166, 23; § 170, 5.

^c *utinam* has, of course, no connection with لَيْسَ. In WRIGHT-DE GOEJE 2, 83, below, it is explained as a modification of رَأَيْتَ; but it seems to be an emphatic form of the precative לו *lu* (DEL., HW 373^b below) just as the rare لَا (WRIGHT-DE GOEJE 1, p. 96, below) appears to be an emphatic form of the negative لَا. Cf. GGN 25 Ap. '83, p. 98, n. 2; RECKENDORF § 132 and p. 709.

^d This remark has been misunderstood in GES.-BUHL¹³, 82^b. NÖLDEKE does not mean to say that אִת being is different from the *nota accusativi*; he only wants to emphasize the fact that the archaic use of אִת in cases like אִתִּי אִתִּי (where אִת = Assy. *iāti*) is different from the common reflexive use of אִת.

^e For אִת = *sh* cf. above, p. 50, l. 5.

^f In *iāšī* and *kīāšī* the final consonant has been dropped, while the initial *k* in Ethiopic represents a prefixed pronominal element.

^g Cf. DELITZSCH, *Proleg.*, p. 117 below; HW 154^a.

- 16 (13) **מלכים** is a repetition by mistake from v. 12; read **מלך** with **ט** (which has the sing. even in v. 12) **סע**; also **יאהב** in v. 13^b agrees with the sing. [The plural, however, may be amplificative (**מלכים** = *the great king, even the greatest king*); cf. above, p. 34, l. 31. — P. H.]
- (16) **מה** is probably a dittogram by mistake from the preceding **מה** in **חכמה** (so GRÄTZ); it should be struck out, following **טסע**. [Contrast below, note on 30, 13, p. 67, l. 41. — P. H.]
- (19) Read **עניים** with the Q^rê and the sense; K^thib **עניים**; cf. above, p. 37, l. 15.
- (22) Instead of **שכל בעליו** read **שכל** with DYS., GRÄTZ, WILD., TOY, QORT, Em., following **טס** (*haplography*). 10
- (27) **שקחו** with the K^thib and **טע**; Q^rê **שקחו** is unnecessary (**ספסח**).
- (30) For **עצה** we should perhaps, following Is. 29, 10; 33, 15, read **עצם**, with GRÄTZ, TOY. FRANK. prefers in these three passages, **עמץ** [= **חصى**, **غصص**; cf. Assy. **אמץ** to be narrow, DEL., HW 88^a; but transposition of **מ** is not exceptional. — P. H.] 15
- 17 (5) For **לאיר** (so, too, **ט**) read **לאכר** with GRÄTZ, following **ט** ἀπολλυμένω (parallel to **לרש**).
- (7) CHAJES' suggestion (p. 28) to read **לנבן** for **לנבל** deserves consideration. It goes without saying that *pretentious speech is not proper for a fool*.
- (11) **אך** requires the translation *only rebellion does the evil man seek*; 20 hence **ט** ἀντιλογίας ἐγείρει πᾶς κακός. On the other hand, **ס** renders **حبلا** **סביל** **חל** **סביל** and **ט** **נברא מרירא בעי בישאח**; did they read, as TOY supposes, **אך** as **איש**?
- (13) K^thib **תמיש**; the Q^rê requires unnecessarily **תמוש**.
- (18) **לפני רעהו** = *before (in the presence of) his neighbor*, which must be artificially 25 interpreted as *for his neighbor*. But **ט** has τῶν αὐτοῦ φίλων, and **ס** **حببه** and **ט** **על חבריה** can hardly have read differently from **מ**. [**לפני רעהו** refers to the creditor (**מלוה**), not to the debtor (**לוה**, cf. 22, 7); **ערב לפני רעהו** or **ערב לרעהו** 6, 1 means to *give security to another* (not *for another person*). For **רע** cf. 18, 17. A man who pledges himself in this way, **ערב בבה רעהו** 6, 3. In the latter passage **רע** 30 refers again to the creditor, not to the debtor. **انا ضامن لك** means *I pledge myself to thee* (not *for thee*). To *give security for a thing* or *for a man* is **ضمن** **كفل** **كفل** or **كفل بالشئ** or **بالشئ** (*praestare rem*, cf. Prov. 22, 26, or *de re*) or **كفل برجل** may be construed also with **عن** or **ل** (**كان كفيلا له**) or with the accusative 35 **كفله الشئ** *he made him guarantee the thing*). In the same way **ערב** is construed with the accusative of the person for whom security is given, cf. 11, 15; 20, 16; 27, 13. *He gave security to the man for his brother* is **ערב את אחיו לאיש** or **ערב את אחיו** (in German, *er übernahm dem Manne gegenüber Bürgschaft für seinen Bruder*; cf. Greek ἐγγυᾶσθαι τινα πρὸς τινα or τινα (τινι)). In Syriac the verb **ערב** to *become surety for a person* may be construed either with the accusative or 40 with the prepositions **ב**, **ל**, or **על**. The correct explanation of our passage is given in DELITZSCH's commentary, who quotes FLEISCHER's translation *apud alterum* (sc. *creditorum pro debitor*). TOY renders, *who becomes security to another*, and adds, "The *another* refers to the creditor. To *another* is lit. *in the presence of his neighbor*." See also GES.-BUHL¹³ s. v. **ערב**. — P. H.] 45
- (21) For the participle **ילך** as *casus pendens*, which is, at the same time, equivalent to a conditional clause (as in Gen. 9, 6), cf. GES.-KAUTZSCH § 116, w. **מ** **לתנה לו** (so, too, **ס**) would mean (*it happens*) *to his sorrow*. Probably, however, the **ל** is only a dittogram of the **ל** preceding; hence **ט** ὁδύνη, **ט** **חמוצא**. [The prefixed **ל**, however, might be emphatic in this case; see above, p. 48, l. 15. — P. H.]
- (22) **נקה** (so, too, apparently **ט**) according to the usual interpretation = *healing*; read, with DYS., **נקה**, following **ס** **נפמא** and **ט** **נפמא**.

- 14 but the conjecture *קְרָמָה* *plans their destruction* (HITZ., DYS., TOY) is not successful.
- (26) For *א* *עו* CHAJES (p. 9) prefers the adjective *עו*. It is true that the suffix in *בניו* would then have a natural antecedent which is lacking in the Received Text.
- (32) For *א* *במותו* (so, too, *ט*) which could only mean (*trusts*) *in his death*, read *בְּתָמוֹ* 5 with *Θ* πεποιθώς τῇ ἑαυτοῦ δσιότητι (*cf.* 1 K 9,4); so *Σ* and DYS., BICK., KAMPH., FRANK., TOY, OORT, *Em.*
- (33) The tenor of *א* in the second hemistich is not without difficulty; but to insert a negative before *תִּירָע* (so *ΘΣ*; *ט* cuts the knot with *שְׂמִינְתָּא תִּירָע* *folly is recognized*) is too arbitrary (*cf.* above, p. 44, l. 37). For *א* *תורע* TOY reads *אָנָה*. 10
- (34) [*א* *חסר* = *חסר* is doubtful (in Lev. 20, 17 it may be a euphemism); perhaps we should read, with JÄG., GRÄTZ, following *Θ* ελασσονούσι, *חסר* (*cf.* 28, 22); see, however, 25, 10.
- (35) *א* *רעוּמֶלֶךְ* is not predicate (FRANK.) as in 15, 8; 16, 13; in that case the *ל* prefixed to the following subject would have to be taken as the emphatic *ל* (*cf.* Crit. Notes 15 on Ezra-Nehemiah, p. 58, l. 20 and below, p. 49, l. 50; p. 52, l. 11). The construction is the same as in 15, 10^a. 24^a, &c.; *Σ* *حجج*. — P. H.]
If *א* *תהיה* were a sound reading, we would expect after it *למביש*. DYS.'s and WILD.'s conjecture of *תְּהִינָה* cannot be defended with *Θ* τῇ δὲ ἑαυτοῦ εὐστροφίᾳ ἀφαιρείται ἀτιμίαν. CHAJES (p. 43), following *Θ*, omits *ל* before *עבר* but prefixes 20 it to *מביש*.
- 15 (2) The conjecture *תְּהִי* (DYS., GRÄTZ, KAMPH., FRANK., TOY, OORT, *Em.*) deserves notice as it corresponds to the parallel *יִבְיַע* much better than *א* *תִּשְׁיב*.
- (6) *א* (and, also, *ΣΘ*) *בֵּית צִדִּיק* (here *בֵּית* is *accus. loci* = *בְּבֵית*; *cf.* especially GES.- 25 KAUTZSCH § 118, g; contrast Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 71, l. 25); but *Θ* ἐν πλεοναζούσῃ δικαιοσύνῃ = *בְּרִבּוֹת צִדִּיק* (JÄG.); BICK. *בְּתִרְבּוֹת צִדִּיק*.
For the second hemistich of *א*, *Θ* had originally οἱ δὲ ἀσεβεῖς δλορίζοι ἐκ τῆς ἀπολοῦνται; a younger doublet, in which *ΣΘ* agree, is καρποὶ δὲ ἀσεβῶν ἀπο- 30 λούνται.
- (7) For *א* *יָרוּ* FRANK., TOY prefer *יָצְרוּ*, following *Σ*, φυλάσσοις.
- (12) For *א* *אָל* TOY reads *אֵת*, following *Θ* μετ; [*cf.* Crit. Notes on Ezekiel, p. 45, l. 35; p. 90, l. 32; p. 115, l. 31; contrast *ibid.* p. 109, l. 7. — P. H.]
- (14) Instead of the Kethib *וּבְנֵי* (which comes from *פְּנִים* in v. 13) read the Q^c *וְנִי* 35 with *ΘΣΘ*.
- (15) For *א* *וּמִב* it is perhaps better to read, with TOY, *וּלְמִב*.
- (19) For *א* *יִשְׂרִים* TOY prefers *תְּרָצִים*, following *Θ* ἀνδρείων; *cf.* 10, 4.
- (24) [*למעלה* and *מִטָּה* (*cf.* Eccl. 3, 21) may be subsequent additions. The omission of *ל* before *מִטָּה*, after the preceding *שְׂאוֹל*, may be due to haplography. — P. H.]
- (26) For *א* *וְטַהֲרִים* FRANK. is probably right in conjecturing *וּרְצוֹנוֹ* but *His pleasure* 40 are &c.
- (28) [*א* *יִהְיֶה לְעֲנוּת* *לב צדיק* cannot mean *The righteous considers his word* (TOY) or *das Herz des Gerechten denkt nach, wenn es antworten will* (GES.-BUHL¹³ s. v. *הִנֵּה*) but *the mind of the righteous meditates* (*cf.* 24, 2) *a response, tries to give a favorable answer* (*cf.* below, p. 66, l. 33); *Σ* *mens justī meditatūr obedientiam*. 45 GRÄTZ suggested *לְאֲמוּנוֹת*, following *ΘΣΘ*, *תְּקִינָה* (*denkt tugendhaft*). — P. H.]
- (31) Instead of *א* *תִּיִּים* (so, too, *ט*; in *Θ* the verse is missing; *cf.* LAG. on v. 27^b) HITZ. suggests *חֲכָם*; but this makes poor sense.
- 16 (4) *א* *למענהו*, but the article is here syntactically impossible; *cf.* GES.²⁶ § 127, i. 50
- (11) Very attractive is FRANK.'s conjecture *מִשְׁפָּט לִיהוֹה וּמֵאֲזוּנִים פֶּלֶם* *steel-yard and scales are judgment for JHVH*, i. e., the employment of false balances will be judged by JHVH.

- 14 (1) For **אם** **חֲכָמוֹת אִשָּׁוֹת** the most prudent among women (*cf.* Jud. 5, 29), read **חֲכָמוֹת** with DELITZSCH, DYS., WILD., STRACK, TOY, OORT, *Em.*, on the analogy of 1, 20; 9, 1; [*cf.* above, p. 34, l. 31. — P. H.]. **אם** **נָשִׁים** is an explanatory gloss (so TOY).
(3) For **אם** **נָאוֹה** HITZ., FRANK. read **נָוֶה**; *cf.* 10, 13.
Instead of the grammatically impossible (*cf.* GES.-KAUTZSCH § 47, g) **תִּשְׁמְרוּם** of **אם** read **תִּשְׁמְרוּם** with **שֶׁשֶׁ** and HITZ., LAGARDE, OORT, *Em.*
(4) For **אם** **אֲבוֹם** KROCHMAL (see GRÄTZ), FRANK., CHAJES, TOY read **אָפֶם** (*without oxen there is no grain*).
(7) **אם** **וְכֵן יִדְעָה שְׂפָתַי דַּעַת** (so, too, **אם**) is evidently corrupt; literally it runs *Go from the presence of a foolish man, and thou dost not know lips of knowledge*. **שֶׁ** (according to JÄG.), **שֶׁ**, and HITZ. read **כָּסִיל** **לֵאשׁ מִן הַכָּסִיל**; *cf.* 10, 21. [We must bear in mind, however, that **מִן** does not necessarily mean *from the presence* (*cf.* Num. 22, 5; מִן **מִקְדָּשׁ** Gen. 2, 8, &c.); the word **מִן** need not be identical with **מִן** מִלֵּוֹנִי &c. The verse may therefore mean, *Walk in the presence of a foolish man, and thou wilt not know lips of knowledge*, i. e., *If you are in constant intercourse with a fool (מִתְעַרֵּב לֵאשׁ כָּסִיל), cf. 20, 19; or בָּא אֶת אִישׁ כָּסִיל, 22, 24), you will not learn very much.* — P. H.]
(9) **אם** **אֵינִי יוֹדֵעַ** means literally, but without the least connection with the second half of the verse, *the guilt-offering mocks at fools*. Quite differently **שֶׁ** (and **שֶׁ**) 20 **אֵינִי יוֹדֵעַ** οἰκταὶ παρανόμων ὀφειλήσουσιν καθαρισμόν and **שֶׁ** **אֵינִי יוֹדֵעַ** contrast TOY.
(10) For **אם** **וְיָ** FRANK. reads **וְיָ** following **וְיָ**; contrast TOY.
(11) **אם** **וְיָ**; similarly **שֶׁ** **וְיָ**, and probably **שֶׁ** **וְיָ** will rejoice presupposes the same reading. Against this **שֶׁ** **וְיָ** and **שֶׁ** **וְיָ**, probably following 12, 7 **וְיָ**. 25
(13) For the grammatically impossible **אם** (with **שֶׁ**) **אֲחֵרֶיךָ שְׂמָחָה** (*cf.* the case in Is. 17, 6, which is quite analogous, and GES.-KAUTZSCH, § 131, n, note 1) it is certainly an easy correction, taking the **ה** over to **שְׂמָחָה**, to read **אֲחֵרֶיךָ הַשְּׂמָחָה**; so HITZ., DYS., BICK., WILD., CHAJES. According to JÄg. this was the reading of **שֶׁ**, but that is uncertain, as is, also, the reading of **שֶׁ**. Yet since the article here 30 would be very strange, **אֲחֵרֶיךָ** must rather be due to a mistaken repetition from v. 12^b. *Cf.* below, note on 16, 13.
(14) Instead of the meaningless **אם** **מִלֵּוֹנִי** read **וּמִמְעַלְלֵי** with CAPPELLUS, DEL., BICK., KAMPH., FRANK., STRACK, TOY, OORT, *Em.*; *cf.* Jer. 17, 10; Zech. 1, 4. 6. **שֶׁ** **אֲפֹ** 35 **טֹוֹן** **דִּיאוֹנֶמָטֹוֹן** **אֲפֹטֹוֹ**; **שֶׁ** **אֲפֹטֹוֹ**; **שֶׁ** **אֲפֹטֹוֹ**.
(17) For **אם** **יִשְׁנֹא** WILD. suggests, following **שֶׁשֶׁשֶׁ**, **יִשְׁנֹא**, but the man of deliberation keeps calm; of the stem **שָׁן**, however, only the Pilel **יִשְׁנֹא** [contrast p. 35, l. 15; p. 34, l. 46. — P. H.] occurs in OT. TOY, following **שֶׁ** **πολλὰ ὑποφέρει**, suggests **יִשְׁנֹא**; but **πολλὰ**, which is almost indispensable, is an arbitrary addition.
(21) **אם** **Kēthib** **עָנִיִּים**; the **Qrē** **עָנִיִּים** is unnecessary; contrast above, p. 37, l. 15. 40
(22) CHAJES (p. 16, note e) proposes to read in 22^b **וְחִסְדוֹ אֲחֵרֶיךָ טוֹב**: but *His mercy shall be with them that devise good*. Perhaps we should insert, with TOY, **ל** before the second **חֶסֶד**. [For **חֶסֶד** and **אֱמֶת**, i. e. *kindness and faithfulness*, not *mercy and truth*, see Crit. Notes on Psalms, p. 80, l. 27; *cf.* TOY's Comm. on Prov., p. 295. — P. H.] 45
(24) **אם** **עָשָׂה** does not give a satisfactory sense; **שֶׁ** **πανούργος**, and following it HITZ. **עָשָׂה** (*cf.* Job 5, 13) and DYS., WILD., FRANK., OORT, *Em.*, **עָשָׂה** which in 1, 4 and elsewhere is used in a good sense; TOY **עָשָׂה** or **עָשָׂה**; *cf.* below, l. 51.
[For **אם** **אֲנִי** at the beginning of the second hemistich read, with GRÄTZ, FRANK., TOY, OORT, *Em.*, in accordance with the parallelism, **אֲנִי** (*cf.* 1, 9; 4, 9). For the second **אֲנִי** GRÄTZ and TOY prefer **אֲנִי**, in the same way **עָשָׂה** at the end of the first hemistich. — P. H.]
(25) Instead of **אם** **מִרְמָה** (so, too, **שֶׁ**) we would expect a participle parallel to **מִרְמָה**

- 12 GES-KAUTZSCH § 145, u. Nor can לב be construed as feminine. According to ALBRECHT (ZAT 16, 81) the K^{thib} should be pointed יִשְׁמְחֶנָּה and יִשְׁחַנֶּנָּה.
- (26) For אִתְּרִי (= יִתְּרִי?) read יִתְּרִי, with HITZ., BICK., STRACK, although אִתְּרִי might be explained as a "rhythmical" jussive at the beginning of the clause; cf. the numerous instances in GES-KAUTZSCH § 109, k. 5
- For מִרְעָהוּ (so, too, S³) read מִרְעָהוּ, with DÖDERLEIN, HITZ., DEL., NOW., BICK., KAMPH., WILD., STRACK; cf. Job 39, 8.
- (27) For אִקְרֵם read, with S³ and BICK., יִקְרֵם.
- (28) Instead of נִחְיָה read עֲבֹדָה, with S³, BICKELL, and OORT, Em.
For אֵל (so אִל according to the best evidence, cf. BÄR, *Liber Proverbiorum*, 10 p. 40; meaning *no-death*) read אֵל with all the Ancient Versions and almost all commentators; only BERTHEAU, DEL., and probably BAUMG., are opposed.
- 13 (1) Since אִל מוֹסֵר אֵב cannot mean *is the result of a father's instruction*, as DEL. renders, the verb governing it must have dropped out. S³ forces sense with 15 מְבֹרָא, an equally violent rendering of אִל is attempted by S (so, too, S) ὑπὸ ἀθήκῃς παρτί; they regard מוֹסֵר as a passive participle from יָסַר (PINK.). Read, with DYS., following 12, 1, מוֹסֵר אֵבָה (GRÄTZ prefers אֵבָה), and compare on the object coming first, שֶׁשׁ 11, 7; 99, 4; [contrast Crit. Notes on Isaiah, p. 136, l. 35. — P. H.]
- (4) Instead of אִל נִפְשׁוֹ, which is grammatically impossible (it could be explained 20 only as an archaic form like הִיחֹ, בָּנוּ, &c.; cf. GES-KAUTZSCH § 90, n), read נִפְשׁוֹ, with DYS., BICK., OORT, Em.; in S³ the verse runs quite differently.
- (6) For אִל חֲסָאָה TOY prefers חֲסָאָה (so one MS).
- (9) GRÄTZ and TOY read יִרְחֵה *shines brightly*, following 2 K 3, 22; Is. 58, 10, &c., instead of אִל יִשְׁמַח which is certainly strange. 25
- (10) Instead of אִל רָק (so, too, S³) we would expect a participle, as a subject must be expressed; S³ κακός = רָע (so, since VOGEL, most commentators; PINK. thinks that it is rather רָק) is certainly not original.
For אִל נִוְעִים FRANK. prefers צִנּוּעִים *with the lowly* (cf. 11, 2). This is probably right since in all other passages נִוְעִי means nothing but *to take counsel, to consult with others*. [So, too, OORT, Em. — P. H.] 30
- (11) אִל מִבְּהֵל (so, too, S³), according to the usual but linguistically impossible rendering, (*gained*) *by fraud*, is evidently a transcriptional error for מִבְּהֵל; S ἐπι-σπουδαζομένη = מִבְּהֵל (VOGEL and almost all commentators); cf. 20, 21 Q^{re}.
- (13) For אִל יִשְׁלֵם we should perhaps read, with FRANK., following S ὑγιαίνει, יִשְׁלֵם 35 *will keep well, will be safe*. Cf. 11, 31 where יִשְׁלֵם (אִל יִשְׁלֵם) = S σωζεται.
- (15) Instead of אִל אִיתֵן read אִתְּנֵם, with JÄG., DYS., following S ἐν ἀπωλείᾳ and S³.
- (16) Instead of אִל כָּל-עֲרוֹם *every prudent man* read כָּל with KAMPH.; cf. 16, 4.
- (17) For אִל רָשָׁע we should perhaps read, with GRÄTZ, TOY, רָע.
אִל יָפַל (so, too, S³) *falls into evil*; the context absolutely requires (hence even 40 LUTHER *bringt Unglück*) יָפַל; so ARNOLDI, NOW., DYS., BICK., KAMPH., WILD., FRANK., STRACK, OORT, Em.
- (19) The first and second hemistichs of this verse are not parallel; two hemistichs have probably dropped out between them.
- (20) Instead of the Q^{re} הִלֵּךְ (S³ and perhaps also S) read הִלֹּךְ imper. (cf. הִלְכֵּנוּ) and 45 similarly the second K^{thib}, וְהִכָּם; so S (?); but S³ follow the Q^{re} וְהִכָּם. For the second imperative as expression of the certain consequence of an action (*thus thou wilt become wise!*) cf. GES-KAUTZSCH § 110, f.
- (21) For אִל יִשְׁלֵם (so, too, S³; though, perhaps, with another pronunciation), to which God must be understood as subject, read תִּשְׁלֵם with EW., KAMPH., TOY, follow- 50 ing S καταλήμψεται; cf. the same translation of תִּשְׁלֵם Gen. 31, 25; Ex. 15, 9; Deut. 28, 45 and often; the parallelism with תִּרְדָּף is exact.
- (22) [For צִנּוּן *predestined* see above, note on 2, 7. — P. H.]

- 6 (3) **א** **כי באת בכף רעך **א**** (so, too, **ש**) seems to be an unnecessary clause. If it be original, we must, with BICK., presuppose that a corresponding second hemistich has been lost.
- (5) Instead of the colorless **מִן** of **א** read **מִן**, with OORT, BICK., following **ש** (**ἐκ βρόχων**) **ש**. PERLES (*Analekten*, 1895, p. 52) and WILD. read **מִן**, which would suit the parallelism very well.
- (7.8) [Verses 7 and 8^a must be combined so as to form one line. To improve the rhythm of the first hemistich omit **אשר** and **ש**; the latter is a gloss on **קצין** (cf. 25, 15) which **ש** (**חצרא**) misread **קציר** (**ὁ κῆρυς**).
V. 8^b is a gloss on 8^a. — P. H.]
- (13) Read **קָצִין** with the K^{thib} and **ש**; Q^{rê} and **ש** have **קָצִין**; so, too, read **קָצִין** with the K^{thib} and **ש**; the Q^{rê} and **ש** have **קָצִין**.
- (14) By transposing, with DVS., the **אחנה** from **ע** to **רע** we get two well-balanced hemistichs. [**רע**, however, is superfluous and mars the rhythm; it would be better to omit it (so BICK., TOY); cf. above, p. 35, l. 38. — P. H.]
- (16) The sense requires the Q^{rê} **חֲסֵדָה** (so, too, **ש**); the K^{thib} arose from a mistaken combination of *seven abominations*.

20

- 10 (4) For **א** **ראש** we should perhaps read, with FRANK., following 6, 11; 30, 8, **ראש** and then **עשה** for **א** **עשה** (*A slack hand produces poverty*).
- (6) The second hemistich is read by **ש** in general as by **א**. BICK. conjectures ingeniously **וְהָיָה כְּעַם וְהָיָה כְּעַם**; GRÄTZ **וְהָיָה כְּעַם וְהָיָה כְּעַם**; **ש**, also, takes **פ** as 25 obj. and **חמם** as subj. (PINKUSS).
- (7) **יִזְכַּר צְדִיק לְבָרְכָהּ** does not mean *The memory of the righteous will be blessed* (TOY), but *The name of the just will be used as a blessing* (cf. Gen. 12, 2); **יִזְכַּר** is simply a synonym of **ש** just as Assyr. *zikru* (DEL., HW 255^b); see *Hebraica* 1, 230. In the second hemistich we must read, with KROCHMAL, GRÄTZ, **יִזְכַּר** (FRANK. 30 **יִזְכַּר**), instead of **א** **יִזְכַּר** (contrast Job 5, 3); cf. also OORT, *Em.* — P. H.]
- (9) Instead of **א** **יָרַע** TOY suggests either (with GRÄTZ) **יָרַע**, following 11, 15; 13, 20; or **יָרַע לוֹ** (cf. **ש** 106, 32).
- (10) **א** **וְאוֹל שְׂפָתַי יִלְבַּשׁ** (so, too, **ש**) is evidently repeated by mistake from v. 8^b. **ש** (and so **ש**) **ὁ δὲ ἐλέγχων μετὰ παρρησίας εἰρηνοποιοί**, which perhaps means, according to LAG., **וְמוֹכִיחַ קְטָמִיּוֹת יִשְׁלֹם**; EW. renders it **וְמוֹכִיחַ בְּשָׁפְתַי שְׁלוֹם** and BICK. (cf. Is. 27, 5) **וְמוֹכִיחַ יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם**. EWALD's suggestion (in which GRÄTZ agrees, only changing **בְּשָׁפְתַי** to **פִּנִּים**) seems most defensible. On behalf of the text of **ש** it can be urged that the parallelism in cc. 10 to 22, 16 is almost everywhere antithetic. [Perhaps we should read: **וְמוֹכִיחַ בְּלִבּ פְּתוּחַ יִשְׁלֹם**. — P. H.]
- (16) Instead of **א** **חָמָה** TOY reads **חָמָה** or **חָמָה**.
- (17) **א** **אֶרֶץ** should be pointed as participle, **אֶרֶץ**, corresponding to **מְתַעֶה** in the second hemistich (so FRANK.). — P. H.]
- (18) For **א** **מִכְסֵּה** CHAJES (p. 32) reads **מִכְסֵּה** = *Lying lips are a cover of hatred* (LUTHER: *falsche Mäuler decken Hass*). This is undoubtedly easier than **א** so far as the syntax is concerned. **ש** **מִכְסֵּה** would have the same meaning; cf. Is. 14, 11; 23, 18. [In the same way **מִכְסֵּה** in Lev. 3, 3 &c. seems to have been a substantive and not a participle; cf. DILLM.-RYSSEL and BÄNTSCH *ad loc.* — P. H.]
- (20) **א** **כַּמְעַס** can hardly be original; **ש** **ἐκλείπει**, **ש** **מַלְא**, **ש** **מַחַת** seem to have read differently. [Following **ש** **ἀργυρος πεπυρωμένος** we might be inclined to substitute **צִרוּף** (cf. **ש** 12, 7; Prov. 30, 5; see also 25, 4; 17, 3; 27, 21) for **א** **נִבְחָר**, but **צִרוּף** would hardly have been corrupted to **נִבְחָר**. The original text must have been **נִבְחָן** (so, too, GRÄTZ in his *Emend.*). The two verbs, **בָּחַן** and **צִרוּף**, are combined

- 8 (29) Instead of **א** בחוקו, which seems to have been introduced in error from v. 27, read, with VOGEL, **ב**חוקו, following **ט** ὡς ἰσχυρὰ ἐποίησεν; **ס** has only **ב**חב; **ע**, שית.
 After **א**רץ a hemistich seems to be lacking. BICK. strikes out **א**רץ מוסרי **א**רץ as a variant to the second hemistich of v. 27. 5
- (30) [For **א** אמן we must read **א**מן nursing (AV one brought up), pass. part. to the act. אמן, אָמַנָה; so FRANK., TOY. — P. H.]
א ששועים = **ט** ἑξέτην ἡ προσέχαιρεν (**ס**, too, read the words); BICK. strikes out **א** as a dittogram out of which has resulted, by ששועים having been taken over from v. 31, a very strangely expressed piece of tautology. 10
- (31) [V. 31 seems to be a gloss.
 (32) The second hemistich of v. 32 must be transposed: 32^b and 34^a go together; cf. TOY *ad loc.* and OORT, *Em.*
 (32.33) The first hemistich of v. 32 goes with 33^a; 33^b (ואל תפרעו) must be omitted as an interruptive gloss. The order of the hemistichs in **ט**^V is 32^a.34^a.32^b.34^b.34^c, 15 while 33 is omitted. — P. H.]
 (33) V. 33 **א**; **ט**^{S.c.a} and **ט**^A are corrected from **א**.
 (35) Q^re with **ע**; K^thīb (preferred by DYS., yet cf. ויפק in v. 35^b) מַצְאֵי חַיִּים or, otherwise pronounced, מַצְאֵי חַיִּים, has the testimony of **ט** αἱ ῥὰρ ἔξοδοί μου ἔξοδοι ζωῆς and of **ס**. 20
- 9 (1) Instead of **א** חננה VOGEL, FRANK., TOY, OORT, *Em.* read **ה**צִיבָה set up.
 (3) [**א** must belong to 3^b, but **א** תקרא על נפִי מְרִי קֶרֶת would make the second hemistich too long; **מ**רְמִי should probably be canceled as a gloss or variant to **נ**פִי, though **נ**פִי seems to be the Aramaic equivalent of כנפֹת. For **א** תקרא read the plural 25 **ת**קראנה, thus: — **ש**לחה נערתיָה תקראנה על נפִי קֶרֶת:
 Cf. Assy. *agappu*, *gappu*, *kappu* 'wing' (DEL., HW 17^a.203^a.340^a). The primitive form of the word for *wing* was *gadpu*; this became, with assimilation of the *d* (cf. above, p. 35, l. 34), *gappu*; with partial assimilation of the initial *g* to the final *p* (cf. below, p. 61, l. 4; p. 65, l. 36) *kappu*; and with resolution of the 30 doubling (DEL., *Ass. Gr.* § 52), *kanpu*, **כ**נָפָה. Cf. SCHULTHESS, *l.c.*, p. 17. — P. H.]
 (4) Instead of the perf. **א**מְרָה of **א** (**ט** εἶπεν, **ע** אמרה) read, with OORT, FRANK., **א**מְרָה (1st sing. cohor.); according to PINK. this may be what is meant by **א**מְרָה in **ס**. Cf. v. 16.
 (7-10) Although read by **א** and **ט****ס****ע** these verses are a later insertion, as GRÄTZ saw. 35 They do not address the simple as do vv. 4-6 and 11 ff.; further, **נ**י in v. 11 joins excellently with v. 6.
 (9) **א** **ת**ן is either corrupt, or a word has dropped out after **ל**חכם; **ט** (and so, too, **ס**) **א**לף **ל**חכימא; **ע** **א**לף **ל**חכימא.
 (13) **א** **פ**תִּית; but instead of this abstract noun, which is very strange here, read, 40 with OORT, TOY, **פ**תִּתָּה. **ט** ἑνδεῆς ψαμμοῦ (= **פ**תִּתָּה, JÄG.) γίγεται.
 For **א** **פ**ה (for the meaning *anything* we might, perhaps, refer to 2 S 18,22; Job 13,13; cf. GES-KAUTZSCH § 137, c) read, with JÄG., HITZ., GRÄTZ, LAG., OORT, *Em.*, following **ט** αἰσχύνθη, **ב**לָמָה (yet PINK. doubts; **ט** can only, he thinks, like **ע**, have set some expression which appealed to him in the place of the 45 colorless **מָה**). **ס** **א**; **ע** **מ**בְּתָא.
 (14) Instead of **א** **כ**פֶּא TOY reads **נ**פִי; cf. v. 3.
 (16) For **א** **ו**אמרה read, with OORT, as in v. 4, **ו**אמְרָה (1st sing. cohor.). **ט** παρακελεύομαι λέγουσα; **ע** **א**מרה.
- 6 (1) Instead of the plur. **כ**פִּיָּה of **א** read, with **ט****ס****ע** and LAG., BICK., TOY, **כ**פִּיָּה, sing.
 (2) Instead of **א** **ב**אמרי **פ**ד (**ס**, too, **ס****ע**), which has been taken from 2^b, read, with OORT, TOY, following **ט** χείλη, **ב**שִׁפְתֵּיךְ.

- 8 (2) Instead of בית of אֱלֹהִים read בְּתוֹךְ, with 6 and GRÄTZ, DYS., as in v. 20; בֵּיתָא. 5
 (4) [For the plur. אֲשִׁים cf. ψ 141,4; Is. 53,3; see, however, CHEYNE and MARTI *ad loc.* — P. H.]
 (5) אֱלֹהִים in both hemistichs is strange; GRÄTZ and BICK. read in the second hemistich, הִכִּינוּ; so, perhaps, also 6 ἐνθεσθε; [cf. Crit. Notes on Ezra, p. 60, l. 47]. 5
 (6) For אֱלֹהִים, which is doubtful, GRÄTZ, TOY read נִכְחִים *verity*, as in v. 9.
 (7) TOY conjectures, following 12, 22, תוֹעֵבָה לִי שִׁפְתֵי רֹשָׁע (or תוֹעֵבָתִי).
 (10) Instead of אֱלֹהִים *my instruction* read, with 636, OORT, and TOY, מוֹסֵר.
 [The second hemistich, וְדַעַת מַחְרוֹץ נִבְחָר, does not mean *And knowledge rather than choice gold* (so AV, DEL. *et scientiam prae auro lectissimo*); מַחְרוֹץ נִבְחָר is 10 an attributive relative clause (= *אשר נבחר מחרוץ*; cf. 16, 16; 22, 1; נִבְחָר in 8, 19 must be explained in the same way) in which מַחְרוֹץ is placed before נִבְחָר for the sake of emphasis. The following בִּי, at the beginning of v. 11, is confirmative (not = *for*, but = *indeed*). דַּעַת is accusative dependent on קָטוּ. Cf. p. 44, l. 16.]
 (12) אֱלֹהִים, which makes the first hemistich too long, may be scribal expansion. — P. H.] 15
 Instead of אֱלֹהִים שִׁכְנָתִי FRANK. reads שִׁכְנָתִי or rather הִסְכַּנְתִּי, following ψ 139, 3 (= *ich verstehe mich auf Klugheit, I am acquainted with prudence, I am an expert in prudence*); TOY קָנִיתִי *I possess*. [אֱלֹהִים שִׁכְנָתִי, however, may be correct; it is a denominative verb, derived from שָׁכַן *neighbor* (27, 10; Ex. 12, 4; 3, 22; Ruth 4, 17; Jer. 6, 21; ψ 31, 12); אֱלֹהִים שִׁכְנָתִי means *I live close by, am well acquainted with*, 20 *עִרְמָה, I am acquainted with the craft* (not *ego sapientia incolo sollertiam*, DEL.). The phrase אֱלֹהִים שִׁכְנָתִי is practically equivalent to מָדַע לְבִינָה אֶקְרָא 7, 4^b. Cf. also חָלִי וִידוּעַ Is. 53, 3. — P. H.]
 For אֱלֹהִים דַּעַת מְזוּמָה thoughtful knowledge read וְדַעַת וּמְזוּמָה, with 636.
 (13) אֱלֹהִים יִרְאָה יִהְיֶה שְׁנֵאוֹת רַע (also in 636) is a hemistich too many and breaks the 25 context; BICK., who also puts v. 13 after v. 17, strikes it out as a gloss.
 (14) Instead of אֱלֹהִים לִי נְבוּרָה I am understanding; I have might, we have probably, with 6 ἐγὼ εἰμὶ νοῦρος, ἐγὼ δὲ ἰσχυρός and 6 לִי אֲנִי בִינָה וְנִי; or, at any rate, with OORT, TOY, לִי בִינָה אֱלֹהִים. לִי בִינָה אֱלֹהִים would be on the analogy of numerous genuine Semitic nominal clauses expressing the identity or absolute 30 congruity of subject and predicate (cf. GES.-KAUTZSCH § 141, c.d), but here contrary to the context. 6 has simply וְנְבוּרָתָא.
 (16) Instead of אֱלֹהִים כָּל שִׁפְתֵי TOY reads, following 6, יִשְׁפֹּט.
 (17) אֱלֹהִים K^{thib} אֱהִיָּה, not אֱהִיָּה as BICK. wishes to pronounce it. Read Q^{re} אֱהִיָּה, with 636. Ew. points to v. 11 where also Wisdom speaks of itself in the 3^d 35 pers. According to HEID. the K^{thib} is a dogmatic correction intended to prevent the use of the verse in defense of the Christian λόγος doctrine; the Torah enters in the place of Wisdom. [Cf. below, p. 45, l. 24; p. 66, l. 14.]
 For אֱהִיָּה = אֱהִיָּה cf. above, p. 33, l. 25; p. 34, l. 44.
 (19) For נִבְחָר see above, l. 11. — P. H.] 40
 (24) אֱלֹהִים נִכְבְּרֵי מַיִם in apposition to מַעֲיִנוֹת is strange grammatically and in sense; strictly speaking, it can mean nothing but *the most honored among the waters* (cf. Is. 23, 8f. and GES.-KAUTZSCH § 133, h). 6 πρὸ τοῦ προελεθῆναι τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων passes over נִכְבְּרֵי, as also does 6 (cf. PINK.); 6 מַעֲיִנֵי עֲמוּנֵי דְמֵיָא. [OORT suggests נִבְקָעִים; TOY, מַלְאִי or גְּמָלְאֵי מַיִם, but perhaps we should substitute מַיִם 45 וּמְקוֹי מַיִם (Lev. 11, 36, Syr. مَقْبِل, Assy. gābu) or וּמְצֵאֵי מַיִם (cf. note on Is. 58, 11). — P. H.]
 (26) אֱלֹהִים (so, too, 636 and also 6, if it did not read רֹאשִׁי) does not give a satisfactory sense.
 (27) [For אֱלֹהִים בְּחָקוֹ (= בְּחָקוֹ) it would be better to read בְּחֻנּוֹ; cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 137, l. 13. The p may be due to the influence of v. 29^b where בְּחֻנּוֹ was cor- 50 rupted to בְּחָקוֹ; see below, p. 42, l. 2. — P. H.]
 (28) Instead of אֱלֹהִים בְּעֻזּוֹ read, with 636 and OORT, TOY, בְּעֻזּוֹ, according to the usage of infinitives with suffixes in vv. 27-29.

- 5 γὰρ ζωῆς οὐκ ἐπέρχεται, וְ בִּאֲרָחָא דְחַיִּי לֹא רִכְחָא, S, *per semitam vitae non ambulat*. It is impossible to take, with GES.-BUHL¹³ s. v. אֲרָחָא אֲרָחָא as a prefixed final clause subordinated to ^b. The appeal to Amharic syntax (KÖNIG, *Syntax*, § 414, t) does not help matters.

In ψ 58,3; 78,50 פִּלַּס seems to stand for פִּלַּשׁ (see above, p. 38, l. 41): in ψ 78,50 5 we must probably point פִּלַּס = Assy. *iplus* (impf. Qal), וְ ὁδοποίησεν, S *viam fecit*, S וִיֵּל, while in ψ 58,3 the Piel may be causative = *cause to make way*, or *clear the way for*, so that יְדֵיכֶם תַּפְלִיטֶנָּה = *your hands make way for in-justice*, or in idiomatic German: *öffnen der Ungerechtigkeits Thür und Thor* (וִיֵּל).^β This פִּלַּס = פִּלַּשׁ *to make way* is identical with Eth. ሰለሰ: *iter fecit*, 10 *migravit*. (P. S. — Cf. PEISER in his OLZ 3,451, n. 6.)

In the three passages in Prov., however, פִּלַּס undoubtedly corresponds to Assy. פִּלַּס *to regard, consider*, and nowhere in OT does פִּלַּס mean *to weigh*. The original meaning of פִּלַּס *steelyard* may be *indicator*. — P. H.]

- (22) אִי אֵת הָרֶשַׁע אִי (so, too, S), evidently an explanatory gloss to the preceding suffix; 15 it appeared necessary because v. 21 did not speak of the godless exclusively. וְ ὁδοποίησεν; hence BICK. יִלְכְּדוּ אֶת הָאִישׁ. TOY suggests הָרֶשַׁע יִלְכְּדוּ.
(23) אִי יִשְׁנָה (S, נִשְׁנָה, S) is evidently corrupt. וְ ἄπῳλετο presupposes יִאבֵּד or some similar verb, [probably יִסָּפֵה, cf. 13,23; Gen. 19,15; Num. 16,26; in all these passages וְ uses the same verb for אִי נִסָּפֵה. — P. H.] DYS. יִשְׁחָת; TOY יִנּוּעַ. 20

6 (1-19) For the notes on vv. 1-19 see below, p. 42, ll. 51 ff.

- (22) V. 22 is, with BICK. and others, to be inserted after v. 23 (cf. on the transposition 7,3.4); הַנְּחָה &c. are evidently predicates of מַצּוּהַ and תּוֹרָה. In the transposition of the verses the first hemistich has fallen out. 25
(23) Instead of אִי תּוֹכַחֲתוֹת פּוֹסֵר (reproofs of instruction) read, with S, OORT, תּוֹכַחַת וּמוֹסֵר and ת have changed places.
(24) For אִי רָע read, with GRÄTZ, BICK., רָע, following וְ ὑπὸνδρου and v. 29; TOY וְרָע. For אִי לָשׁוֹן WILD., following שֶׁן, reads לָשׁוֹן *from the smoothness of the tongue of the strange woman* (cf. AV). 30
(26) For the first hemistich לחם כי S (also S and, essentially, S) offers לחם וְ עֵץ כֶּסֶף ἄρα πόρος ἔσθ' καὶ ἐνὸς ἄρτου (= *בי בער וגו' ככר לחם*, BICK.) FRANK. conjectures לחם וְ עֵץ כֶּסֶף אִשָּׁה וְ עֵץ כֶּסֶף *for the price of a harlot is the price of a loaf of bread*.
(27) [For יִתְּתָה see below, p. 61, l. 38. — P. H.]
(29) אִי כֵן הִבָּא וְגו' (so, too, S and, essentially, S) is an explanatory gloss to vv. 27. 35 28, and, as such, is struck out by BICKELL.
(30) For אִי לֹא WILD., FRANK. read הִלֵּא; ה dropped out owing to the preceding ה at the end of v. 2) (*haplography*); the traditional rendering *Men do not despise a thief* is certainly very strange.
אִי כִּי יִרְעֵב (so, too, S) is an element too many and an evident gloss inter- 40 preting נִפְשׁוֹ on the basis of passages like Is. 58,10. It disagrees with v. 31 and is struck out by BICKELL.
(35) [כִּי is here concessive, as in Eccl. 4,14^a = כִּי נִם Is. 1,15 or נִם Eccl. 4,14^b; cf. the translation of Eccl. 4,13-16 in note 23 of my lecture on Ecclesiastes, *Oriental Studies*, Boston, 1894, p. 272; see also GES.-KAUTZSCH § 160, b. — P. H.] 45

^a [PINKUSS remarks: Mit dem Verbum פִּלַּס weiss S, so oft es vorkommt, nichts Rechtes anzufangen.]

^β The Received Text עוֹלָת תַּפְלִט in the preceding line (cf. Job 36,23) seems to be correct; the conjecture עוֹלָת is very improbable; contrast WELLHAUSEN, *Skizzen und Vorarbeiten*, part 6, p. 176. אִי בִּלְבַב is, of course, impossible; but BATH-GEN's emendation יִרְעֵב כלכם ye all does not commend itself. Perhaps we should read: חָסֵם יְדֵיכֶם תַּפְלִטוּ. אִי עוֹלָת תַּפְלִטוּ בִּאֲרָץ. For יְדֵיכֶם תַּפְלִטוּ cf. GES.-KAUTZSCH § 144, m. — P. H.]

- 5 second hemistich with **מאשה נכריה**. **Ἡ** αἰσθησις δὲ ἐμῶν χειλέων ἐντέλλεται σοι; **Ἡ** αἰσθησιν ἐντέλλομαι, i. e., according to OORT, **וְנָצַר לִּי שְׁפָתַי** יָדָעַת, and took **יָנַצְרוּ** actively with an indefinite subject. According to JÄG. and BICK. **Ἡ** read **יָנַצְרוּ** instead of **יָנַצְרוּ**.
- (5) Perhaps **לֵא** is to be inserted, with OORT, before **מוֹת**. 5
- (6) **אֵל**; **Ἡ** involve **לֵא**; TOY suggests **בֵּל**. [Cf. below, l. 53. — P. H.]
- (9) **אֵל**; **Ἡ** **חֵלֶךְ** (= **הוֹנֵךְ** GRÄTZ, OORT, TOY); **Ἡ** **ζῶήν σου**, taking **הוֹךְ**, as some have **כָּבֹד**, as meaning *soul* (LAG.; cf. WELLHAUSEN's translation of the Psalms, p. 187, l. 27); see, however, Crit. Notes on Genesis, p. 107, l. 51.
- לֵא** with **אֵל**; TOY, following **Ἡ**, **לֵא**. 10
- (10) **אֵל** must be a miswriting of some verb; **Ἡ** (so, too, **Ἡ**) εἰς οἴκους ἀλλοτριῶν ἔλθουσιν, — in all probability an arbitrary addition of a verb, after **בְּבֵית** had appeared in the text. The parallelism requires something like *and thy hard-won gain an alien snatch away*. OORT suggests **יִלְבֹּשׁ**; FRANK. omits **ב** before **בֵּית**, taking **יָנַצְרוּ** as subject, corresponding to **וְיָרִים** in the first hemistich. 15
- (16) FRANK. thinks that **פֶּן** or **אֵל** should be inserted before **אֵל**. **יָנַצְרוּ**.
- (17) According to FRANK. we should read **אֵל** instead of **אֵל**.
- (18) [Verses 18—20 give the explanation of the allegorical language in vv. 15-17 (just as Is. 51, 10^a explains the mythological allusions in the preceding line 51, 9^c); cf. my lecture on Ecclesiastes, p. 20 = *Oriental Studies* (Boston, 1894) p. 261. — 20 P. H.]
- (19) Read, with Graec. Ven. αἱ ταύτης φιλῖαι, HITZ., OORT, following 7, 18, **דָּרְיָה**. The reading **דָּרְיָה** of **אֵל** probably originated first in the Rabbinic interpretation of the whole section (so explicitly in Midrash Mishle from v. 15 on) as bearing on the study of the Torah (*her breasts will nourish thee*; cf. HEID.) 25
- אֵל**, although found also in **Ἡ**, is suspicious if only as a third hemistich in the verse. It is evidently a kind of softening gloss to 19^b.
- (20) The first hemistich is overloaded; we should probably, with DVS., omit **אֵל**, **בְּנִי**, following **Ἡ**; cf. 1, 15.
- (21) [**אֵל** **נִפְלֵס** **כָּל** **מַעַלְלָיו** means neither *He weighs all his paths* (TOY; RVM *weigheth* 30 *carefully*, AV *He pondereth all his goings*, Graec. Ven. καὶ πᾶσας τὰς ἀναστροφὰς αὐτοῦ ταλαντεύει), nor *He makes plane* (TOY, alt., DEL., KAMPH., WILD.; RV *maketh level*), but *He watches all his tracks, observes all his doings* (**Ἡ** *omnes gressus ejus considerat*, **Ἡ** εἰς δὲ πᾶσας τὰς τροχιάς αὐτοῦ σκοπεύει). FRANK., who leaves **מַפְלָס** untranslated, thinks **Ἡ** read **מַפְפָּה** instead of **אֵל** **מַפְלָס**, but **פֶּלַס**, 35 or rather the Nif. *naplusu*, is a common Assy. word for *regard, observe, notice, consider*. ZIEGLER (1791) translated correctly: *auf alle ihre Lebensbahnen blickt er scharf*, comparing Job 34, 21: **וְכָל** **צִדְקָתוֹ** **יִרְאֶה** **||** **וְכָל** **צִדְקָתוֹ** **אֵשׁ** **||** **כִּי** **עֵינָיו** **עַל** **דְּרָכָיו** **אֵשׁ**].
- For the Assy. stem **פֶּלַס** see ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen*, p. 17; DEL., HW 528^a; cf. also post-Biblical and Aramaic **בִּלַּשׁ** *inspect, examine, search*; Syr. **ܦܠܫ** 40 *investigate* &c., which is different from **ܦܠܫ** *to break through* = Assy. **פֶּלַס** (DEL., HW 529; *Beitr. z. Assy.* 1, 177^a s. v. *nīpīšu*): **ܦܠܫ** *perforat* is a genuine Syriac word, but **ܦܠܫ** *perquisivit* (as well as Aram. **ܦܠܫ**) seems to be an Assyrian loan-word. (In SCHULTHESS' *Homonymie Wurzeln* this stem is not discussed.)
- In Is. 26, 7 **תִּפְלֵס** **||** **מַעַלְלֵי** **||** **צִדְקָתוֹ** **||** **וְכָל** **צִדְקָתוֹ** **אֵשׁ** should be rendered: *The 45 way of the just is plain, || Thou watchest the steps of the upright* (**יִשְׂרָאֵל**, which follows **מִיִּשְׁרָאֵל** in **אֵל**, must be substituted for **צִדְקָתוֹ** in the second hemistich; contrast **Ἡ**). **מַפְלָס** **מַעַלְלֵי** **צִדְקָתוֹ** is nearly equivalent to **וְכָל** **צִדְקָתוֹ** **אֵשׁ** *He gives heed to the course of the righteous* in **ψ** 1, 6.
- In Prov. 4, 26 **פֶּלַס** **מַעַלְלֵי** **רִגְלֶךָ** means *Watch the path of thy feet* or *Mind thy 50 steps*, and **תִּפְלֵס** **||** **אֵשׁ** **חַיִּים** **||** **בְּלֵב** **||** **תִּפְלֵס** must be explained in the same way; **אֵשׁ** **||** **לֹא** **||** **תִּפְלֵס** at the end of this verse is an explanatory gloss on **אֵל** **תִּפְלֵס**. For **אֵל** **פֶּלַס** we must read, with the Versions, **לֹא** or **בֵּל**, cf. **Ἡ** ὁδοῦς

- 3 (26) For **א** בְּכֶסֶךְ LAG., DYS. read בְּכָל־מַסְלַחִךְ following **Θ** ἐπὶ πασὼν ὁδῶν σου. This would make the first hemistich too long unless we omit יהיה as dittogram of יהוה (cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 52, l. 52).
- (27) For **א** מִכְעָלָיו, which is somewhat peculiar, TOY reads מִרְעִיךְ from thy neighbor; [OORT, Em., מִמַּבִּיץ, and לְעוֹר for **א** לַעֲשׂוֹת — P. H.] 5
א K^{thib} לְרִיעֶךָ, but Gen. 31, 29; Deut. 28, 32; Mic. 2, 1 support the Q^{rê} לְרִיעֶךָ.
- (28) **א** K^{thib} לְרִיעֶיךָ, plur. to thy neighbors; read, with the Q^{rê}, the sing. לְרִיעֶךָ in agreement with the imp. sing. which follows.
- (30) Instead of **א** K^{thib} הָרֹב read, with the Q^{rê}, תִּרְיֹב; a root רֹב (mediae ו) quarrel 10
 does not occur.
- (31) Instead of the flat **א** תִּבְחַר אֵל choose not read, with HITZ. and GRÄTZ, against DEL. and NOW. but following 24, 19 and **ψ** 37, 1 (7); **Θ** ἀλλ' ἐξήλωσας.
- (34) Instead of **א** לָעֵצִים אִם DYS. reads עִם־לָעֵצִים, following **ψ** 18, 27; the dittography of the ל led to the change of עִם to אִם.
 Read, with the Q^{rê}, וְלָעֵצִים; for miserable or wretched ones (so **א** K^{thib} עֲנִיִּים) 15
 cannot be opposed to the לָעֵצִים in the first hemistich of the verse; it should be those bending humbly before God. Cf. below, p. 49, l. 8 and RAHLFS, עֲנִי und עֲנִי in den Psalmen, Göttingen, 1892.
- (35) WILD. conjectures, following Hos. 4, 7, וְכְבוֹד כְּסִילִים מִזֶּמֶר בְּקִלּוֹן but the glory of 20
 the fools shall be changed into shame; TOY suggests הִרְשָׁן or הִרְשָׁן.
- 4 (3) TOY reads וְיִדְרִי לִפְנֵי אֲבִי וְיִדְרִי — **כי** בֶּן הָיִיתִי יִדְרִי — following **Θ** ἀγαπήμενος.
- (4.5) **א** וְחִיָּה: קָנָה חֲכָמָה קָנָה בִּינָה; so, too, **SC** but not **Θ**. In the first hemistich of v. 5 of **א**, as it now exists, are fragments of v. 7 which originally (see next note) followed v. 5. וְחִיָּה was added at the end of v. 4 to complete the line after the 25
 connection with אֵל תִּשְׁכַּח had been broken.
- (6.7) **א** (and so, too, **SC**) reads v. 6 before v. 7 although the suffixes in v. 6 can only refer to חֲכָמָה and בִּינָה. V. 7 is lacking in **Θ**, yet is not a gloss, as OORT thinks; it had dropped out of the archetype of **א****Θ**, was entered later on the margin, and came in **א** to stand in the wrong place. 30
- (13) For **א** **SC** בְּמוֹסַר **Θ** **SC** בְּמוֹסֵר (so TOY); either can be right.
- (15) For **א** מִרְעָהוּ (so perhaps also **Θ**) **Θ**, followed by **S**, has ἐν ψ ἂν τόπω στρατοπεδεύσωσιν, i. e. according to Jäg., מִרְעָהוּ; according to LAG., מִרְעָהוּ; according to OORT, מִרְעָהוּ; the last is perhaps right. [OORT, Em., מִרְעָהוּ. — P. H.]
- (16) **א** K^{thib} יִכְשִׁילוּ, Q^{rê} יִכְשִׁילוּ; **Θ** (καὶ οὐ) κοιμῶνται = יִשְׁכְּבוּ (LAGARDE), אִם לֹא יִלְנוּ 35
 (BICK.); **Θ** תִּקְלֵא עֲבָרִין presupposes Q^{rê}; **S** יִכְשִׁילוּ, read probably יִכְשִׁילוּ (so rightly PINK.; HEID. re-translates: יִמְשִׁילוּ; but the Hif. can hardly be supported with Job 25, 2). The true reading is obscure; OORT guesses יִשְׁחִיתוּ.
- (18.19) V. 19 must be inserted before v. 18, following HITZ. and DEL. and against **א****Θ****SC**. Otherwise we should have, at least, to strike out the ו before אֵרָא as a 40
 dittogram of the preceding ו.
- (21) Read אֵל יִזְלוּ, or יִזְלוּ, with **S** יִזְלוּ and **Θ** יִזְלוּ, and comparing יִזְלוּ in Jer. 2, 36. **א** יִזְלוּ (in 3, 21 יִזְלוּ) means, according to the usual view, let them not depart! but the usage of the language recognizes only the Nif'al. **Θ** (ὁπῶς μὴ ἐκλείψω-σιν σε αἱ ἐχθραὶ σου = מִיִּזְלוּ מִפְּעִינֶיךָ, in spite of its erroneous view of the mean- 45
 ing of the verse, is a witness for the conjecture יִזְלוּ.
- (23) For **א** מְקַלֵּי (so, too, **Θ**) read, with **Θ****S**, מְקַלֵּי and cf. Deut. 12, 21.
- (26) For פֶּלֶם see below, p. 38, l. 50.
- 5 (2) The first hemistich has probably reached us incomplete; to read, with BICK., 50
 לִשְׁמָרָה for **א** לִשְׁמֹר does not help. **Θ** ἐννοίαν ἀγαθήν, but the adjective seems to be an arbitrary addition. DYS. joins to מוֹמֹת, at the end of the first hemistich, וְדַעַת at the beginning of the second; he then further arbitrarily supplements the

- I [One of the three hemistichs of this verse must be omitted; TOY cancels the first, **אל** תשובו, or rather לתוכחתי שובו, but it seems preferable to eliminate the third, **אוריעה דברי אתכם**, which appears to be an explanatory gloss to the second hemistich **הנה אביעה לכם רוחי**, and it would perhaps be best to transpose the first and second hemistichs, thus reading:— **הנה אביעה לכם רוחי** **אל** תשובו לתוכחתי:— 5
- (26) **אֵד** calamity (cf. v. 27; 6, 15; 13, 15; 24, 22; 27, 10; for 17, 5 see p. 49, l. 16) is identical with **אֵד** flood Gen. 2, 6; Job 36, 27; see Crit. Notes on Genesis, p. 118, l. 3. For **חָק** = צחק see Crit. Notes on Judges, p. 59, l. 6. — P. H.]
- (27) **אל** K^{thib} כשואה, transcriptional error; Q^{rê} כשואה. **אל** בבא עליכם צרה וצוקה + **אל**; so, too, **אל**, yet in **אל** between the first and second 10 hemistichs of the verse in **אל**; apparently the words stood on the margin of the common archetype of **אל** and **אל**.
- (29) BICK. + אלהים (cf. 2, 5) against **אל** **אל** **אל**.
- (30) [For נאץ cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 81, l. 3.]
- (33) **שאנן**, in spite of שאננו Job 3, 18, is not a form קטלל (BARTH, § 143^a) but a form 15 קטלן, like كسلان lazy &c. (BARTH § 206^a), so, too, רענן; the form רעננה in Job 15, 32 is adjective, not verbal; the two hemistichs of the verse must be transposed: — בלא יומו תקלי! וקפתו לא רעננה. — P. H.]
- 2 (7) **נצפן** K^{thib} and so **נצפן**; Q^{rê} and so **נצפן**. [For נצפן to predestinate see WELL- 20 HAUSEN's translation of The Psalms, p. 169, l. 36; cf. below, 13, 22. The stem of תושין is **אסי** (cf. below, p. 40, l. 32) not **ישה**. — P. H.]
- (8) **אל** K^{thib} חסידו, i. e. חסידו; or is it חסידו and so only orthographically different from the Q^{rê} חסידיו with which **אל** agrees? Both readings regard God as the subject of **לנצר** and **ישמר**, that He may guard the paths of judgment and preserve 25 the way of His saints. Yet v. 9 presupposes that we are to regard the saints as subject to **לנצר**. Read, with OORT, חסידו (BICK. חסידו) and for **אל** ישמר (so, too, **אל** ישמר). This is evidently one of the not infrequent cases where the *mater lectionis* was by accident not inserted; **ישמר** then became **ישמר**, which led to the pointing חסידו. [For **לנצר** see below, p. 52, l. 11. For the non-assimilation of the 30 **נ** in **אל** **לנצר** cf. the Assy. Šaf'el ušan'ir (DEL., HW 477^b; Assy. Gr. § 49, b). In Assyrian, antedental *n* is, as a rule, not assimilated in cases where the assimilation would produce ambiguity, e. g. ensu 'goat' in distinction from eszu 'strong,' ensu 'weak' in distinction from esšu (= cdsu, hadšu) 'new' &c. See *Hebraica* 1, 227. V. 8^b should be inserted after 7^a. — P. H.] 35
- (9) TOY thinks the rhythm might be improved by reading **תשמר** thou shalt keep instead of **מישרים**.
- (14) **אל** + רע (so, too, **אל** **אל**; DYS., GRÄTZ רע). This is a surprising pleonasm beside **אל** **אל**; it is evidently repeated from 14^a and is, with OORT, to be struck out.
- (15) Read with DYS., WILD., STRACK, following 10, 9, **אל** **אל** **אל** whose paths 40 are crooked; but the parallel **במעגלותם** ונלולים shows that the sinners are the subject. **אל** and TOY try vainly to help the sense out by passing over the **ב** in **במעגלותם**.
- (17) [For **ברית** see above, p. 33, l. 38. — P. H.] It would perhaps be better to read, with BICK. and TOY, **אל** **אל** **אל** for **אל** **אל** **אל**.
- (18) **אל** **אל**, and so **אל**; this **אל** is evidently intended as predicate to **ביתא** 45 masculine, and if we accent the last syllable (as perfect of **שחה**) the meaning is unsuitable. LAG., OORT, BICK., following **אל** **אל** **אל**. [We might perhaps read: **שחתיתן ביתא**; cf. 22, 14; 23, 27; also Is. 38, 17.]
- (19) For the first hemistich, **כל באיה לא ישובו**, cf. the line in the cuneiform description of Hades (HAUPT, Nimr. Ep. 19, 30): ana bitī ša eribušu lā āqū 'to the house 50 whence no one issues who has once entered it; cf. JASTROW, Religion of Babylon and Assyria (Boston, 1898), p. 566; SCHRADER's KB 6, 1, p. 80, l. 5; p. 188, l. 30. (P. S. — See now PEISER in his OLZ 3, 451). — P. H.]

- I Assy. *mišlāni*, Arabic شطّر, and that the term refers to the form (contrast above, p. 32, l. 49); it means originally neither *parable* nor *proverb* &c. but simply a line of poetry or verse, each stich consisting of two hemistichs. — (According to KÖNIG, *Stilistik* (Bonn, 1900) p. 81, l. 19 מִשְׁלָּ means ἔνθου, *sententia*.)

For cuneiform proverbs see HALÉVY, *Mélanges de critique et d'histoire relatifs aux peuples sémitiques* (Paris, 1883) pp. 326 ff. and JÄGER's paper in *Beitr. z. Assyrl.* 2, 274 ff., esp. p. 281; cf. note 20 to my lecture on *The Book of Ecclesiastes* (Boston, 1894). *Ibid.* n. 23 I have quoted a specimen of an Assyrian מִשְׁלָּ: — *ālu ša kakkašu dannu nakru ina pān abullišu ul ippaṣar*

"A city whose weapon is not strong —

The enemy will not be scattered in front of her gate."

The introductory verses at the beginning of the Book of Proverbs bear a certain resemblance to the opening lines of the Babylonian Nimrod Epic; see *Beitr. z. Assyrl.* 1, 102; MÜRDTER-DELITZSCH, *Geschichte Babyloniens und Assyriens* (Calw, 1891), p. 47; A. JEREMIAS, *Izdubar-Nimrod* (Leipzig, 1891), p. 14. It might be well to state in this connection that it is by no means certain that the ideographic name of the hero of the Babylonian epic is to be read *Gilgamesh* (see *Journal of the Amer. Orient. Soc.*, vol. 16, p. ix). *Gilgamesh* may have been a surname like the appellation of the Babylonian Noah, *Atra-ḫasis* or *Xasis-atra* (see *l. c.*, p. cxi). To read the ideographic name of the hero of the Babylonian epic *Gilgamesh* is about as reasonable as the idea that the name *Richard I.* should be pronounced *Cœur de Lion*. Contrast KB 6, 1, p. 116.

- (8) I have pointed out in the Critical Notes on Chronicles, p. 80, l. 48 that תִּנְיָה is a Babylonian loanword = *tertu*,^a the indication of the divine will from which the sacred oracle is derived, while Aram. אֲרִיָּה and Ethiopic *arit* correspond to the byform of *tertu*: *ārtu*. This *ārtu* has no connection with Heb. אֲוִרִים, as ZIMMERN suggests in his *Beitr. zur babyl. Religion*, part 2 (Leipzig, 1899) p. 91, n. 2; אֲוִרִים, the unfavorable, condemnatory answer of the oracle, is connected with אָרַר to curse just as *ullu*, the cuneiform technical term for the unfavorable answer is akin to אָלַה curse; *ullulu* means in Assyrian *spell-bound* from אָלַל to bind, just as *arāru* means not only to curse but also to bind (DEL., *Heb. Lang.*, p. 53; HW 70^b.138^a), or as חֲבַר denotes both *association* (see below, note on 21, 9) and *enchantment*. The technical name for the favorable answer, Heb. הִבְרִיתָ blamelessness, *acquittal* is, in the cuneiform texts, *annu*, lit. *response*, cf. Heb. עֲנָה (see below, note on 15, 28); a connection with *annū* 'this' and Heb. הֵנָּה (ZIMMERN, *l. c.*, p. 88, n. 4) is not probable. The name of the Babylonian diviners, *barā* (cf. בְּרִית, ZIMMERN, *l. c.* p. 90) is not concealed in הִבְרִיתָ שְׁמִים Is. 47, 13, as ZIMMERN suggests (*l. c.* p. 85, n. 8) but we find it in Is. 44, 25; Jer. 50, 36, where we must read בְּרִים instead of בְּרִים (3 *divini*). See the abstract of my paper on *The Origin of the Mosaic Ceremonial* in No. 145 of the *Johns Hopkins University Circulars* (May, 1900) p. 37^a and my paper on *Babylonian Elements in the Levitic Ritual* in vol. 19 of the *Journal of Biblical Literature* (Boston, 1900) p. 58; cf. Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 60, l. 15.
- (10) אֶל־תִּבָּה, solemnly pronounced, is a full hemistich. TOV, *Comm.*, p. 19, remarks that this clause may be purposely short. Similarly the brevity of the first hemistich in 23, 35^c, מִתִּי אֶקֶץ, is intentional: after מִתִּי אֶקֶץ there is a pause, practically equivalent to our modern dash (—); it is unnecessary to insert, with BICK. and TOV, מִיָּנִי (Gen. 9, 24). For this intentional brevity of certain hemistichs see Crit. Notes on Isaiah, p. 172, l. 1; cf. also Is. 40, 9, where the first hemistich

^a [For the *δ* in תִּנְיָה = Babyl. *tertu* see Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 31, l. 23; p. 58, l. 7; Crit. Notes on Isaiah, p. 88, l. 38. — P. H.]

MÜHLAU, H. F., *De proverborum quae dicuntur Aguri et Lemuelis origine atque indole*, Lipsiae, 1869.

NOW. = W. NOWACK, *Die Sprüche Salomo's* (in *Kurzgefasstes exegetisches Handbuch zum AT*), Leipzig, 1883.

OORT = H. OORT, *Spreuken 1-9*, in *Theol. Tijdschrift*, Leyden, 1885, pp. 5 379ff.

PINK. = H. PINKUSS, *Die syrische Übersetzung der Proverbien textkritisch und in ihrem Verhältnisse zu dem masoretischen Text, den LXX und dem Targum untersucht*; in *ZAT* 14 (1894).

STRACK, *Die Sprüche Salomos*, second edition, Nördlingen, 1899 (in STRACK's 10 and ZÖCKLER's *Kurzgefasster Kommentar zu den Heiligen Schriften des A und NT*).

TOY = C. H. TOY, *A Critical and Exegetical Commentary on The Book of Proverbs*, New York and Edinburgh, 1899, in *The International Critical Com-* 15
mentary.

VOGEL = A. SCHULTENSII *Versio integra Proverbiorum Salomonis et in eadem Commentarius, quem in compendium redegit et observationibus criticis auxit* GEO. JO. LUDOV. VOGEL, Halis, 1768.

WILD. = G. WILDEBOER, *Die Sprüche*, in KARL MARTI's *Kurzer Hand-* 20
Commentar zum AT, Freiburg i. B., 1897 (cf. also WILDEBOER, *De Tijdbepaling van het Boek der Spreuken in Verslagen en Mededeelingen der Koninkl. Akad. van Wetenschappen* (Afd. Letterkunde, 4. Reeks, deel iii) Amsterdam, 1899, pp. 233-255).

25

- I (3) Instead of מִוֶּסֶר הַשֶּׁכֶּל מוֹסֵר הַשֶּׁכֶּל, which is somewhat peculiar, OORT suggests מוֹסֵר הַשֶּׁכֶּל; it is better, however, to read מוֹסֵר וְהַשֶּׁכֶּל, following 21, 16 and Dan. 1, 17.
- (4) [For מוֹסֵר הַשֶּׁכֶּל read מוֹסֵר וְהַשֶּׁכֶּל; cf. ZA 2, 275; NÖLDEKE, *Syr. Gr.*² § 40, E; LAGARDE, *Mittheil.* 3, 29, n. 1; JÄGER, *Beitr. z. Assyrl.* 1, 489. 30
- (6) The Hebrew term מִשְׁלָה does not mean *simile*, *parable*, it refers to poetic lines consisting of two parallel halves or hemistichs; cf. Assyrl. *mišlu* 'half' (Arab. *شطر*), DEL., HW 432^a, and the Arabic term *قصيدة* i. e. *broken in two, divided in the middle*. Like Arabic *شعر* cuneiform poetry is generally arranged in two parallel columns, each line consisting of two hemistichs, as the Song of 35
Moses in Deut. 32 appears in the current editions of ❧; cf. SCHRADER, *Die Höllenfahrt der Istar* (Giessen, 1874) p. 60; HAUPT, *Akkad. Sprache* (Berlin, 1883) p. 25 and pp. xxxv, xxxvi below; ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen* (Leipzig, 1885); *Beitr. zur Kenntniss der Babyl. Religion*, Part I (Leipzig, 1896) p. 53; ZA 8, 121; 10, 1; 11, 86; 12, 382; DELITZSCH, *Das babyl. Welterschöpfungsepos* 40
(Leipzig, 1896), pp. 6 and 60ff., especially pp. 100ff. and pp. 92ff.; GUNKEL, *Schöpfung und Chaos* (Göttingen, 1895) pp. ix and 401 ff.; CHEYNE, *Crit. Notes on Isaiah*, p. 78, l. 24.
- BROWN-DRIVER-BRIGGS' Lex. translates מִשְׁלָה *proverb, parable* but adds in parenthesis: — "of sentences constructed in *parallelism*, usually of Hebrew wisdom, 45
but occasionally of other types;" and TOY states in his *Commentary on Proverbs*, p. 3: — "The Hebrew word מִשְׁלָה (*proverb*) probably signifies *similarity, parallelism* (nearly = *comparison*), and seems to have been used at an early time of all poetry, hardly with reference to the form (parallelism of clauses, clause-rhythm, being the distinctive formal characteristic of old-Semitic poetry), 50
but, probably, with reference to the thought (short distichs made by the juxtaposition of related ideas, originally comparisons with familiar objects." I believe, however, that מִשְׁלָה means originally *equality* or *equal parts* or *halves*,

••• Critical Notes on Proverbs •••

THE PRINCIPAL commentaries and critical notes on the Book of Proverbs are referred to in the present notes under the following abbreviations: —

BAUMG. = A. J. BAUMGARTNER, *Étude critique sur l'état du 5*
texte du livre des Proverbes d'après les principales traductions
anciennes, Leipzig, 1890.

BERTH. = E. BERTHEAU, *Die Sprüche Salomo's* (in *Kurzgefasstes*
Exegetisches Handbuch zum AT), Leipzig, 1847.

BICK. = G. BICKELL, *Kritische Bearbeitung der Proverbien*, in 10
the Vienna Oriental Journal, vol. 5 (1891), pp. 86 ff.

CHAJES = H. P. CHAJES, *Proverbia-Studien zu der sogenannten Salomonischen*
Sammlung C. x-xxii, 16, Berlin, 1899.

DEL. = FRANZ DELITZSCH, *Das Salomonische Spruchbuch*, in KEIL und
DELITZSCH, *Bibl. Commentar über das AT*, Leipzig, 1873. 15

DYS. = JOH. DYSERINCK, *Kritische Scholien bij de vertaling van het boek der*
Spreuken, in *Theol. Tijdschrift*, Leyden, 1883.

EW. = H. EWALD, *Die Dichter des Alten Bundes*, part 2, second edition,
Göttingen, 1867.

FRANK. = W. FRANKENBERG, *Die Sprüche übersetzt und erklärt* in W. NO- 20
WACK's *Handkommentar zum AT*, Göttingen, 1898.

GRÄTZ = H. GRÄTZ, *Exegetische Studien zu den Salomonischen Sprüchen*, in
Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums, 1884, pp. 289 ff.;
337 ff.; 414 ff.; 433 ff. Cf. GRÄTZ's critical notes on Proverbs in the second part
of his *Emendationes*, Breslau, 1893, pp. 30-33 (covers cc. 1-22). 25

HEID. = M. HEIDENHEIM, *Zur Textkritik der Proverbien*, in *Deutsche Viertel-*
jahrsschrift für englisch-theologische Forschung und Kritik, 2 (Gotha, 1865),
pp. 395 ff.; 3 (Zürich, 1867), 51 ff., und 327 ff. (covers cc. 1-9).

HITZ. = F. HITZIG, *Die Sprüche Salomos übersetzt und ausgelegt*, Zürich, 1858.

JÄG. = J. G. JÄGER, *Observationes in Proverbiorum Salomonis versionem 30*
Alexandrinam, Meldorpii et Lipsiae, 1788.

KAMPH. = A. KAMPHAUSEN, *Übersetzung der Sprüche* in KAUTZSCH's AT
(second edition, Freiburg, 1896) pp. 784 ff., with brief critical notes on the text
in the *Beilagen*, pp. 81 ff.

LAG. = P. DE LAGARDE, *Anmerkungen zur griechischen Übersetzung der 35*
Proverbien, Leipzig, 1863.

ה, 31 פן ישתה וישכח מחקק וישנה דין כל בני עני:

6 תנו שכר לאובד ויין למרי נפש:

7 ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר עוד:

8 פתח פיד לאֵלם אל דין כל בני חלוקה:

9 פתח פיד שפט צדק ודין עני ואביון:

5

י אשת חיל מי ימצא ורחק מפנינים מכרה:

11 בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר:

12 גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה:

13 דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה:

14 היתה כאגיות סוחר מפרחק תביא לחמה:

15 טו ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה:

16 זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נמעה כרם:

17 חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועתיה:

18 טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בליל נרה:

19 ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך:

20 כ כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון:

21 לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבש שנים:

22 מרבדים עשתה לה שש וארגמן לבושה:

23 גודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ:

24 סדין עשתה ותמכר וחגור נתנה לכנעני:

כה עז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון:

25 פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה:

27 צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל:

ויהללה בעלה: ויהללה על קלנה:

ואת עלית על קלנה: אשה יראת יהוה היא תתהלל:

31 תנו לה מפרי ידיה ויהללנה בשערים מעשיה:

30

(א) טו, 31 וחק לנערתי

	ומצאתו לא רחץ: ועפעפיו ינשאו: ומאכלות מתלעתיו ואכיונים מאדם:	30,12 דור מהור בעיניו 13 דור מה רמו עיניו 14 דור חרבות שניו לאכל עניים מארץ
5	הב הב	טו לעלוקה שתי בנות
	ארבע לא אמרו הון: * * * * *	שלוש הנה לא תשבענה 16 שאול * * * * *
10	ואש לא אמרה הון:	ארץ לא שבעה מים
	ותבו ליקחת אם ויאכלוק בני נשר:	17 עין תלעג לאב יקרוק ערבי נחל
15	וארבעה לא ידעתים: דרך נחש עלי צור ודרך גבר בעלמה:	18 שלשה המה נפלאו ממני 19 דרך הנשר בשמים דרך אגיה בלב ים
20	ותחת ארבע לא תוכל שאת: ונבל כי ישבע לחם: ושפחה כי תירש גברתה:	21 תחת שלוש רגזה ארץ 22 תחת עבד כי ימלוק 23 תחת שנואה כי תבעל
	והמה חכמים מחפמים: ויכינו בקיץ לחמם: וישימו בסלע ביתם: ויצא חצץ בלו:	24 ארבעה הם קטני ארץ כה הגמלים עם לא עו 26 שפנים עם לא עצום 27 מלך אין לארצה 28 שםמית בידים תתפש
25	וארבעה מטבי לכת: ולא ישוב מפני כל: ומלך	29 שלשה המה מיטבי צער ל ליש גבור בבקמה 31 זורזיר מתנים או תיש
30	ואם זמות יד לפה: ומיץ אף יוציא דם:	32 אם גבלת בהתנשא 33 כי מיץ חלב יוציא חמאה
35		

31,א דברי למואל מלך משא אשר יסרתנו אמו:

40	בכורי אמר אלך- ומה בר נדרי: ודרכיך למחחות מלכין: ולרוונים * * * * * אשר שבר:	2 מה ברי מה למואל ומה בר בטני 3 אל תתן לנשים חילך 4 אל למלכים שתז יין
----	---	--

(א) 30,16 עצר (ב) 30, כן דרך אשה מנאפת אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און:

(ג) 31,4 אל למלכים למואל (ד) 33 ומיץ אפים יוציא ריב

- 29,8 אנשי לצון יפיתו קריה
9 איש חכם נשפט את איש אויל
י אנשי דמים ישנאו תם
11 כל רוחו יוציא כסיל
- 5 כל משרתיו רשעים:
מאיר עיני שניהם יהוה:
כסאו לעד יבון:
ונער משלח מביש אמו:
10 וצדיקים במפקלתם יראו:
ויתן מעדנים לנפשך:
- ושמר תורה אשרהו:
15 כי יבין ואין מענה:
תקוה לבסיל ממנו:
ואחריתו יהיה מידון:
ובעל חמה רב פשע:
ושפל רוח יתמך כבוד:
אלה ישמע ולא יגיד:
20 ובוטח ביהוה ישגב:
ומיהוה משפט איש:
ותועבת רשע ישר דרך:
- 12 משל מקשיב על דבר שקר
13 רש ואיש תככים נפגשו
14 מלך שופט באמת דלים
15 שבט ותוכחת יתן חכמה
16 ברבות רשעים ירבה פשע
17 יסר בנך ויניחך
- 18 באין חזון יפרע עם
19 בדברים לא יסר עבד
כ חזית איש אין בדבריו
21 מפנק מער עבדו
22 איש אף יגרה מדון
23 גאות אדם תשפילנו
24 חולק עם נגב שונא נפשו
כה תרדת אדם יתן מוקש
26 רבים מבקשים פני מושל
27 תועבת צדיקים איש עול

25

דברי אנור בן יקה המושא

- 30,א נאם הגבר לאיתי אל
2 כי בער אנכי מאיש
3 ולא למדת חכמה
4 מי עלה שמים וירד
מי צר מים בשמלה
מה שמו
ה כל אמרת אלוה צרופה
6 אל תוסף על דבריו
- 7 שמים שאלתי מאתך
8 שוא ודבר כוב הרחק ממני
9 פן אשבע וכחשתי
ופן אנרש וגנבתי
- אל תמנע ממני בטרם אמות:
ראש ועשר אל תתן לי:^ב
ואמרתי מי יהוה
40 ותפשתי שם אלהי:
פן יקללך ואשמת:
ואת אמו לא יקרך:
- י אל תלשן עבד אל אדניו
11 דור אביו יקלל

—*—*—*—

- 27,24 כי לא לעולם חסן
כה נלזה חציר ונראה דשא
26 כבשים ללבושך
27 וְיִי חֵלֶב עֵינַי לְלַחֲמְךָ^א
- 28,א נסו ואין רדף רשע[ים]:
2 בפשע ארץ ירבים שריה
3 גבר רשע- ועשק דלים
4 עובי תורה יהללו רשע
ה אנשי רע לא יבינו משפט
6 טוב רש הולך בתמו
7 נוצר תורה בן מבין
8 מרבה הונו בנשך יב-תרבות
9 מסור אנו משמע תורה
י משנה ישרים בדרך רע
11 חכם בעיניו איש עשיר
12 בעלי צדיקים רבה תפארת
13 מכסה פשעיו לא יצליח
14 אשרי אדם מפרד תמיד
טו ארי נחם ולב שוקק
16 יגידו חסר תבונות רב
[מעשקות]
- 17 אדם עשק בדם נפש
18 הולך תמים יושע
19 עבד אדמתו ישבע לחם
כ איש אמונות רב ברכות
- 21 הכר פנים לא טוב
22 נבהל להון איש רע עין
23 מוכיח אדם [] חן ימצא
24 נוול אביו^ה ואמר אין פשע
כה רחב נפש יגרה מדון
26 בוטח בלבו הוא כסיל
27 נותן לרש אין מחסור
28 בקום רשעים יסתר אדם
- 29,א איש תוכחות מקשה ערף
2 ברבות צדיקים ישמח העם
3 איש אהב חכמה ישמח אביו
4 מלך במשפט יעמיד ארץ
ה גבר מחליק על רעהו
6 בפשע איש רע מוקש
7 ידע צדיק דין דלים
- וא-י . . לדור דור:
ונאספו עשבות הרים:
ומחיר שרה עתודים:
ותמים לנערותיך:
- 5 וצדיק [] ככפיר יבטח:
ובאדם ידע כן יאריך:
מטר סחף ואין לחם:
ושמרי תורה יתגרו בם:
10 ומבקשי יהוה יבינו כל:
מעקש דרכים והוא עשיר:
ורעה זוללים יכלים אביו:
לחונן דלים יקבצנו:
גם תפלתו תועבה:
15 בשחותו הוא יפול:
ודל מבין יחקרנו:
ובקום רשעים יתפש אדם:
ומודה ועזב ירחם:
ומקשה לבו יפול ברעה:
20 מושל רשע על עם דל:
שנא^ה קצע יאריך ימים:
- עד בור ינום אל יתמכו בו:
ונעקש דרכים יפול ב-שחת:
25 ומרדף ריקים ישבע ריש:
ואין להעשיר לא ינקה:
- ועל פת לחם יפשע גבר:
ולא ידע כי חסר יאנו:
30 ממחליק לשון [אתרי-]:
חבר הוא לאיש משחית:
ובטח על יהוה ידשן:
והולך בחכמה הוא ימלט:
ומעלים עיניו רב מארות:
35 ובאדם ירבו צדיקים:
- פתע ישבר ואין מרפא:
ובמשל רשע יאנח עם:
ורעה זונות יאבד הון:
40 ואיש תרומות ירסנה:
רשת פורש על פעמיו:
וצדיק ירויץ ושמח:
רשע לא יבין דעת:

—מְשָׁלִי—

	נלאה להשיבה אל פיו: משבעה משיבי מעם: מתעביר על ריב לא לו:	טו, 26 טמן עצל ידו בצלחת 16 חכם עצל בעיניו 17 מחזיק באוזניו כלב עבר
5	הירד וקים יחזים: ואמר הלא משחק אני:	18 כמתלקלה [במות] 19 כן איש רמה את רעהו
10	ובאין נרגן ישחק מדון: ואיש מדנים לחרתר ריב: והם ירדו חדרי בטן: שפתים תלקים ולב רע: ובקרבו ישית מרמה: כי שבע תועבות בלבו:	כ באפס עצים תכבה אש 21 פחם לנחלים ועצים לאש 22 דברי נרגן כמתלהמים 23 כסף וסוניה מנפה על חרש 24 בשפתיו ינכר שונא כה כי יחנן קולו אל תאמן בו
15	תגלה רעתו בקהל: וגלל אבן אליו תשוב: ופה חלק יעשה מדה: כי לא תדע מה ילד יום: נכרי ואל שפתיך: וכעס אויל כבד משניהם: ומי יעמד לפני קנאה: מאהבה מסתרת: מגדבית נשוקות שונא: ונפש רעבה כל מר מתוק: כן איש נודד ממקומו: וימתקרהה מעצת נפש: ובית אח תבוא ביום אירך מאח רחוק:	26 מ-כסה שגאה במשאון 27 פרה שחת בה יפול 28 לשון שקר ישנא דכו א, 27 אל תתהלל ביום מחר 2 יהלך זר ולא פך 3 כבד אבן וגמל החול 4 אכוריות חמה ושמך אף ה טובה תוכחת מגלה 6 נאמנים פצעי אוהב 7 נפש שבעה תבוס נפת 8 כצפור נודדת מן קנה 9 שמן וקמח ישמח לב רעד ורע אביד אל תעזב טוב שכן קרוב
30	ואשיבה חרפי דבר: פתאים עברו נענשו: ובעד נכרים חבלהו: קללה מחשב לו: ואשת מדנים נשוקתה: ואיש יתיד פני רעהו: ושמר אדניו יכבד *: כן לב האדם לאדם: ועיני האדם לא תשבענה: ואיש לפי מהללו: לא תסור ב-אגלתו: שית לבך לעדרים:	11 חכם בני ושמח לבי 12 ערום ראה רעה נסתר 13 קח בגדו כי ערב זר [השפים] 14 מדרך רעהו בקול גדול בפקר טו דלף מורד ביום סגריר 16 17 ברול בברול יתיד 18 נצר תאנה יאכל פריה 19 כ... הפנים לפנים כ שאול ואבדה לא תשבענה 21 מדרך לכסף וכוזר לזהב 22 אם תכתוש את האויל בתוך [הריפות יבעלי] 23 ידע מדע פני צאנך

	פן * * * * *	25,8 אל תצא לרֵב מֵהָרַ
	בהכלים אתך רֵעֶךָ:	מֵהָ תַעֲשֶׂה בִּאֲחֵרִיתָהּ
	וסוד אַחֵר אל תִּגְלֵל:	9 רִיבֶךָ רֵיב אֶת רֵעֶךָ
5	וּדְבַתְךָ לֹא תִשׁוּב:	י פֶן יִחְסֹדֶיךָ שִׁמְעָה
	דְּבַר דְּבַר עַל יִאֲפִנוּי:	11 תִּפְּחוּי וְהֵב בִּמְשָׁפִיּוֹת כֶּסֶף
	שִׁיחֲכֶם עַל אֹן שִׁמְעַת:	12 נֹזֶם וְהֵב וּחְלִי כְתָם
	צִיר נֶאֱמָן לִשְׁלֹחִיו:	13 כְּצֶנֶת שֶׁלֶג בְּיוֹם קִצִּיר
10	אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שִׁקְרֵהוּ:	14 נְשִׁיאִים וְרוּחַ וּנְשָׁם אֵין
	וּלְשׁוֹן רַבָּה תִּשְׁבֵּר גֵּרִם:	15 בֶּאֱדָרְךָ אִפְּיִם יִפְתָּה קִצִּין
	פֶּן תִּשְׁבַּעְנָהּ וְהִקְאִתָּהּ:	16 דְּבַשׁ מִצֵּאתָ אֶכְלֵ דֶּיֶךָ
	פֶּן יִשְׁבַּעַךְ וּשְׁנֵאֲךָ:	17 הִקְרֵר רִגְלֶךָ מִבֵּית רֵעֶךָ
	אִישׁ עֲנֵה בִרְעֻהָ עֲדָה שִׁקְרֵהוּ:	18 מִפִּיֶךָ וְחֵרֵב וְחִץ שִׁנּוֹן
15	וְשִׁיר בְּיוֹם צָרָה: ^(β)	19 שֶׁן יִקְרַעַהּ וּרְגֵל מִיָּדָהּ
	וְשִׁיר בְּשִׁירִים עַל לֵב רַע:	כ * * * חֲמִין עַל יָתֵרֵהּ
	וְאִם צִמָּה הִשְׁקֵהוּ: ^(γ)	21 אִם רַעֲב שְׁנֵאֲךָ הִאֲכִילֵהוּ: ^(δ)
	וְיִהְיֶה יִשְׁלֵם לָךְ:	22 כִּי נִחְלִים אַתָּה חֲתָה עַל רֵאשׁוֹ
20	וּפְנִים נֹעֲמִים לְשׁוֹן סֹתֵר:	23 רוּחַ צִפּוֹן תִּחְוֹלֵל נִשָּׁם
	מֵאֲשֶׁת מִדִּיּוֹנִים וּבֵית חֶבֶר:	24 מִטָּה שֹׁבֵת עַל פֶּתַח נֶגֶד
	וּשְׁמוּעָה מִזִּבְחֵי מִרְיָם:	25 כֹּה מִיָּם קְרִים עַל נֶפֶשׁ עֵינֶיהָ
	צִדִּיק מִמֶּה לִּפְנֵי רֵשָׁע:	26 מִעֵין נִרְפֵּשׁ וּמִקּוֹר מִשְׁחַת
	וְחֹקֵר יִכְבְּדֵם כְּבוֹד:	27 אֶכְלֵ דְבַשׁ הֶרְבּוֹת לֹא מִטָּה
25	אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מַעֲזָר לְרוּחוֹ:	28 עֵיר פְּרוּצָה אֵין חֹמֶה
	כֵּן לֹא נִאֲוָה לְכַסִּיל כְּבוֹד:	29 אֶכְלֵ דְבַשׁ בְּקִיץ וּכְמִטָּה בְּקִצִּין
	כֵּן קָלַת חֲנָם לֹא תִבָּא:	30 כְּצִפּוֹר לְנוֹד כְּדִרְזֵר לְעוֹף
	וְשֹׁבֵת לִגְוֹ כְּסִילִים:	31 שׁוֹט לְסוֹם מִתֵּן לְחִמּוֹר
30	פֶּן תִּשְׁוֶה לוֹ גַּם אַתָּה:	32 אֶל תִּעַן כְּסִיל בְּאֲזֵלוֹ
	פֶּן יִהְיֶה חֲכָם בְּעֵינֶיךָ:	33 עֵנָה כְּסִיל בְּאֲזֵלוֹ
	שִׁלַּח דְּבָרִים בִּיד כְּסִיל:	34 חֲמִס שֶׁתָּה
	וּמִשְׁלַח בְּפִי כְּסִילִים:	35 דְּלִיּוֹ שִׁקִּים מִפֶּסֶח
35	כֵּן נֹתֵן לְכַסִּיל כְּבוֹד:	36 כְּצִיֹּר אֵבֶן בְּמִרְגָּמָה
	וּמִשְׁלַח בְּפִי כְּסִילִים:	37 חוֹחַ עֹלָה בִּיד שֹׁפָר
	וְשֹׁכֵר כְּסִיל וְשֹׁכֵר: ^(δ)	38 רֵב מִחֻלָּל כָּל [עֹבְרִים]
	כְּסִיל שׁוֹנֶה בְּאֲזֵלוֹ:	39 כְּכֹלֵב שֹׁב עַל קָאוֹ
	תִּקְוָה לְכַסִּיל מִמֶּנּוּ:	40 רֵאִיתָ אִישׁ חֲכָם בְּעֵינֶיךָ
40	אֲרִי בֵין הֶרְחָבוֹת:	41 אִמֵּר עֲצֵל שֶׁחַל בְּדֶרֶךְ
	וְעֲצֵל עַל מִטָּתוֹ:	42 הִדְלֵת תִּסּוּב עַל צִירָה

19 (β) מִבְּשֵׁחַ

(γ) מִים

Prov.

(δ) 21 לֶחֶם

(α) 25,13 וּנְפֵשׁ אֲדִינִי וְשִׁיב

(γ) 25,13 מִעֵדָה בְּנֵד בְּיוֹם קָרָה

24,21 וְרָא אֶת יְהוָה בְּנֵי וּמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אֶל תִּתְעַרֵּב:
22 כִּי פִתְאֵם יָקוּם אִידֵם וּפִיד שְׁנָיִם מִי יוֹדַע:

5

גַּם אֱלֹהִים לַחֲכָמִים

- 23 תִּכְפֹּר פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט * * * בַּל טוֹב:
24 אָמַר לְרָשָׁע צְדִיק אֵתָּה וְעַמְּהוּ יוֹעֲמוּהוּ לְאֵמִים:
כֹּה וּלְמוֹכִיחִים יִנָּעַם וְעַלֵּיהֶם תִּבּוֹא בְּרַכַּת טוֹב:
26 שִׁפְתֵּי יֵשֶׁק מְשִׁיב יָדְכֵרִים נִלְחִים:
27 תֵּכֵן בַּחוּץ מֵלֹאכֶתֶךָ וְעֵתְדָה בַּשֹּׁדָה לְךָ
אֲחֵר * * * * * וּבִנְיַת בֵּיתְךָ:
28 אֶל תְּהִי עֵד חָנָם בְּרַעַךְ וְיִהְיֶינָה שִׁפְתֶּיךָ:
29 אֶל תֹּאמַר כֹּאשֶׁר עָשָׂה לִי כֵן אַעֲשֶׂה לוֹ:
ל עַל שָׂדֶה אִישׁ עֲצַל עֲבַרְתִּי וְעַל כְּרֵם אִדָּם חָסַר לִבִּי:
31 וְהִנֵּה עֹלָה כָּלֹ קְמוֹשִׁינִים וְנָדַר אֲבָנִיו נִהְרָסָה:
32 וְאֶחָזָה אֲנֹכִי אֲשִׁית לִפְנֵי רֵאִיתִי לִקְחֹתִי מוֹסֵר:
33 מַעֲט שָׁנוֹת מַעֲט תְּנוּמוֹת מַעֲט תִּבְקַע יָדַי לְשֹׁכֵב:
34 וּבֹא כִּי־מֶלֶךְ רִישָׁךְ וּמַחֲסֹר־ךָ כֹּאִישׁ מִגֵּן:

30

25,א גַּם אֱלֹהִים מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעֱתִיקוּ אֲנָשֵׁי חֹזְקִיה מֶלֶךְ יִהּוּדָה:

- 2 כִּבְדּוֹ אֱלֹהִים הִקְטִיר דְּבַר וּכְבֹד מַלְכִּים חָקַר דְּבַר:
3 שָׁמַיִם לְרוֹם וָאָרֶץ לַעֲמֹק וּלִב מַלְכִּים אֵין חָקַר:
4 הִגְזוּ סִיגִים מִכֶּסֶף וְיִצְאָ לְצַרְף כְּלִי:
ה הִגְזוּ רֶשַׁע לִפְנֵי מֶלֶךְ וַיִּכּוֹן בַּצֶּדֶק כִּסְאוֹ:
6 אֶל תִּתְהַדֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדִלִים אֶל תַּעֲמֹד:
7 כִּי טוֹב אָמַר לְךָ עֹלָה הִנֵּה מִהַשְׁפִּילְךָ לִפְנֵי נְדִיבִי:

(ז) 25,7 אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ

(ח) 31 קָסוּ פָּנָיו חָרְלִים

(ט) 24,29 אֲשִׁיב לְאִישׁ כַּפְעָלוֹ

	ועיניך דרכי תרצינה: ובאר צרה נכריה: ובוגדים באדם תוסף:	23,26 תנה בני לבך לי 27 כי שוחה עמקה זריה 28 אף היא כחתף תארב
5	למי ימדוֹנים למי שיה למי חלילות עינים: לבאים לחקור ממסך: כי יתן בכי־ם עינוֹ: אחריתו כנחש ישך׃	29 למי אוי למי ואבוי למי פצעים חנם ל מאתרים על היין 31 אל תרא יין כי יתאדם 32 יתהלך במישרים 33 עיניך יראו זרות 34 והיית כשוכב בלב ים לה הפוני כל חליתי מתי אקיץ
10	ולבך ידבר תהפכות: וכשכב בראש וחקֶל: הלמוני כל ידעתי אוסף אבקשנו עוד:	
15	ואל תתאן להיות אתם: ועמל שפתיהם תדברנה:	24, א אל תקנא באנשי רעה 2 כי שד יהנה לבם
	ובתבונה יתכונן: כל הון יקר ונעים:	3 בחכמה יבנה בית 4 ובדעת חדרים ימלאו
20	ואיש דעת י־א־מִץ כח: ותשועה ברב יועץ: בשער לא יפתח פיהו: לו בעל מזמות יקראו: ותועבת לאדם לץ:	ה גבר חכם י * * * * * 6 כי בתחבולות תעשה לך מלחמה 7 וראמות לאויל חכמות 8 מחשב להרע 9 זפת או־ל חטאת
25	ביום צרה צר כחכה: וממים להרג אם תחשוד: הלא תכן לפות הוא יבין והשיב לאדם כפעלו:	י * * * * * התרפית 11 הצל לקחים למות 12 כי תאמר הן לא ידענו זה ונצר נפשך הוא ידע
	ונפת מתוק על חפך: חכמה לנפשך ^ב :	13 אכל בני דבש כי טוב 14 כן ידעה * * * * *
35	אל תשדד רבצו: ורשעים יפשלו ברעה:	טו אל תארב ורשע לנזה צדיק 16 כי שבע יפול צדיק וקם
	ובפשלו אל יגל לבך: והשיב מעליו אפו:	17 בנפל אויב־ך אל תשמת 18 פן יראה יהוה ורע בעיניו
40	אל תקנא ברשעים: גר רשעים ידעך:	19 אל תתחר במרעים כ כי לא תהיה אחרית לרע

- 22,26 אל תהי בתקעי כף
27 אם אין לך לשלם
- 28 אל תסג גבול עולם
אשר עשו אבותיך:
- 29 חזית איש מהיר במלאכתו
בל יתעב לפני חשפים:
- 23,26 א כי תשב ללחום את מושל
2 ושמת שפין בלעד
- א אל תינע להעשיר
ה זכי יעשד יעשה לו כנפים
- 4
ה זכי יעשד יעשה לו כנפים
- 6 אל תלחם את לחם רע עין
7 כי
- אכול ושתה יאמר לך
פתך אכלת תקיאנה
- 3b,8a
- 9 באוני כסיל אל תדבר
כי יבז לשכל מליך^(*):
- י אל תסג גבול לא למנה
11 כי גאלם חזק
- 12 הביאה למוסר לבך
ואזנך לאמרי דעת:
- 13 אל תמגע מנער מוסר
14 אתה בשבט תכנו
- 15 כי תכנו בשבט לא ימות
ונפשו משאול תציל:
- 16 בני אם חכם לבך
17 ותעלזנה כליותי
- 17 אל יקנא לבך בחטאים
18 כי אם תצרנה יש אחרית
- 19 שמע אתה בני וחכם
כ אל תהי בסבאי יין
- 21 כי סבא וזולל יציש
- 22 שמע לאביך זה ילדך
23 אמת קנה ואל תמכר
- כה ישמח אביך ואמך
24 נגיל יגיל אבי צדיק
- 25 ואל תבז כי זקנה אמך
חכמה ומוסר ובינה
ותגל יולדתך:
26 יולד חכם ישמח בו:

(י) ה. 23. התעוּף עיניך בו ואיננו

(ז) 8^b ושחף דבריך הנעימים

(ב) 29 לפני מלכים יתעב

(א) 22,27 למה

(ד) 23,3^a אל תתאן למטעמותיו

- 21, ל, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד יהוה: 31
סוס מוכן ליום מלחמה וליהוה התשועה:
- 22, א, נבחר שם מעשר רב 2
עשיר ורש נפגשו מכסף ומוזהב חן טוב: 5
עשה קלם יהוה: עשיר ונענשו:
- 3 ערום ראה רעה וינסתר 4
עקב ענה יראת יהוה 5
ה יצנים פחים בדרך עקש 10
שומר נפשו ירחק מהם: שבת דין וקלון:
- 6 חנך לנער על פי דרכו 7
עשיר ברשים ימשול 8
זורע עולה יקצור זון 9
טוב עין הוא יברך 15
כי נתן מלחמו לדל: שפתי ידועה מלך: 20
ויסלף דברי בנר: * * * * *
- 11 אהב יהוה סהור לב 12
עני יהוה נצרו דעת חן * * * * *
13 אמר עצל ארי בחוץ בתוך רחבות ארצת: זעום יהוה יפול שם: 25
שבת מוסר ירחיקה מזנו: נתן לעשיר אך למחסור: 16
עשק דל להרבות לו שוחה עמקה פי ורות: 14
טו אגלת קשורה בלב נער 15
16 עשק דל להרבות לו
- 30 17 לאמרת־י הט אונך ולפך תשית לדעת־י
18 כי תשמרם בבטן כי נעימים־י
19 להיות ביהוה מבטחך יכנו יחדן על שפתיך: 35
הודעת־י היום־י אף את־מול כתבתי לך
21 להודיעך קשקש אמרי אמת להשיב אמרים אמת לש א לך: 21
ש לשום במעצות ודעת: 21
להשיב אמרים אמת לש א לך: 21
- 40 22 אל תגול דל כי דל הוא 23
כי יהוה יריב ריבם ואל תרכא עני בשער: 40
ועקב את עקביהם נפש: 40
24 אל תתרע את בעל אף 25
כה פן תאלף ארחתי־י ואת איש חמות לא תבוא: 24
ולקחת מוקש לנפשך: 25

- א, 21 פלגי מים לב מלך ביד יהוה
 2 כל דרך איש ישר בעיניו
 3 עשה צדקה ומשפט
 4 רום עינים ורחב לב
 5 יגרי רשעים חטאת:
 ה מחשבות חרוץ אך למותר
 וכל אין אך למחסור:
 6 פעל אצרות בלשון שקר
 7 שר רשעים יגורם
 8 הפקפק דרך איש יזור:
 9 טוב לשבת על פנת נג
 י נפש רשע אנתה רע
 11 בענש לץ יחכם פתי
 12 משכיל צדיק לבית רשע
 13 אטם אזנו מנעקת דל
 14 מתן בפתר יכפה אף
 15 ובהשכיל לחכם יקח דעת:
 16 משלף רשעים לרע:
 17 גם הוא יקרא ולא יענה:
 20 ושחד בחק חמה עזה:
 18 שומחה לצדיק עשות משפט
 19 אדם תועה מדרך השכל
 20 ומתהה לפעלי און:
 21 בקהל רפאים ינוח:
 22 איש מחסור אהב שמחה
 23 פטר לצדיק רשע
 24 טוב שבת בארץ מדבר
 25 כ אוצר נחמד בניה חכם
 26 לרף צדקה וחסד
 27 אהב יין ושמן לא יעשיר:
 28 ותחת ישרים בוגד:
 29 מאשת מדנים וכעס:
 30 וכסיל אדם יבלענו:
 31 ימצא חיים ב- וכבוד:
 32 וירד עז מבטחה:
 33 שמר מצרות נפשו:
 34 עושה בעברת ודון:
 35 כי מאנו ידיו לעשות:
 36 וצדיק יתן ולא יחשך:
 37 זכר רשעים תועבת יהוה
 38 עד כזבים יאבד
 39 העז איש רשע בפניו
 40 אף כי בזמה יביאנו:

 וישר הוא יכין דרכו:

- א, 20 לֵץ הֵינִי הֵמָּה שָׂכָר וְכָל שְׁנָה בּוֹ לֹא יִחַכֶּם:
- 2 נָהָם כַּכְּפִיר אֵימַת מֶלֶךְ מִתְעַבְּרוּ חוּמָא נִפְשׁוּ:
- 3 כְּבוֹד לְאִישׁ שֶׁבֶת מְרִיב וְכָל אוֹיֵל יִתְגַּלֵּעַ:
- 4 מִתְרַף עֵצֶל לֹא יִחְרַשׁ יוֹ-שָׁאֵל בְּקִצִּיר וְאִין:
- ה מִיָּם עִמָּקִים עֲצָה בִּלְבֹב אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֶנָּה:
- 6 רַב אָדָם יִקְרֵא אִישׁ חֶסֶד- וְאִישׁ אֲמוּנִים מִי יִמְצֹא:
- 7 מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ צָדִיק אֲשֶׁרִי בְּנֵיו אַחֲרָיו:
- 8 מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף דִּין מְזַרֵּה בְּעֵינָיו כָּל רֵעַ:
- 9 מִי יֹאמֶר זָפִיתִי לְבִי מִהֲרָתִי מִחֲטָאתִי:
- י אֲבֵן וְאֲבֵן אֵיפָה וְאֵיפָה תוֹעֵבֶת יִהְיֶה גַם שְׁנֵיהֶם:
- 11 גַם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֵּר נֶעֱרַם אִם זָךְ וְאִם יִשְׂרָאֵל-דְּרָכָיו:
- 12 אֲזִין שְׁמַעַת וְעֵין רֹאֶה יִהְיֶה עֹשֶׂה גַם שְׁנֵיהֶם:
- 13 אֵל תֹּאחֲבֵשׁ שְׁנָה פֶּן תִּזְרַשׁ פֶּקֶד עֵינֶיךָ שִׁבְעָה לֶחֶם:
- 14 רַע רַע יֹאמֶר הַקּוֹנֶה וְאוֹל לֹא אוֹ יִתְהַלֵּל:
- 15 יֵשׁ זֶהָב וְרַב פְּנִינִים וְכָלִי יִקְרֶה שְׁפָתַי דַּעַת:
- 16 לֶקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זֶרַע וּבַעֲדֵי נִכְרֵי־חַיִּים חִבְּלָהּ:
- 17 עָרַב לְאִישׁ לֶחֶם שֶׁקֶר וְאַחֲרֵי יִמְלֹא פִּיהוּ חֶזֶץ:
- 18 מִחֲשָׁבוֹת בְּעֲצָה תִּפְּוֹן וּבִתְחַבְּלוֹת עֹשֶׂה מִלְחָמָה:
- 19 גּוֹלָה סוֹד הוֹלֵךְ רֵכִיל וּלְפָתָה שְׁפָתָיו לֹא תִתְעַרֵּב:
- כ מִקְלָל אָבִיו וְאָמוֹ יִדְעֵךְ נָרוּ יִבְּאִישׁוֹן חֶשֶׁךְ:
- 21 נִחְלָה מִבְּהֵמָה לֹת בְּרֵאשׁוֹנָה וְאַחֲרֵיתָהּ לֹא תִבְרָךְ:
- 22 אֵל תֹּאמַר אֲשַׁלְמָה רַע קִנְיָה לִיהוָה וַיִּשַׁע לָךְ:
- 23 תוֹעֵבֶת יִהְיֶה אֲבֵן וְאֲבֵן וּמֵאֲזִנֵּי מִרְמָה לֹא מוֹב:
- 24 מִיִּהְיֶה מְצַעְדֵי גִבּוֹר וְאָדָם מִהַ יִּבִּין דְּרָכָיו:
- כה מִשׁוֹקֵשׁ אָדָם יִלַּע קֹדֶשׁ וְאַחֲרֵי נְדָרִים לְבָקֶר:
- 26 מְזַרֵּה רְשָׁעִים מֶלֶךְ חָכָם וַיִּשָּׁב עֲלֵיהֶם אוֹפֵן:
- 27 גֵּר יִהְיֶה נִשְׁמַת אָדָם חָפֵשׁ כָּל חֲדָרֵי בָטָן:
- 28 חֶסֶד וְאֵמֶת יַצְרוּ מֶלֶךְ וְסֹעֵד בְּחֶסֶד כֶּסֶף:
- 29 תִּפְאָרֶת בְּחֹרִים כָּחֶם וְהִדָּר זִקְנִים שִׁיבָה:
- ל חֲבָרוֹת פָּצַע תִּמְרִיקִי בָרַע וּמִפּוֹת חֲדָרֵי בָטָן:

- א, 19 טוב רש הולך בתמו מעקש דרכיו והוא עש-י-ר:
 2 גם בלא דעת נפש לא טוב ואין ברגלים חוטא:
 3 אגלת אדם תסלף דרכו ועל יהוה יזעף לבו:
 4 הון יסיף נעים רבים ודל מרעהו יפרד:
- 5
 ה עד שקרים לא ינקה ויפית כזבים לא ימלט:
 6 רבים יחלו פני נדיב וכל הרע לאיש מתן:
 7 כל אחי רש שנאהו אף כי מרעהו רחקו ממנו:
- 10
 * * * * *
 8 קנה לב אהב נפשו מדרך אמרים ולא המה:
 9 עד שקרים לא ינקה שמר תבונה לימצא טוב:
 ויפית כזבים יאבד:
- י לא נאנה לכסיל תענוג אף כי לעבד משל בשרים:
 11 שכל אדם האריך אפו ותפארתו עבר על פשע:
- 15
 12 נהם ככפיר זעף מלך וכטל על עשב רצונו:
 13 הוה לאביו בן כסיל ודלף טרד מדיני אשה:
 14 בית והון נחלת אבות ומיהוה אשה משכלת:
- 20
 טו עצלה תפיל תרדמה ונפש רמיה תרעב:
 16 שמר מצוה שמר נפשו יב-זה דרכיו י-מית:
 17 מלך יהוה חונן דל וגמלו ישלם לו:
- 25
 18 יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך:
 19 נדל חמה נשא ענש כי אם תציל ועוד תוסף:
- 30
 כ שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך:
 21 רבות מחשבות בלב איש ועצת יהוה היא תקום:
- 35
 22 תאיות אדם חסדו וטוב רש מאיש כזב:
 23 יראת יהוה לחיים ושבע ילין בל יפקד רע:
- 40
 24 טמן עצל ידו בצלחת גם אל פיהו לא ישיבנה:
 25 כה לץ תפה ופתי יערם והוכיח לנכון יבין דעת:
 26 משדד אב יברית אם בן מביש ומחפיר:
 27 חדל בני לשמע מוסר לשנות קאמרי דעת:
 28 עד בליעל יליץ משפט ופי רשעים יבליע און:
 29 נכוננו ללצים שיבטים ומהלמות לגו כסילים:

- 17,24 את פני מבין חכמה
כה כעס לאביו בן כסיל
ועיני כסיל בקצה ארץ:
וממר ליולדתו:
- 26 גם ענוש לצדיק לא טוב
להפות גדיבים עלי יתיר:
- 27 חושך אמריו יודע דעת
28 גם אויל מחריש חכם יחשב
וקר רוח איש תבונה:
אטם שפתיו נבון:
- 18,א לתאוה יבקש נפרד
2 לא יחפץ כסיל בתבונה
בכל תושיה יתנלע:
כי אם בהתגלות לבו:
- 3 בבוא רשע בא גם בוז
ועם קלון חרפה:
- 4 מים עמקים דברי פי איש
נחל גבע מקור יחכמה:
- ה שאת פני רשע לא טוב
להטות צדיק במשפט:
- 6 שפתי כסיל יבאו בריב
7 פי כסיל מתתה לו
8 דברי גרָן כמתלהמים
ופיו למהלמות יקרא:
ושפתיו מוקש נפשו:
והם ירדו חדרי בטן:
- 9 גם מתרפה במלאכתו
אח הוא לבעל משחית:
- י מגדל עז שם יהוה
11 הון עשיר קרית עז
בו ירוץ צדיק ונשגב:
וכחומה נשגבה במשפתו:
- 12 לפני שבר יגבה לב איש
13 משיב דבר כטרם ישמע
ולפני כבוד ענוה:
אנלת היא לו וכלמה:
- 14 רוח איש יכלכל מחלהו
15 לב נבון יקנה דעת
ורוח נבאה מי ישאנה:
ואזן חכמים תבקש דעת:
- 16 מתן אדם ירחיב לו
17 צדיק הראשון בריבו
18 מדינים ישבית הנורל
ולפני גדלים ינחנו:
ויבא רעהו וחקרו:
ובין עצומים יפריד:
- 19 י מקרית עז
כברית ארמון:
- כ מפרי פי איש תשבע בטנו
21 מות וחיים ביד לשון
תבואת שפתיו ישבע:
ואהביה יאכל-ל פריה:
- 22 מצא אשה מצא טוב
23 תחנונים ידבר רש
24 ייש רעים להתרועע
ויש אהב דבק מאח:
ויפק רצון מיהוה:
ועשיר יענה עזות:

- 16,31 עֲמַרְתָּ תַּפְאֶרֶת שִׁיבָה בדרך צִדְקָה תִּמְצָא:
- 32 מוֹב אָרֶךְ אַפִּים מִנְבוֹר ומִשָּׁל בְּרוּחוֹ מִלֵּכָד עִיר:
- 33 בַּחֵק יוֹמֵל אֶת הַגּוֹרֵל ומִיְהוּה כָּל מִשְׁפָּמוֹ: 5
- 17,א מוֹב פֶּת חֲרָבָה וּשְׁלוֹה בָּה מִפֶּת מֵלֵא זִבְחֵי רִיב:
- 2 עֶבֶד מִשְׁכִּיל יִמְשָׁל בְּבֶן מְבוֹשׁ ובְּתוֹךְ אֲחִים יִחְלַק נַחֲלָה: 10
- 3 מִצָּרָף לִכְסָף וְכוֹר לִזְהָב ובָּחֵן לִבּוֹת יְהוּה:
- 4 מָרַע מִקְשִׁיב עַל שִׁפְתֵי אֶזְנוֹ שֹׁקֵר מִזִּין עַל לִשׁוֹן הָוֶה:
- ה לַעֲגֹ לְרֹשׁ חֲרָף עֲשֹׂהוּ שֹׁמֵחַ לֹא-בִד לֹא יִנְקָה: 15
- 6 עֲמַרְתָּ זִקְנִים בְּנֵי בָנִים וּתַפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם:
- 7 לֹא נֹאוֹה לִנְבִּילֵי שִׁפְתֵי יֵתֶר אֵף כִּי לִנְדִיב שִׁפְתֵי שֹׁקֵר:
- 8 אֲבֵן חֵן הַשְׁחָד בְּעֵינֵי בַעֲלִיו אֵל כָּל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִשְׁכִּיל: 20
- 9 מִכְסֵּה פֶשַׁע מִבְּקֵשׁ אֲהַבָּה וְשֹׁנֵה דְבָר מִפְּרִיד אֱלֹהִים: 1
- י תַּחַת נִגְעָה בַּמִּבִּין מִהֲפֹת כִּסִּיל מֵאָה: 25
- 11 ו... מִרֵּי יִבְקֵשׁ רַע־וּ מִלֵּאךְ אֲכֹזְרֵי יִשְׁלַח בָּהּ:
- 12 פְּגוּשׁ דָּב שָׁפוּל בְּאִישׁ וְאֵל כִּסִּיל בְּאֲזִלְתּוֹ:
- 13 מִשִּׁיב רֵעָה תַּחַת מוֹכֶה לֹא תִמִּישׁ רֵעָה מִבֵּיתוֹ:
- 14 פּוֹמֵר מִים רֹאשִׁית מִדּוֹן וּלְפָנֵי הַתְּנַלְעֵל הָרִיב נִמְזָשׁ:
- טו מִצְדִּיק רָשָׁע וּמִרְשִׁיעַ צָדִיק תּוֹעֵבֶת יְהוּה גַּם שְׁנִיהֶם: 30
- 16 לֵמָּה זֶה מַחִיר בִּיד כִּסִּיל לִקְנוֹת חֲכָמָה וּלֵב אִין:
- 17 בְּכָל עֵת אֲהַב הָרַע וְאֵחַ לִצְרָה יוֹלֵד:
- 18 אָדָם חֹסֵר לֵב תִּקַּע כֶּף עָרֵב עֲרֵפֶה לְפָנֵי רַעְהוֹ: 35
- 19 אֲהַב פֶּשַׁע אֲהַב מִצָּה מִגְבִּיָּה פִּתְחוֹ מִבְּקֵשׁ שֹׁבֵר:
- כ עֲקֹשׁ לֵב לֹא יִמְצָא מוֹב וְנִהְפֹךְ בַּלְשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרַעְהוֹ:
- 21 יֵלֵד כִּסִּיל - תּוֹנֶה לוֹ וְלֹא יִשְׁמַח אֲבִי נְבִיל: 40
- 22 לֵב שֹׁמֵחַ יִיטִיב גִּידָה וְרוּחַ נִכְאָה תִּכְבֹּשׁ גֶּרֶם:
- 23 שְׁחָד מִתֵּק רָשָׁע יִקַּח לַהֲטוֹת אֲרָחוֹת מִשְׁפָּט:

ל15 מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדשן עצם:

- 31 און שמעת תוכחת חיים
32 פורע מוסר מואס נפשו
33 יראת יהוה מוסר חכמה
- א,16 לאדם מערכי לב
2 כל דרכי איש זך בעיניו
3 גל אל יהוה מעשיך
4 כל פעל יהוה ילפענהו
ה תועבת יהוה כל גבה לב
6 בחסד ואמת יכפר עון
7 ברצות יהוה דרכי איש
8 טוב מעט בצדקה
9 לב אדם יחשב דרכו
- י קסם על שפתי מלך
11 פלס ומאזני משפט ליהוה
12 תועבת מלכים עשות רשע
13 רצון מלך שפתי צדק
14 חמת מלך מלאכי מות
טו באור פני מלך חיים
- 16 קנה חכמה טוב מחרוץ
17 מסלת ישרים סור מרע
18 לפני שבר נאון
19 טוב שפל רוח את עניים
- כ משכיל על דבר ימצא טוב
21 לחכם לב יקרא גבון
22 מקור חיים שכל לבעליו
23 לב חכם ישכיל פיהו
24 צוף דבש אמרי נעם
כה יש דרך ישר לפני איש
- 26 נפש עמל יעמלה לו
27 איש בליעל כרה רעה
28 איש תהפכות ישלח מדון
29 איש חמס יפתה רעהו
ל עצה עיניו לחשב תהפכות
- ובוטה ביהוה אשריו:
ומתק שפתים יסיף לקח:
ומוסר אולים אולת:
ועל שפתיו יסיף לקח:
מתוק לגפש ומרפא לעצם:
ואחריתה דרכי מות:
- כי אכף עליו פיהו:
ועל שפתיו כאש צרבת:
וגרן מפריד אלוף:
והוליכו בדרך לא טוב:
קרץ שפתיו כלה רעה:

- 15,4 מרפא לשון עין חיים וסלף בה שבר ברוח:
ה אויל ינאץ מוסר אביו ושמר תכחת יערם:
6 בית צדיק חסן רב וכתבואת רשע נעכרת: 5
7 שפתי חכמים יורו דעת ולב כסילים לא כן:
8 זבח רשעים תועבת יהוה ותפלת ישרים רצונו:
9 תועבת יהוה דרך רשע ומדרך צדקה יאהב: 10
י מוסר רע לעזוב ארח שונא תוכחת ימות:
11 שאול ואכדון נגד יהוה אף כי לבות בני אדם:
12 לא יאהב לץ הוכח לו אל חכמים לא ילך: 15
13 לב שמח ייטב פנים ובעצבת לב רוח נכאה:
14 לב נבון יבקש דעת ופוי כסילים ירעה אולת: 20
טו כל ימי עני רעים וטוב לב משתה תמיד:
16 טוב מעט ביראת יהוה מאוצר רב ומהומה בו:
17 טוב ארחת ירך ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו: 25
18 איש חמה יגרה מדון וארך אפים ישקיט ריב:
19 דרך עצל כמשכת חדק וארח ישרים סללה:
כ בן חכם ישמח אב וכסיל אדם בוזה אמו:
21 אולת שמחה לחסר לב ואיש תבונה יישר לכת: 30
22 הפך מחשבות באין סוד וברב יועצים תקום:
23 שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב: 35
24 ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה:
כה בית גאים יסח יהוה ויצב נבול אלמנה:
26 תועבת יהוה מחשבות רע וטהרים אמרי נעים:
27 עכר ביתו בוצע בצע ושונא מתנת יחיה: 40
28 לב צדיק יהנה לענות ופי רשעים יביע רעות:
29 רחוק יהוה מרשעים ותפלת צדיקים ישמע:

- 14,11 בית רשעים ישמר ואהל ישרים ייפריה:
- 12 יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות:
- 13 גם בשחק יכאב לב ואחריתו שמחה תונה:
- 14 מדרכיו ישבע סוג לב ומי מעליו איש טוב:
- 15 10 16 פתי יאמין לכל דבר וחרם ירא וסר מרע וחרם ירא וסר מרע:
- 17 קצר אפים יעשה אגלת ואיש מזמות ישנא:
- 18 נחלו פתאים אגלת וערומים יכתרו דעת:
- 19 שחו רעים לפני טובים ורשעים על שערי צדיק:
- 20 כ גם לרעהו ישנא רש ואהבי עשיר רבים:
- 21 בז לרעהו חוטא ומחונן עניים אשריו:
- 22 הלוא יתעו חרשי רע וחסד ואמת חרשי טוב:
- 23 ככל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור:
- 24 עמרת חכמים ערמ-ה-^{1,2,3} לוית כסילים אגלת:
- 25 כה מציל נפשות עד אמת ויפח כזבים מרמה:
- 26 ביראת יהוה מבטח עו ולבניו יהיה מחסה:
- 27 יראת יהוה מקור חיים לסור ממקשי מות:
- 28 ברב עם הדרת מלך ובאפס לאם מחתת רזון:
- 29 אך אפים רב תבונה וקצר רוח מרים אגלת:
- 30 ל חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה:
- 31 עשק דל תרף עשהו ומכבדו חגן אביון:
- 32 ברעתו ידחה רשע וחסה ב-^{1,2,3}תופו צדיק:
- 33 בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע:
- 34 צדקה תרומם נוי וחסדו לאמים חטאת:
- 35 לה רצון מלך לעבד משכיל ועברתו יתהיה מביש:
- 15,א מענה רך ישיב חמה ודבר עצב יעלה אף:
- 2 לשון חכמים תיטיב דעת ופי כסילים יביע אגלת:
- 3 בכל מקום עיני יהוה צפות רעים וטובים:

13.13 בן דבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישלם:

14 תורת חכם מקור חיים לסור מפוקשי מות:

5 15 שכל טוב יתן חן ודרך בגדים אי-דם:

16 יכל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרש אגלת:

17 מלאך רשע יפל ברע וציר אמונים מרפא:

10 18 ריש וקלון פורע מוסר ושמר תוכחת יקבד:

19 תאוה נהיה תערב לנפש * * * * *

* * * * * ותועבת כסילים סור מרע:

כ יחליף את חכמים יתחכם ורעה כסילים ירוע:

15 21 חטאים תדרך רעה ואת צדיקים יעש-ג טוב:

22 טוב ינחיל בני בנים וצפון לצדיק חיל חוטא:

20 23 רב אכל ניר ראשים ויש נקפה בלא משפט:

24 חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר:

כה צדיק אכל לשבע נפשו ובטן רשעים תחסר:

25 14,א יתכמות בנתה ביתה ואגלת בידיה תהרסנו:

2 הולך בישרו ירא יהוה ונלזז דרכיו בזהו:

30 3 בפי אויל חמר נאווה ושפתי חכמים תשמרו-ם:

4 באין אלפים אכוס- בר ורב תבואות בכת שור:

ה עד אמונים לא יכזב ויפית כובים עד שקר:

35 6 בקש לץ חכמה ואין ודעת לנבון נקל:

7 ואגלת כסילים מרמה

8 חכמת ערום הבין דרכו

40 9 ובין ישרים רצון:

י לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר:

- 12,15 דרך אויל ישר בעיניו ושמע לעצה חכם:
16 אויל ביום יודע כעסו וכסה קלון ערום:
- 17 יפיה אמונה יניד צדק ועד שקרים מרמה:
18 יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא:
19 שפת אמת תכון לעד ועד ארניעה לשון שקר:
- 20 5 מרמה בלב חרשי רע וליעצי שלום שמחה:
21 לא יאנה לצדיק כל און ורשעים מלאו רע:
22 תועבת יהוה שפתי שקר ועשי אמונה רצונו:
23 אדם ערום פסה דעת ולב כסילים יקרא אולת:
- 24 יד חרוצים תמשול ורמיה תהיה למס:
- 25 כה דאנה בלב איש תשחנה ודבר טוב ישמחנה:
- 26 יתיר מרעהו צדיק ודרך רשעים מתעם:
- 27 לא יחרך רמיה צידו והון יקר אדם חרוץ:
- 28 בארת צדקה חיים ודרך עבירה איל מות:
- 13,1 א בן חכם מוסר אהב ולץ לא שמע נגרה:
- 2 מפרי פי איש יאכל טוב ונפש בגדים חמס:
3 נצר פיו שמר נפשו פשק שפתיו מחתה לו:
- 4 מתאוה ואין נפשו עצל ונפש חרצים תדשן:
- 5 דבר שקר ישנא צדיק ורשע יבאיש ויחפיר:
- 6 צדקה תצר תם דרך ורשעה תסלף חפאת:
- 7 יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב:
- 8 כפר נפש איש עשרו ורש לא שמע נגרה:
- 9 אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך:
- 10 בודון יתן מצה ואת גועצים חכמה:
- 11 הון מבקל ימעט וקבץ על יד ירבה:
- 12 תוחלת ממשכה מחלה לב ועץ חיים תאוה באה:

	ועבר שֹׁאֵרוֹ אִכּוּרִי:	11,17 גִּמְלָה נִפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד
	וּזְרַע צִדְקָה שֹׁכֵר אִמְתּוֹ:	18 רָשָׁע עֹשֶׂה פְעֻלַּת שֹׁקֵר
	וּמִדְרֹךְ רָעָה לְמוֹתוֹ:	19 יִרְעָה צִדְקָה לְחַיִּים
5	וּרְצוֹנוֹ תַּמִּימֵי דֶרֶךְ:	כ תוֹעֵבַת יְהוָה עֲקָשִׁי לֹב
	וּזְרַע צְדִיקִים גִּמְלָמָה:	21 יָד לִירֵד לֹא יִנְקָה רָע
	אִשָּׁה יִפָּה וְסֶרֶת מַעַם:	22 נֹזֵם זֶהָב בְּאַף חֲזִיר
10	תִּקְוַת רָשָׁעִים עֲבָרָה:	23 תִּאְוֹת צְדִיקִים אֵךְ טוֹב
	וְחֹשֶׁךְ מִיֶּשֶׁר אֵךְ לְמַחְסוֹר:	24 יֵשׁ מִפֶּזֶר וּנְוֶסֶף עוֹד
	וּמִרְוָה גַּם הוּא יוֹרָא:	כה נֶפֶשׁ בִּרְכָה תִּדְרֹשׁ
	וּבִרְכָה לְרֹאשׁ מִשְׁבִּיר:	26 מִנֶּעַ בֵּר יִקְבְּהוּ לְאוֹם
15	וּדְרֹשׁ רָעָה תִּבּוֹאֲנוּ:	27 שֹׁחֵר טוֹב יִבְקֹשׁ רִצּוֹן
	וּכְעָלָה צְדִיקִים יִפְרֹחוּ:	28 בּוֹמֵחַ בְּעֶשְׂרוֹ הוּא יִבְאֹל
	וְעֵבֶד אוֹיֵל לְחֶכֶם לֹב:	29 עֹכֵר בֵּיתוֹ יִנְחַל רוּחַ
20	וְלִקַּח נִפְשׁוֹת חֲכָמִים:	ל פִּרֵי צְדִיק עֵץ חַיִּים
	אֵף כִּי רָשָׁע וְחוֹמָא:	31 הֵן צְדִיק . . . יִשְׁלָם
	וְשׁוֹנֵא תוֹכַחַת בַּעַר:	12,א אֱהָב מוֹסֵר אֱהָב דַּעַת
25	וְאִישׁ מְזֻמּוֹת יִרְשָׁע:	2 טוֹב יִפִּיק רִצּוֹן מִיְהוָה
	וְשֹׁרֵשׁ צְדִיקִים בֶּל יִמוּט:	3 לֹא יִפּוֹן אָדָם בְּרָשָׁע
	וּכְרָקֵב בַּעֲצֻמוֹתָיו מִבִּישָׁה:	4 אִשָּׁת חֵיל עֲסָרַת בַּעֲלָה
30	תַּחֲבָלוֹת רָשָׁעִים מְרָמָה:	ה מַחֲשָׁבוֹת צְדִיקִים מִשְׁפָּט
	וּפִי יִשְׂרָאֵל יִצִּילֵם:	6 דְּבָרֵי רָשָׁעִים אֶרְב־דָּם
	וּבֵית צְדִיקִים יַעֲמֵד:	7 הַפּוֹךְ רָשָׁעִים וְאִינָם
	וְנַעֲנָה לֹב יִהְיֶה לְבוֹן:	8 לִפִּי שִׁקְלוֹ יִהְלֹל אִישׁ
35	מִמֶּתְכַבֵּד וְחֶסֶד לֶחֶם:	9 טוֹב נִקְלָה וְיַעֲבִיד לוֹ
	וּרְחַמֵּי רָשָׁעִים אִכּוּרִי:	י יוֹדַע צְדִיק נֶפֶשׁ בַּהֲמָתוֹ
	וּמִדְרֹךְ רִיקִים חֶסֶד לֹב:	11 עֹבֵד אֲדָמָתוֹ יִשְׁבַּע לֶחֶם
40	וְשֹׁרֵשׁ צְדִיקִים אֵיתָן:	12
	וַיֵּצֵא מִצָּרָה צְדִיק:	13 בְּפֶשַׁע שֹׁפְתִים מוֹקֵשׁ רָע
	וְגִמְלוֹ יְדֵי אָדָם יִשְׁוֶה לוֹ:	14 מִפְּרִי פִי אִישׁ יִשְׁבַּע

	10,23	כשחוק לכסיל עשות זמה	וחכמה לאיש תבונה:
	24	מנזרת רשע היא תבואנו	ותאזות צדיקים יתן:
		כה כעבור סופה ואין רשע	וצדיק יסוד עולם:
5	26	כחמץ לשנים וכעשן לעינים	כן העצל לשלחיו:
	27	יראת יהוה תוסיף ימים	ושנות רשעים תקצרה:
	28	תוחלת צדיקים שמחה	ותקות רשעים תאבד:
10	29	מעוז ליתים דרך יהוה	ומחמה לפעלי און:
	ל	צדיק לעולם כל ימוט	ורשעים לא ישכנו ארץ:
	32 ^b .31 ^a	פי צדיק ינוב חכמה	ופי רשעים תהפכות:
	31 ^b .32 ^a	שפתי צדיק ידעון ירצון	ולשון תהפכות תפרת:
15	א, 11	מאזני מרמה תועבת יהוה	ואבן שלמה רצונו:
	2	בא זדון ויבא קלון	ואת צנועים חכמה:
	3	תמת ישרים תנחם	וסלף בגדים יתשדם:
20	4	לא יועיל הון כיום עברה	וצדקה תציל ממות:
	ה	צדקת תמים תשר דרכו	וברשעתו יפל רשע:
	6	צדקת ישרים תצילם	ובהות בגדים ילכדו:
	7	יבמות אדם תאבד תקוה	ותוחלת אונים אבדה:
25	8	צדיק מצרה נחלץ	ויבא רשע תחתיו:
	9	בפה חנף ישתת רעהו	וברעת צדיקים יחלצו:
30	י	במזב צדיקים תעלץ קריה	ובאבד רשעים רנה:
	11	בברכת ישרים תרום קרת	ובפי רשעים תהרס:
	12	בו לרעהו חסר לב	ואיש תבונות יתריש:
	13	הולך רכיל מגלה סוד	ונאמן רוח מכסה דבר:
35	14	באין תחבלות יפל עם	ותשועה ברב יועץ:
	טו	רע ירוע כי ערב זר	ושנא תוקעים בוטח:
	16 ^b .a	אשת חן תתמך כבוד	וכפא קלון אשה שנאת ישר:
40	16 ^d .c	הון עצלים יחסרו	והר-ו-צים יתמכו עשר:

6,16 שש הנה שגא יהוה
 17 עינים רמות לשון שקר
 18 לב חרש מחשבות און
 19 יפיח כזבים עד שקר

ושבע תועבת נפשו:
 וידיים שפכות דם נקי:
 רגלים ממהרות לרוץ לרעה:
 ומשלח מדנים בין אחים:

5

משלי שלמה

10

א,10 בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו:

15

2 לא יועילו אוצרות רשע
 3 לא ירעיב יהוה נפש צדיק
 4 ראש עשה כף רמיה
 ה אגר בקיץ בן משכיל

וצדקה תציל ממות:
 והות רשעים יהרף:
 ויד חרוצים תעשיר:
 נרדם בקציר בן מכיש:

20

6 ברכות לראש צדיק
 7 זכר צדיק לברכה

ופי רשעים יכסה חמס:
 ושם רשעים ירקב:

25

8 חכם לב יקח מצות
 9 הולך בתם ילך בטח

ואויל שפתים ילכט:
 ומעקש דרכיו יידע:

30

י קרץ עין יתן עצבת
 11 מקור חיים פי צדיק
 12 שגאה תערר מדנים

ו... שפתים -ש-ל-ום:
 ופי רשעים יכסה חמס:
 ועל כל פשעים תכסה אהבה:

35

13 בשפתי גבון תמצא חכמה
 14 חכמים יצפנו דעת

ושבט לנו חסר לב:
 ופי אויל מחתה קרבה:

40

טו הון עשיר קרית עוז
 16 פעלת צדיק לחיים

מחתת דלים רישם:
 תבואת רשע לחטאת:

ועזב תוכחת מתעה:
 ומוצא דבה הוא כסיל:

18 מכסה שגאה שפתי שקר
 19 ברב דברים לא יחדל פשע
 כ כסף נבחר לשון צדיק
 21 שפתי צדיק ירעו רבים

וחושך שפתיו משכיל:
 לב רשעים יכמעט:
 ואוילים בחסר לב ימותו:

22 בקרת יהוה היא תעשיר ולא יוסף עצב עפה:

- 8,34^{c,b} לשקד על דלתתי יום
לה כי מצאי מצא^a חיים
36 וחמאי חמס נפשו
- א,9 חכמות בנתה ביתה
2 מבחה מבחה מסכה יינה
3 שלחה נערתי תקרא
4 מי פתי יקר הנה
ה לכו לחמו בלחמי
6 עזבו פתאים וחיו
11 כי בי ירבו ימיו
12 אם חכמת חכמת לך
- 13 אשת כסילות המיה
14 וישבה לפתח ביתה
טו לקרא לעברי דרך
16 מי פתי יקר הנה
17 מים ננובים ימתקו
18 ולא ידע כי רפאים שם
- 3¹ 2² 3³ 4⁴ 5⁵ 6⁶ 7⁷ 8⁸ 9⁹ 10¹⁰ 11¹¹ 12¹² 13¹³ 14¹⁴ 15¹⁵ 16¹⁶ 17¹⁷ 18¹⁸ 19¹⁹ 20²⁰ 21²¹ 22²² 23²³ 24²⁴ 25²⁵ 26²⁶ 27²⁷ 28²⁸ 29²⁹ 30³⁰ 31³¹ 32³² 33³³ 34³⁴ 35³⁵ 36³⁶ 37³⁷ 38³⁸ 39³⁹ 40⁴⁰ 41⁴¹ 42⁴² 43⁴³ 44⁴⁴ 45⁴⁵ 46⁴⁶ 47⁴⁷ 48⁴⁸ 49⁴⁹
- תקעת לור כפ^aך
נלכדת באמרי פיך
לך התרפס ורחב רעיד
ותנומה לעפעפיך
וכצפור מיד יקוש
- 6 בני אם ערבתי לרעד
2 נוקשת ב-שפת-יך
3 עשה זאת אפוא בני והנצל^b
4 אל תתן שנה לעיניך
ה הנצל כצבי מ-פת
- 6 לך אל נמלה עצל
7,8 זאין לה קצין^c ומשל
9 עד מתי עצל תשכב
י מעט שנות מעט תנומות
11 ובא כמהלך ראשך
- רצה דרכיה וחכם
תבין בקיץ לחמה
מתי תקום משנתך
מעט חבק ידים לשכב
ומחסרך כאיש מגן
- 12 אדם בליעל איש און
13 קרין בעיניו מולל ברג-לו
14 תהפכות בלבו חרש ידע
טו על כן פתאם יבוא אידו
- הולך עקשות פה
מרה באצבעותיו
בכל עת מדגים ישלח
פתע ישבר ואין מרפא

ומוכיח לרשע מוטו:

הוכח לחכם ויאהבך:

הודע לצדיק ויוסף לקח:

ודעת קדשים בינה:

9,7 יסר לץ לקח לו קלון

8 אל תוכח לץ פן ישנאך

9 תן לחכם * * * ויחכם עוד

י תתלת חכמה יראת יתוה

8 אגדה בקציר מאכלה

(5) שמר

(7) אשר

6,3 כי באת בבך רעד

- והקשיבו לאמרי פי:
אל תתע בנתיבותיה:
ועצמים כל תרגיה:
ירדות אל חדרי מות:
- 5 ותבונה תתן קולה:
בְּתֹךְ נתיבות נצבה:
מבוא פתחים תלנה:
וקולי אל בני אדם:
10 וכסילים הביאו לב:
ומפתח שפתי משרים:
ותועבת שפתי רשע:
אין בהם נפתל ועקש:
וישרים למצאי דעת:
15 ודעת מחרון נבחר:
וכל חפצים לא ישוו בה:
- א, 8 הלא חכמה תקרא
2 בראש מלמים עלי דרך
3 ליד שערים לפי קרת
4 אליכם אישים אקרא
ה הבינו פתאים ערמה
6 שִׁמְעוּ כי נגידים אֲדַבֵּר
7 כי אמת יהנה חפי
8 בצדק כל אמרי פי
9 בָּלֶם נלחים לִמְבִּין
י קחו מוסר ואל כסף
11 כי טובה חכמה מפנינים
- 12 אני חכמה שכנתי ערמה
13 נִגְאֵה וגאון ודרך רע
14 לי עצה ותושיה
טו בי מלכים ימלכו
16 בי שרים ישרו
17 אני אֶהְיֶה אֶהָב
18 עֶשֶׂר וכבוד אתי
19 טוב פִּרְיִי מחרון ומפו
כ בארח צִדְקָה אֶהְלֵךְ
21 להנחיל אהבי יש
- 22 יהוה קנני ראשית דרכו
23 מעולם נסכתי
24 באין תהמות חוללתי
כה בטרם הרים הִקְבֵּעוּ
26 עד לא עשה ארץ וחוצות
27 בהכיני שמים שם אני
28 בִּאֲמָצוֹ שחקים ממעל
29 בשומו לים חקו
בח־קו מוסדי ארץ
ל ואהיה אצלו אֲמוֹנָה יום יום
31 משחקת בתבל ארצו
- קדם מפעליו מֵאֵז:
מראש מקדמי ארץ:
באין מעִנֹּת ונִכְבְּדִי מים:
לפני נבעות חוללתי:
... עפרות תִּבְּל:
בִּחְקוֹ חוג על פני תהום:
35 בִּפְעֻלָּי עֵינֹת תהום:
ומים לא יעברו פיו
* * * * *
משחקת לפניו בכל עת:
ושעִשְׂעִי את בני אדם:
40 שמעו מוסר וחכמו:
[ואשרי דרכי ישמרו:]
- 33^a, 32^a ועתה בנים שִׁמְעוּ לי
32^b, 34^a אשרי אדם שמע לי

- 6, כ נצר בני מצות אביך
 21 קשרם על לבך תמיד
 23 כי נר מצוה ותורה אור
 22 * * * * *
 בשכבך תשמר עליך
 24 לשמרך מאשת יצע
 כה אל תחמד יפיה בלבבך
 26 כי יבער אשה זונה עד כפר לחם
 27 היתתה איש אש בחיקו
 28 אם יהלך איש על הגחלים
 ל לא יבוז לנגב
 31 ונמצא ישרם שבעתים
 32 נאף אשה חסר לב
 33 נגע וקלון ימצא
 34 כי קנאה חמת גבר
 לה לא ישא פני כל כפר
- 7, א בני שמר אמרי
 2 שמר מצותי ותייה
 3 קשרם על אצבעותיך
 4 אמר לחכמה אחתי את
 ה לשמרך מאשה זרה
- 6 כי בחלון ביתי * * * * *
 7 וארא בפתאים אבינה
 8 עבר בשוק אצל פניה
 9 בנשף בערב יום
 י והנה אשה לקראתו
 11 המיה היא וסררת
 12 פעם בחוץ פעם ברחבת
 13 והחזיקה בו ונשקה לו
 14 וזחי שלמים עלי
 טו על כן יצאתי לקראתך
 16 מרובדים רבדתי ערשי
 17 נפתי משכבי
 18 לכה נרות דדים עד הבקר
 19 כי אין האיש בביתו
 כ צדור הכסף לקח בידו
 21 השתו ברב לקחה
 22^{c, a} הולך אחריה פתאם
 23^{b, 22} כשור אל טבח יצא ו
 23^{c, a}
- 5 ואל תטש תורת אמך:
 ענדם על גרנרתך:
 ודרך חיים תזכחת ומוסר:
 בהתהלכך פנתה אתך
 5 והקיצות היא תשיחך:
 מחלקת לשון גבריה:
 ואל תקחך בעפעפיה:
 ואשת איש נפש יקרה תצור:
 ובגדיו לא תשרפנה:
 10 ורגליו לא תקוניה:^a
 כי יגנוב למלא נפשו:
 את כל הון ביתו יתן:
 משחית נפשו הוא יעשנה:
 וחרפתו לא תמחה:
 15 ולא יחמול ביום נקם:
 ולא יאבה כי תרבה שחר:
 ומצותי תצפן אתך:
 ותורתי כאישון עיניך:
 20 קתכם על לוח לבך:
 ומדע לבינה תקרא:
 מנכריה אמריה החליקה:
- 25 בעד אשנבי נשקפתי:
 בבנים נער חסר לב:
 ודרך ביתה יצעד:
 באישון לילה ואפלה:
 שית זונה ו
 בביתה לא ישכנו רגליה:
 30 ואצל כל פנה תארב:
 העזוה פניה ותאמר לו:
 היום שלמתי גדרי:
 לשחר פניך ואמצאך:
 35 הפיתי- אטון מצרים:
 מר אהלים וקמון:
 ינתעלסה באהבים:
 הלך בדרך מרחוק:
 ליום הקסא יבא ביתו:
 בחלק שפתיה תדיחנו:
 40
 כמהר צפור אל פח:
 ולא ידע כי בנפשו הוא:

- 4,13 החזק במוסר אל תִּרְפֶּה
14 בארח רשעים אל תִּבָּא
15 יִפְרַעֲהוּ אֶל תַּעֲבֹר בּו
16 כִּי לֹא יִשְׁנוּ אִם לֹא יִרְעוּ
17 כִּי לַחֲמוֹ לֶחֶם רִשְׁעִי
19 דֶּרֶךְ רִשְׁעִים כַּאֲפֵלָה
18 וארח צדיקים כאור נֶגֶה
- 5
נצרה כי היא חֵידָה
ואל תֵּאָשֶׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים
שִׁטָּה מַעֲלִיו וְעֵבֶר
ונגולה שנתם אם לא יִכְשִׁי־לוֹ
ויין חֲמִסִּים יִשְׁתּוּ
לא יִדְעוּ בִּמָּה יִכְשָׁלוּ
הולך ואור עד נכון היום
- 10
כ בני לדברי הקשיבה
21 אל יִיָּאֲלֶיךָ מְעִינִיד
22 כִּי חַיִּים הֵם לִמְצֹאֵיהֶם
23 בִּכְלִי מִשְׁמֵר נֹצֵר לִבָּךְ
24 הֶסֶר מִמֶּךָ עֲקָשׁוֹת פֶּה
כה עֵינִיד לִנְכַח יִבְטֹחוּ
26 פֶלֶס מַעְנֵל רִגְלָךְ
27 אל תֵּם יָמִין וּשְׂמֹאול
- 15
לאמרי הֵם אוֹנֵךְ
שִׁמְרָם בְּתוֹךְ לִבְבְּךָ
ולכל בִּשְׁרוֹ מִרְפָּא
כי מִמֶּנּוּ תוֹצֵאוֹת חַיִּים
ולִזְוֹת שְׁפֹתֶיךָ הִרְחַק מִמֶּךָ
ועֲפַעֲפִיד יִיָּשְׁרוּ נִגְדֶּךָ
וכל דְּרִכֶּיךָ יִכְנֹסוּ
הֶסֶר רִגְלָךְ מִרַעֲ
- 20
5,א בני לחכמתי הקשיבה
2 לשמר מִזְמוֹת
3 כִּי נִפְתַּח תִּפְתָּחַה שְׁפֹתַי זֶרֶה
4 ואֲחִירִיתָה מִרָּה כְּלַעֲנָה
ה רִגְלֶיךָ יִרְדּוּת * מוֹת
6 אֲרַח חַיִּים וּפִי תִפְלֵם
- 25
7 ועתה בָּנִים שִׁמְעוּ לִי
8 הִרְחַק מַעֲלִיָּה דְרֹכְךָ
9 פֶּן תִּתֵּן לֵאמֹרִים הוֹדֵךְ
י פֶּן יִשְׁבַּעוּ זֵרִים כְּחֶךְ
11 וְנִהְיֶיךָ בִּאֲחִירִיתְךָ
12 ואֲמַרְתָּ אֵיךְ שִׁנְאַתִּי מוֹסֵר
13 וְלֹא שִׁמְעַתִּי בְּקוֹל מוֹרִי
14 כִּמְעַט הִיִּיתִי בְּכָל רַע
- 30
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

- 3,11 מוסר יהוה בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו:
12 כי את אשר יאהב יהוה יוכיח יכאב את בן ירצה:
- 13 אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה:
14 כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוץ תבואתה:
15 טו יקרה הוא מפני־נשים וכל חפצי־ם לא ישוו בה:
16 אך ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד:
17 דרכה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום:
18 עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשרים:
19 יהוה בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה:
20 כ בדעתו תהומות נבקעו ושחקים ירעפו טל:
21 בני אל נצר תושיה ומזמה:
22 ויהיו חיים לגמשך וכן לגרורתך:
23 אז תלך לבטח דרכך ורגלך לא תנוף:
24 אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך:
כה אל תירא מפחד יפתאם ומשאַת רשעים כי תבא:
26 כי יהוה יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד:
- 27 אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל יד־ך לעשות:
28 אל תאמר לדע־ך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך:
29 אל תחרש על רֵעך רעה והוא יושב לבטח אתך:
ל אל תר־ב עם אדם חנם אם לא נמלך רעה:
31 אל תקנא באיש חנם ואל ת־יחר בכל דרכיו:
32 כי תועבת יהוה גלז ואת ישרים סודו:
33 מארת יהוה בבית רשע וגנה צדיקים יכרד:
34 אם ללצים הוא יליץ ולעג־ים יתן חן:
לה כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון:
- א,4 שִׁמְעוּ בָנִים מוֹסֵר אֲבִי והקשיבו לדעת בינה:
2 כי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תורתִי אל תעזבו:
3 כי בֶן הָיִיתִי לְאָבִי רך ויחיד לפני אמי:
4 ויִרְנִי ויאָמַר לִי יתמד דברי לבד:
ה שֹׁמֵר מִצְוֹת־יְיָ ואל תֵּס מֵאֲמָרֵי פִי:
6 ראשִׁית חֲכָמָה קָנָה חֲכָמָה ובכל קִנְיָנְךָ קָנָה בִּינָה:
7 אל תַּעֲזֹבָהּ וּתִשְׁמָרְךָ אהבה ותצרך:
8 סִלְסֵלָה וּתְרוֹמָמְךָ תכבדך כי תִּמְבַּקֶּנָה:
9 תֵּתֵן לְרֹאשְׁךָ לְיִית חֵן עֲשֵׂת תַּפְאֶרֶת תִּמְנֶנָּךְ:
- י שִׁמְעוּ בָנִי וְקֹחַ אֲמָרֵי וירבו לך שנות חיים:
11 בְּדֶרֶךְ חֲכָמָה הָרִיתִיךָ הדרכתך במעגלי ישר:
12 בִּלְכַתְּךָ לֹא יֵצֵר צַעֲדֶךָ ואם תרוץ לא תִּפְשֹׁל:

	ואידכם כסופה יאתה: ¹ ישחרגני ולא ימצאני: ² ויראת יהוה לא בחרו: נאצו כל תוכחתי: וממעצתיים ישבעו: ⁵ ושלֹות כסילים תאבדם: ושאנן מפחד רעה:	I,27 בבא כשואה פחדכם 28 או יקראני ולא אענה 29 תחת כי שנאו דעת אלהים ל לא אבו לעצתי 31 ויאכלו מפרי דרכם 32 כי משובת פתים תהרגם 33 ושמע לי ישכן בטח
10	ומצותי תצפן אתך: תטה לבך לתבונה: לתבונה תתן קולך: וכמטמנים תחפשנה: ודעת אלהים תמצא: מפיו דעת ותבונה: מגן להלכי תם: ¹⁵ ודרך יחסד ישמרתי: ומישרים כל מעגל טוב: ודעת לנפשך ינעם: תבונה תנצרפה: מאיש מדבר תהפכות: ²⁰ ללכת בדרכי חשך: יגילו בתהפכות: ²⁵ וגלזוים במעגלותם: מנכריה אמריה החליקה: ואת ברית אלהיה שכחה: ואל רפאים מעגלתי: ולא ישיגו ארחות חיים: וארחות צדיקים תשמר: ותמומים יתרו בה: ובוגדים יסחו ממנה: ³⁰	א,2 בני אם תקח אמרי 2 להקשיב לחכמה אונך 3 כי אם לבינה תקרא 4 אם תבקשנה ככסף ה אז תבין יראת יהוה 6 כי יהוה יתן חכמה 7 יצפן לישירים תושיה 8 לנצר ארחות משפט 9 אז תבין צדק ומשפט י כי תבוא חכמה בלבך 11 מופה תשמר עליך 12 להצילך מדרך רע 13 העוזבים ארחות ישר 14 השמחים לעשות רע 15 אשר ארחתיים מעקשים 16 להצילך מאשה זרה 17 העוזבת אלוף נעוריה 18 כי שתי אל מות ביתה 19 כל באיה לא ישובון כ למען תלך בדרך טובים 21 כי ישרים ישכנו ארץ 22 ורשעים מארץ יפרתו
35	ומצותי יצר לבך: ושלום יוסיפו לך: קשרם על גרגרתך: ² בעיני אלהים ואדם:	א,3 בני תורתי אל תשכח 2 כי ארך ימים ושנות חיים 3 חסד ואמת אל יעזבך 4 ומצא חן ושכל טוב
40	ואל בינתך אל תשען: והוא יישר ארחתיך: ירא את יהוה וסור מרע: ושקוי לעצמותיך: ² ומראשית כל תבואתך: ותירוש יקביך יפרצו:	ה בטח אל יהוה בכל לבך 6 בכל דרכיך דעוהו 7 אל תהי חכם בעיניך 8 רקאות תהי לשךך 9 כבוד את יהוה מהונך י וימלאו אסמך שבתך

משלי

2

3

1

7

6

I, II (a) נצמנה לנקי חגם

(8) 21 בעיר אמריה

I

509

BS Bible. O.T. Proverbs. Hebrew.
1462 1901
1901 The book of Proverbs

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

❧ List of Contributors ❧

- Genesis: C. J. BALL (Oxford).
Exodus: H. E. RYLE (Cambridge).
Leviticus: S. R. DRIVER and H. A. WHITE^α (Oxford).
Numbers: J. A. PATERSON (Edinburgh).
5 Deuteronomy: Geo. A. SMITH (Glasgow).
Joshua: W. H. BENNETT (London).
Judges: Geo. F. MOORE (Andover).
Samuel: K. BUDDE (Marburg).
Kings: BERNHARD STADE (Giessen) and F. SCHWALLY (Strassburg).
10 Isaiah: T. K. CHEYNE (Oxford).
Jeremiah: C. H. CORNILL (Breslau).
Ezekiel: C. H. TOY (Cambridge, Mass.).
Hosea: ALBERT SOCIN^β (Leipzig) and KARL MARTI (Bern).
Joel: FRANCIS BROWN (New York).
15 Amos: JOHN TAYLOR (Winchcombe).
Obadiah: A. HARPER (Melbourne, Australia).
Jonah: FRIEDRICH DELITZSCH (Berlin).
Micah: J. F. McCURDY (Toronto).
Nahum: ALFRED JEREMIAS (Leipzig).
20 Habakkuk: W. H. WARD (New York).
Zephaniah: E. L. CURTIS (New Haven).
Haggai: G. A. COOKE (Oxford).
Zechariah: W. R. HARPER (Chicago).
Malachi: CLAUDE G. MONTEFIORE and I. ABRAHAMS (London).
25 Psalms: J. WELLHAUSEN (Göttingen).
Proverbs: AUGUST MÜLLER^γ and EMIL KAUTZSCH (Halle).
Job: C. SIEGFRIED (Jena).
Song of Songs: R. MARTINEAU^δ (London) and J. P. PETERS (New York).
Ruth: C. A. BRIGGS (New York).
30 Lamentations: MORRIS JASTROW, Jr. (Philadelphia).^ε
Ecclesiastes: PAUL HAUPT (Baltimore).
Esther: T. K. ABBOTT (Dublin).
Daniel: A. KAMPHAUSEN (Bonn).
Ezra-Nehemiah: H. GUTHE (Leipzig) and L. W. BATTEN (New York).
35 Chronicles: R. KITTEL (Leipzig).

^α Died vii/30'98. * ^β Died vi/24'99. * ^γ Died ix/12'92. * ^δ Died xii/14'98.

^ε Professor A. KUENEN who had agreed to do the Book died xii/10'91.

